

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د
روزنې معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو
د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

لسم ټولگی

تفسیر شریف - لسم ټولگی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ. ش

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه پان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زره وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل ځلیري
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مودی رهبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تفسیر شریف

لسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ .ش.

د کتاب ځانگړتیاوې

مضمون: تفسیر شریف

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د اسلامي زده کړو برخې د درسي کتابونو مؤلفین

ادیت کونکي: د پښتو ژبې د ادیت دپارتمنت غړي

ټولگی: لسم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپ خونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې

وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره

قانوني چلند کېږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقراً باسم ربک

د لوی او بښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې مور ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنگه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د گران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدينو شوراگانې د هېواد د پوهنيز نظام شپږگونې بنسټيز عناصر بلل کيږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختيا او پرمختيا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونيز نظام کې د ودې او پراختيا په لور بنسټيزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونيز نصاب اصلاح او پراختيا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړيتوبونو څخه دي. همدارنگه په ښوونځيو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونيزو تاسيساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کيفيت او توزيع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. مور په دې باور يو، چې د باکيفيته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونيز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توگه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مديرانو څخه په درناوي هيله کوم، چې د هېواد بچيانو ته دې د درسي کتابونو په تدريس، او د محتوا په لېږدولو کې، هيڅ ډول هڅه او هاند ونه سيموي، او د يوه فعال او په ديني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زيار او کوشښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤليت په درک سره، په دې نيت لوست پيل کړي، چې د نن ورځې گران زده کوونکي به سبا د يوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولني متمدن او گټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانگه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه گټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځيرکو او فعالو گډونوالو په توگه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدريس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونيز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په ليکلو او چمتو کولو کې يې نه سترې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپېڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بريا غواړم. د معياري او پرمختللي ښوونيز نظام او د داسې ودان افغانستان په هيله چې وگړي يې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزير

دكتور محمد ميرويس بلخي

د موضوعاتو فهرست

مخونه

سرليک

- ۱..... لومړی لوست - د تفسیر د علم مفهوم او ارزښت:
- ۵..... دویم لوست - د فاتحې سورت تفسیر
- ۱۰..... دریم لوست - په علم او قلم سره د وحی پیل
- ۱۵..... څلورم لوست - د اخلاص سورت تفسیر
- ۱۸..... پنځم لوست - یوازي الله ﷻ په هر څه واکمن او پیدا کونکی دی
- ۲۳..... شپږم لوست - د الله تعالی ﷻ غوره نمونه
- ۲۸..... اووم لوست - انسان عبث او بې فایدې نه دی پیدا شوی
- ۳۲..... اتم لوست - انسان د الهي نعمتونو په سیوري کې
- ۳۶..... نهم لوست - د الله ﷻ په لورې بلنه
- ۴۰..... لسم لوست - ایمان او نیک عمل
- ۴۳..... یوولسم لوست - امانت او په اسلام کې د هغه ارزښت
- ۴۸..... دو لسم لوست - د وینا او کرني یووالی
- ۵۲..... دیارلسم لوست - د الله ﷻ له ذکر څخه د سرغړونې پایله
- ۵۵..... څوارلسم لوست - نیکی څه شی ده؟
- ۵۹..... پنځلسم لوست - په اسلام کې د سولې ارزښت
- ۶۳..... شپاړسم لوست - د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (لومړۍ برخه)
- ۶۸..... اووه لسم لوست - د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (دویمه برخه)
- ۷۲..... اته لسم لوست - له بدگمانۍ، غیبت او عیب پلټلو څخه ځان ژغورل
- ۷۶..... نولسم لوست - کورونو ته د ننوتلو آداب
- ۸۰..... شلم لوست - د شرابو او قمار وهلو حراموالی
- ۸۴..... یوویشتم لوست - په عدل او احسان امر کول
- ۸۷..... دوه ویشتم لوست - د مور او پلار حقوق
- ۹۱..... درویشتم لوست - د خپلوانو، مسکینانو او مسافرانو حقوق
- ۹۵..... څلور ویشتم لوست - په معاملاتو کې عدالت او مسؤلیت

لومړی لوست

د تفسیر د علم مفهوم او ارزښت

د تفسیر تعریف

تفسیر په لغت کې بیانولو، څرگندولو او د معنا ظاهرولو ته وايي. د مفسرینو په اصطلاح کې: تفسیر داسې یو علم دی چې د هغه په واسطه د قرآن کریم د الفاظو معناوې، حکمونه او حکمتونه پېژندل کېږي.

د تفسیر د علم تاریخ

د قرآن کریم تفسیر یو له هغو مهمو او غوره شرعي علومو څخه دی چې دنده یې د قرآن کریم بنسټونه او د انسان له توان سره سم د هغه د معنا، احکامو او حکمتونو بیانول دي. د تفسیر علم د اسلام له لومړي پړاو څخه پیل شوی او رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن کریم لومړنی مفسر و چې له اړتیا سره سم یې صحابه وو ته د قرآن کریم زیات آیتونه تفسیر کړي دي.

د صحابه کرامو په دور کې د تفسیر علم پراختیا وموندله او د دوی له منځه څلور خلیفه گان، عبدالله بن عباس، عبدالله بن مسعود، ابی بن کعب رضي الله تعالى عنهم او داسې نور د لویو مفسرینو په توگه رابنکاره شول.

د تابعینو په دور کې د تفسیر علم ته پاملرنه نوره هم زیاته شوه، د حسن بصري، قتاده بن دعامة، عکرمه، مجاهد بن جبر او سعید بن جبیر رحمهم الله په څېر لویو علماوو د اسلامي نړۍ په بېلابېلو سیمو کې د شاگردانو په تربیه کولو سره دې علم ته ستر خدمتونه تر سره کړل.

د تابعینو له دور څخه تر دې دمه د تفسیر او علوم القرآن په هکله په عربي او نورو ژبو کې په زرگونه ټوکه کتابونه لیکل شوي چې قرآن کریم ته د مسلمانانو د مخلصانه خدمتونو څرگندونه کوي. د نړۍ پوهان په دې خبره په یوه خوله دي چې: څومره قرآن کریم ته پاملرنه شوې، هغومره انسانانو بل کوم کتاب ته پام نه دی اړولی او نه یې په دې کچه د کوم بل کتاب په اړه لیکني، تحقیق او علمي څېړنې تر سره کړي دي.

د قرآن کریم له مهمو تفسیرونو څخه د امام طبري تفسیر، د شاه پور اسفرايني تفسیر، د میبدي کشف الأسرار تفسیر، د زمخشري کشف تفسیر، د امام فخرالدین رازي تفسیر کبير، د

بيضاوي تفسير، د نسفي تفسير، د ابن كثير تفسير او د داسې نورو تفسيرونو نومونه يادولای شو.

د تفسير علم ته د افغانستان د علماوو خدمت

زموږ گران هېواد افغانستان چې ځلانده او وياړلی فرهنگي او تمدني تاريخ لري، د لويو قرآن پوهانو او د تفسير د مشهورو علماوو زانگو ده چې له دې جملې څخه د بېلگې په ډول د شيخ الاسلام خواجه عبدالله انصاري هروي د ۴۸۱هـ کال متوفی، ابوبکر عتيق سور ابادي هروي د ۴۹۴هـ کال متوفی، امام فخرالدين رازي د ۶۰۶هـ کال متوفی، مولانا حسين واعظ کاشفي د ۹۱۱هـ کال متوفی، مولانا مراد علي کاموي د ۱۲۹۴هـ کال متوفی مولانا يعقوب چرخي او معاصر عالم مولانا سلطان عزيز (عزيز) نومونه يادولای شو.

د تفسير د علم ارزښت

د تفسير د علم ارزښت او اهميت په دې کې دی چې له موږ سره د قرآن کریم په زده کړه او د الله پاک د اوامرو او نواهیو په پوهه کې مرسته کوي، ترڅو د اسلامي نظام او اسلامي قانون د بنسټ (قرآن کریم) په لارښوونو وپوهېږو، عمل پرې وکړو او له دې لارې په دنيا کې نېکمرغه ژوند او په آخرت کې برياليتوب تر لاسه کړو.

د تفسير ډولونه

د تفسير د علم پراختيا، د قرآن کریم په معنا او حقايقو کې د علمي څېړنو بېلابېلو لارو چارو او د مفسرينو مختلفو تگلارو ته په کتو سره د تفسير علم په گڼو ډولونو وېشل شوی چې ځينې ډولونه يې په لاندې توگه تشرېح کوو:

۱- د محتوا او مضمون له پلوه: له دې پلوه تفسير په دوو ډولونو وېشل شوی:

الف. نقلي تفسير يا تفسير بالمأثور.

ب. تفسير بالرأی يا پر اجتهاد ولاړ تفسير.

أ: په نقلي تفسير يا تفسير بالمأثور کې په صحيح نقل تکیه کېږي چې په لاندې ډولونو دی:

۱- د قرآن تفسير په قرآن سره.

۲- د قرآن تفسير په سنت سره، ځکه سنت (احاديث) د الله ﷺ د کتاب بيانونکي دي.

۳- د قرآن تفسير د صحابه کرامو په روايتونو سره، ځکه صحابه رضي الله عنهم د الله ﷺ په کتاب تر ټولو خلکو ښه پوهيدل.

۴- د قرآن تفسیر د لویو تابعینو په اقوالو او ویناوو سره، ځکه هغوی اکثره خپله پوهه او علم له صحابه وو څخه زده کاوه.

هغه تفسیر چې پر نقل بنا وي په واقعیت کې د الله ﷻ د کتاب د تفسیر ډېره ښه طریقه گڼل کېږي، ځکه د قرآن، سنتو، د صحابه وو او تابعینو له ویناوو څخه گټه اخیستل د قرآن کریم د نصوصو په پوهه کې مرسته کوي او د قرآني معناوو په پوهېدنه کې خلک له غلطۍ او ښویدنې څخه ژغوري.

ب. تفسیر بالرأی یا پر اجتهاد ولاړ تفسیر:

په رایه بنا شوی تفسیر هغه تفسیر دی چې مفسر د خپلې خوښې کړې معنا د بیانولو په هکله د عربي ژبې او نورو شرعي علومو د قواعدو په رڼا کې په خپله ځانگړې پوهه اعتماد او تکیه کوي او د خپل فهم او نظر په اساس احکام او حکمتونه را وباسي.

په رایې د بنا شوي تفسیر حکم

هغه تفسیر چې په اجتهاد او خالصه رایه بنا شوی وي او پر کوم اصل ولاړ نه وي، د تفسیر بالرأی المذموم په نامه یادېږي. دا ډول تفسیر حرام او عمل ور باندې روا نه دی، خو که چېرته څوک د ژبې د تفسیر د اصولو او د شریعت په دایره کې په دې طریقه قرآن کریم تفسیر کړي پروا نه لري او دې ته تفسیر بالرأی المحمود ویل کېږي.

د تگلارو له پلوه د تفسیر ډولونه

د اسلوب او تگلارو له پلوه تفسیر په څلور ډوله دی: تحلیلي تفسیر، موضوعي تفسیر، اجمالي تفسیر او مقایسوي (پرتله ییز) تفسیر.

په تحلیلي تفسیر کې مفسر د قرآني نص هر اړخیز تحلیل کوي او د آیت ټول اړخونه د څېړنې او تحقیق لاندې نیسي. په موضوعي تفسیر کې مفسر د یوې ټاکلې موضوع په اړه قرآني آیتونه راټولوي او په ځانگړې طریقه یې شرحه او تفسیر کوي. په اجمالي تفسیر کې په آسانه، لنډه، عام فهمه ژبه او ساده ډول، قرآني آیتونه داسې تفسیر کېږي چې ټول خلک ورڅخه گټه واخیستلای شي، خو په مقایسوي (پرتله ییز) تفسیر کې د ټاکلو قرآني آیتونو په اړه د مفسرینو د ویناوو پلټنه، څېړنه او پرتله تر سره کېږي.

د قرآن کریم د نازلیدو څرنگوالی

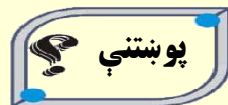
د قرآن کریم نازلېدنه په دوو طریقو سره شوې چې په لنډ ډول یې شرحه کوو:

۱- قرآن کریم د لومړي ځل لپاره په مجموعي توګه یو ځلي د قدر په شپه بیت العزت ته چې د دنیا په آسمان کې موقعیت لري نازل شوی دی لکه: چې قرآن کریم هم د قدر په سورت کې ورته اشاره کړې ده: **﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾** ژباړه: بېشکه موږ دا (قرآن کریم) د قدر په شپه کې نازل کړی.

۲- په تدریجي توګه د زمانې او پېښو د اړتیاوو او غوښتنو سره سم د قرآن کریم نازلېدل، لکه د (العلق) سورت لومړني آیتونه چې د حراء په غار کې د لومړي ځل لپاره په پیغمبر ﷺ باندې نازل شول او په درویشو کلونو کې د پیغمبر ﷺ تر وفاته پورې بشپړ شو.

فعالیت:

ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي او له هغوی څخه دې وغواړي چې هره ډله دې د دوو تفسیرونو نوم له مفسر سره وليکي او بیا دې د هغوی په هکله لنډه څېړنه وکړي.

لاندېښو پوښتنو ته ځوابونه وواياست:

- ۱- تفسیر په لغت کې څه ته وايي؟
- ۲- په اصطلاح کې د تفسیر اطلاق په کوم علم کېږي؟
- ۳- تفسیر په څو ډوله دی؟ او هر ډول یې د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟
- ۴- د تفسیر له ډولونو څخه د هر یو ډول حکم شرح کړئ؟
- ۵- قرآن کریم څرنگه نازل شوی دی؟
- ۶- د ځینو مهمو تفسیرونو نومونه واخلئ.
- ۷- د تفسیر په برخه کې د افغانستان د علماوو پر خدمتونو رڼا واچوی.
- ۸- د قرآن کریم نزول څرنگه و؟

د فاتحي سورت تفسير

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿۲﴾ مَلِكِ يَوْمِ
 الدِّينِ ﴿۳﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿۴﴾ أَهْدِنَا الصِّرَاطَ
 الْمُسْتَقِيمَ ﴿۵﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ
 وَلَا الضَّالِّينَ ﴿۶﴾ [الفاتحة ۱-۷]

د کلمو معناوي

أَلْحَمْدُ: ثنا، ستاينه.

رَبِّ: څښتن، پروردگار - پالونکی او کار جوړوونکی.

الْعَالَمِينَ: د عالم جمع يعنې له الله تعالی ﷻ څخه پرته هر موجود.

الدِّينِ: حساب، جزاء او بدله.

أَهْدِنَا: راوښيه موږ ته.

الصِّرَاطِ: لار.

الْمُسْتَقِيمِ: سمه، سيخه او نيغه.

الْمَغْضُوبِ: هغه کسان چې د الله ﷻ د غضب او عذاب مستحق وي.

الضَّالِّينَ: لار ورکي، (هغه کسان چې حق يې نه وي پېژندلی).

ژباړه

ټولې ستاینې یوازې الله پاک لره دي چې پالونکي د ټولو عالمیانو دی. ډېر زیات مهربان او پوره رحم کوونکی دی، مالک (د ټولو چارو) د ورځې د جزا دی، خاص تاته عبادت کوو او خاص له تا څخه مرسته غواړو. ونښه موږ ته سمه لاره! د هغو کسانو لاره چې انعام کړی تا پر هغو باندې، نه لاره د هغو بدو کسانو چې غضب کړی شوی پر هغو باندې او نه لاره د هغو بدو کسانو چې گمراهان دي.

په فاتحې سره د سورت د نومولو وجه

د فاتحې سورت مکي دی، یعنې له هغو سورتونو څخه دی چې په مکه معظمه کې نازل شوی دی او د فاتحې په نامه ځکه نومول شوی چې قرآن کریم په دې سورت پیل شوی دی. د نبی کریم ﷺ په احادیثو کې هم ددې سورت لپاره دغه نوم ذکر شوی دی، لکه: چې پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ»^(۱) یعنې څوک چې د فاتحې سورت ونه وايي لمونځ یې نه صحیح کېږي.

د فاتحې سورت نومونه

فاتحه سورت ډېر نومونه لري، یو شمېر مفسرینو د فاتحې سورت لپاره تر شلو زیات نومونه ذکر کړي دي چې ځینې یې دا دي: الفاتحة، أم القرآن، السبع المثاني، الكنز، الوافية، الكافية، سورة الدعاء او داسې نور.

تفسیر

الله تعالی ﷻ خپل کتاب په ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ سره پیل کړی دی، تر څو هر مسلمان په دې وپوهېږي چې د پام وړ هر کار باید د الله تعالی ﷻ له نوم سره پیل شي، ځکه هر کار چې د الله له نامه پرته پیل شي، هغه به نیمگړی وي. الله: د حقیقي معبود لپاره خاص نوم دی، پرته له الله ﷻ یې په بل چا اطلاق نشي کېدای او د دغه نوم بدلول په جمع او تشبیه سره هم روا نه دی.

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: رحمان او رحیم دواړه لفظونه د (رحمت) له کلمې څخه اخیستل شوي

دي. رحمت د انسانانو په حق کې د زړه د نرمښت په معنا دی چې همدردۍ او احسان ته یې هڅوي، رحمت د الله له صفتونو څخه یو صفت دی چې ځان ته یې غوره کړی دی.

(۱) سنن الکبری للبيهقي.

دا سورت د الله پاک په حمد او ستاینه پیل شوی او حمد په ژبې سره د نعمت د څښتن او لورونکي ستاینه ده، د نعمت څښتن او لورونکی الله دی، نو یوازې الله تعالی د دې ستاینې وړ او لایق دی او بس.

ځینې هغه صفتونه چې په دې سورت کې الله تعالی ته ذکر شوي او هغه ذات د دې ثنا او ستاینې لایق گرځوي دا دي چې هغه **﴿ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾** دی او معنا یې پاس ذکر شوه.

همدارنگه الله **﴿ الرَّحْمَنَ الرَّحِيمَ ﴾** دی. الله ﷻ د دې آیت په ذکر کولو سره بیانوي چې هغه ذات په عین حال کې چې د ټولو مخلوقاتو پالونکی او مالک دی، پر خپل مخلوق باندې (رحمن او رحیم) هم دی په دې معنا سره چې الله تعالی بښونکی او مهربان دی.

بل دا چې الله تعالی **﴿ مَلِكٍ يَوْمِ الدِّينِ ﴾** دی. دا دریم صفت دی چې الله ﷻ د خپل ځان لپاره دلته ذکر کړی دی.

مالک د ملک څخه اخیستل شوی د میم په کسره، ملک د یوه شي تر لاس لاندې راوستل دي چې په هغه کې په تصرف هم قادر وي، یعنې الله تعالی د قیامت د ورځې بشپړ مالک او متصرف دی او په هغه ورځ به د حساب حاکمیت او اختیار یوازې له ده سره وي.

دا ځینې هغه صفتونه دي چې الله تعالی د خپل ځان لپاره بیان کړي دي لکه: د ربوبیت، رحمت او د جزا د ورځې مالکیت چې یوازې الله تعالی په دې صفتونو ستایل کېږي.

نو هغه ذات چې د دې صفتونو لرونکی وي هغه د دې لایق او وړ دی چې موږ عبادت، بنده گي، مرسته، غوښتنه او خپله دعا په ده پورې منحصره کړو، نو ځکه الله تعالی فرمایلي: مؤمن بنده دې الله ﷻ ته مخ واپروي او ودې وایي چې: **﴿ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾** (ای زموږ

پالونکيه) یوازې ستا عبادت کوو او یوازې له تا څخه مرسته غواړو.

عبادت: د الله ﷻ په وړاندې له قلبي احساس سره د خشوع او عاجزۍ وروستی پورۍ ده او په هره اندازه چې انسان په عبادت او بنده گي کې الله ﷻ ته توجه واپروي په همغه اندازه شرف او عزت حاصلوي. له الله ﷻ څخه مرسته غوښتل زموږ د حقيقي بنده گي نښه ده، ځکه انسان د الله ﷻ د قوت او عظمت په وړاندې د ضعف او بیوزلي احساس کوي او له الله ﷻ څخه غواړي چې له ده سره مرسته وکړي.

د ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ په جمله کې د مفعول وړاندې والی، الله تعالی

ته د عبادت په حصر او ځانگړتیا دلالت کوي او د جملې معنا داسې راځي: یوازې او یوازې ستا عبادت کوو او یوازې او یوازې له تا څخه مرسته غواړو.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه د دې آیت په تفسیر کې فرمایلي: یوازې ستا عبادت کوو او له تا پرته د بل چا عبادت نه کوو^(۱).

نو پر دې بنسټ د عبادت ټول ډولونه، لکه: سجده، رکوع، نذر، قرباني (حلاله)، دعا، مرسته غوښتل، وېره، هیله، توکل او داسې نور، یوازې د الله لپاره دي او هېڅوک ورسره باید پکې شریک نه کړای شي.

﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿۱۰۰﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿۱۰۱﴾﴾

هدایت: یوې موخې ته د رسېدلو لپاره لارښوونه هدایت بلل کېږي. د هدایت بله معنا بیانول دي، دا کلمه غالباً د خیر په لور استعمالېږي نو د دې دوو آیتونو بشپړه معنا دا ده چې: ای پروردگاره! موږ ته د هغې سمې او نیغې لارې لارښوونه وکړه چې موږ د دنیا او آخرت نیکمرغيو ته رسوي، د هغو بنده گانو لاره چې تا پر هغوی خپل نعمت لورولی دی، نه لاره د هغو کسانو چې د خپلو ناوړه عملونو او د حق د لارې نه د کږېدو له کبله د قهر او غضب وړ گرځیدلي دي.

د مفسرینو د ویناوو پر بنسټ د ﴿الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ څخه مراد انبیاء – علیهم السلام – صدیقین، شهداء، صالحین او د الله پاک ټول نېک بندگان دي.

مفسرینو ویلي دي چې له ﴿الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ﴾ څخه مراد هغه کسان دي چې حق پېژني او بیا هغه پرېږدي چې په راجحه وینا له دوی څخه یهود مراد دي او له ﴿الضَّالِّينَ﴾ څخه هغه کسان مراد دي چې حق نه پېژني او هغوی نصارا دي.

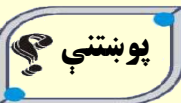
^۱ - تفسیر أبي سعود

د لوست گټې او لارښوونې

- د فاتحې مبارک سورت ډېرې گټې او لارښوونې رانغاړي چې ځينې يې دا دي.
- ❖ حمد او ستاينه يوازې په الله تعالى پورې منحصره ده، هغه د ټولې نړۍ او نړيوالو پيداكونكې او پالونكې دى او د قيامت په ورځ يوازې هغه واكدار او متصرف دى.
 - ❖ بايد يوازې د الله په دربار او حضور كې بنده گي، عاجزي او خشوع وكړو او يوازې له هغه څخه مرسته وغواړو، لكه: څرنگه چې پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ» يعنې كله چې څه شى غواړې، نو له الله ﷻ څخه يې وغواړه او كله چې دې مرسته غوښتله، نو يوازې له الله ﷻ څخه يې غواړه.
 - ❖ نيكو اعمالو ته ترغيب او هڅول، ترڅو انسان د قيامت په ورځ په نيكانو كې حساب شي او له باطل پرستۍ نه وېرول، ترڅو انسان د قيامت په ورځ له باطل پرستو څخه ونه گټل شي.

فعاليت

زده كوونكي دې په دوو ډلو وویشل شي او بيا دې ورڅخه وغوښتل شي چې د دې مبارک سورت څخه دې له درو يادو شويو گټو سر بېره دوې نورې گټې هم راوباسي.

- ۱- ولې د فاتحې سورت په ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ پيل شوی، حکمت پکې څه دی؟
- ۲- له ﴿مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ څخه مراد څه دی؟
- ۳- له ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ مبارک آيت څخه موڅه زده کړه ترلاسه کوو؟
- ۴- له ﴿الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ څخه کوم خلک مراد دي؟
- ۵- له هدايت څخه مطلب څه دی؟
- ۶- د دې سورت له گټو څخه دوې گټې چې مسلمانانو ته لارښوونه کوي، بيان کړئ؟

په علم او قلم سره د وحی پیل

قال تعالی: ﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿۱﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿۲﴾ أَقْرَأْ ﴿۳﴾
 وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿۴﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿۵﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿۶﴾

[العلق: ۱-۵]

د کلمو او جملو معناوې

أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ: ولوله د خپل پالونکي په نامه.

عَلَقٌ: تړلې (تینګه) وینه چې د انسان د پیدایښت دویمه مرحله ده.

عَلَّمَ بِالْقَلَمِ: د قلم په واسطه یې انسان ته لیکل او تدوینول وروښودل.

ژباړه

ولوله اې پیغمبره د خپل رب په نوم چې هغه پیدا کړ. د کلکې شوې وینې له یوې تړتې څخه یې انسان هست کړ. ولوله او ستا رب له هر چا څخه ډېر مهربانه دی چې هغه د قلم په مرسته علم وښود. انسان ته یې هغه علم ورکړ چې هغه پرې نه پوهیده.

د دې آیتونو شان نزول

امام احمد بن حنبل او شیخین (بخاري او مسلم) د حضرت بي بي عایشې رضي الله عنها څخه د دې آیتونو شأن نزول داسې نقلوي: د وحی پیلیدل په رسول الله ﷺ باندې داسې و چې پیغمبر ﷺ لومړی رښتیني خوبونه لیدل، هر خوب به یې چې ولید د روڼ سهار په څېر به رښتیني کېده، بیا رسول الله ﷺ گوښه والي ته مخه کړه او گوښه والی به یې خوښیده، د حرا غار ته به یې تشریف یوړ او طاقې شپې به یې د حرا په غار کې په یوازې والي او راز او نیاز کې تیروولې، بیا به خپلې کورنۍ ته راستنیده او توبښه به یې برابروله او بېرته به هماغه غارته تللو.

نبي کریم ﷺ د حرا په غار کې و چې یوه پرېسته ورته څرگنده شوه او ویې ویل: ولوله، ده وویل: زه لوستونکی نه یم، پیغمبر ﷺ وفرمایل: زه یې ډیر ټینگ په غیر کې و نیولم او بیا یې پرېښودم او ویې ویل: ولوله، ما وویل: زه لوستونکی نه یم. بیا یې دویم ځلې سخت ټینگ په غیر کې و نیولم او بیا یې پرېښودم او راته یې وویل: ولوله، ما وویل: زه لوستونکی نه یم، بیا یې دریم ځلې ډېر سخت و نیولم او بیا یې پرېښودم او ویې ویل: ﴿ اَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿۱﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿۲﴾ اَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿۳﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿۴﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿۵﴾ . ژباړه یې مخکې تېره شوی ده.

تفسیر

د وحې د پیلیدو څرنگوالی

دا د قرآن کریم لومړني آیتونه دي چې نازل شوي او نبوت ورباندې شروع شوی دی. دغه آیتونه جبرائیل علیه السلام په پیغمبر ﷺ باندې په داسې حال کې نازل کړل چې د حرا په غار کې د مناجات او راز او نیاز په حالت کې و، الهي وحې د (اقرأ) په امر نازل شوه. حال دا چې پیغمبر ﷺ په لیک او لوست نه پوهیده، خو جبرائیل علیه السلام خپل امر ته د (اقرأ) په وینا سره دوام ورکړ، چې په دې امر ټینګار کول د علم، پوهې او زده کړې اهمیت، ارزښت او فضیلت را په گوته کوي، ځکه د علم د زده کولو تر ټولو ګټوره او ارزښتناکه لاره همدا لوستل دي او د ﴿ اَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي ﴾ معنا دا ده چې د خپل پالونکي په نامه او امر ولوله، نو معلومه شوه چې لوستل او ویل یو الهي امر دی.

د دې آیتونو څرګند دلایل

دغه قرآني نصوص په دې دلالت کوي چې: زموږ زده کړه باید د الله ﷻ په نامه وي، نو مسلمانان باید ټول علوم او فنون د الله ﷻ په نامه او د هغه د رضا لپاره زده کړي. بل دلیل یې دا دی چې الله ﷻ د خپل پیغمبر په ژبه په داسې حال کې چې لوستونکی نه و له اعجاز څخه ډک قرآن کریم جاري کړ، نو باید وپوهېږو، هغه ذات چې کاینات یې پیدا کړي په دې هم قادر دی چې د لوستلو او ویلو توان په انسان کې پیدا کړي.

وروسته بیا له علقې (یوې ټوټې پرنډې وینې) څخه، د انسان په پیدایښت کې د الله تعالیٰ عظمت بیان شوی دی، دا د الله ﷻ د قدرت نښه ده چې انسان یې لوړو پوړیو ته رسولی او د علم او پوهې دروازې یې د ده پر مخ پرانستلي دي ځکه هغه کریم، مهربانه او بښونکی ذات دی.

د الله ﷻ لورینې او نعمتونه

د الله ﷻ تر ټولو ستره لورینه د انسان له پیدایښت څخه وروسته هغه ته د علم ورکړه ده چې د قلم د نعمت په واسطه یې هغه ته ښودنه کړې ده، دا جامده وسیله یې د پوهې او زده کړې وسیله ګرځولې ده او د قلم په واسطه یې دا ټول کتابونه منځ ته راوړي دي چې انساني نسلونه ورڅخه په پرله پسې توګه ګټه ترلاسه کوي.

د قلم، لوستلو او لیکلو د ارزښت او درناوي په هکله همدا بس ده چې په قرآن کریم کې یو بشپړ سورت په (القلم) نومول شوی او په دې سورت کې په قلم او هغه څه چې ورباندې لیکل کېږي، قسم یاد شوی. قلم د زده کړې او د علم د خپرولو وسیله ده او د تمدن او پرمختګ په رامنځته کولو کې ډېر ارزښتناک رول لري. رسول الله ﷺ باندې لومړني نازل شوي آیتونه په دې ښه ګواه دي چې اسلام زده کړې، پوهې، لوست او لیک ته څومره ارزښت ورکړی دی!

د مسلمانانو لومړیو نسلونو د همدې حقیقت په درک کولو او د مبارکو قرآني آیتونو او سپیڅلو نبوي احادیثو څخه په الهام اخیستنې د علم او زده کړې لور ته مخه وکړه او په لږه موده کې یې د ستر اسلامي تمدن بنسټ کېښود. د علم او پوهې په بېلابېلو څانګو کې د مسلمانانو پوهانو اکتشافات، اختراعات، کتابونه او علمي آثار دومره ارزښتمن او بې ساري وو چې تر اوسه پورې په ټوله نړۍ او په ځانګړي ډول د لوېدیځو هېوادونو په علمي مرکزونو کې تدریس او ګټه ترې اخیستل کېږي.

په نورو مخلوقاتو باندې د انسان غوره والی

الله تعالیٰ په لومړي پړاو کې خلقت په مطلقه بڼه یاد کړې، ترڅو په دې سره ټول مخلوقات راوغاړي، بیا یې انسان د خپل عجیبه پیدایښت او فطرت له امله خاص او عزتمند وګرځاوه او خپل آیتونه یې پرې نازل کړل.

لوستل او ليكل د پوهې او زده كړې دوه مهمې وسيلې

همدارنگه الله ﷻ په دې آيتونو كې لوستل له ليكلو سره يوځای او پيوست بيان كړي دي او —رمایلي يې دي ﴿ اَلَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴾ يعنې انسان ته يې د قلم په واسطه ښوونه وكړه چې دا د الله ﷻ يو لوی نعمت او د انسانانو ترمنځ د تفاهم وسيله ده. كه ليكنه نه وای، نو علوم به له منځه تللي وو او د دين هېڅ نښه به پاتې نه وه، نظم او قانون به شتون نه درلود. همدا ليكنه ده چې علوم او د پخوانيو خلكو پيښې ثبتوي، وگړي او ټولنې د دې په مرسته پرمختگ كوي، مدنيتونه جوړوي، په ليكنې سره د بشريت تاريخ محفوظ پاتې كېږي او وروستي خلك د لومړنيو خلكو په هكله معلومات تر لاسه كوي.

د لوست گټې او لارښوونې

له پورتنيو مباركو آيتونو څخه لاندینۍ گټې ترلاسه كولى شو:

- ❖ الله پاک خپل پيغمبر او مسلمانانو ته امر كوي چې قرآن كريم د خپل پالونكي په نامه ولولي.
- ❖ د علم او پوهې مصدر الله تعالى دی او هغه دی چې انسان ته د علم او پوهې د حاصلولو وس او توان ورکوي.
- ❖ ليكنه د علم او پوهې په ساتنه او ليردونه كې اساسي رول لوبوي او پرته له ليكنې هېڅ علم محفوظ نشي ساتل كيدلی.
- ❖ د اسلام دين د علم دين دی او ستر دليل يې دا دی: چې د قرآن كريم لومړني آيتونه چې په پيغمبر ﷺ باندې نازل شوي، هغه د علم زده كړې ته دعوت ورکوي.
- ❖ پر انسان د الله ﷻ د رحمت او مهربانۍ نښې دا دي چې هغه ته يې علم ښودلی او له بيسوادۍ څخه يې نجات ورکړی دی.
- ❖ د علم زده كړه او د هر څه لوستل بايد د الله ﷻ په نامه او د هغه د رضا د حاصلولو لپاره وي.
- ❖ قلم د الله تعالى نعمت او د بشر په ژوندانه كې د ارزښتناكو اكتشافاتو او اختراعاتو وسيله ده.

❖ لوستل، ليكل او د علم زده كړه يو قرآني اصل، د مسلمانانو ديني دنده او د اسلامي تمدن بنسټ گڼل كېږي.

❖ د قلم، كتاب او پوهانو درناوی د اسلامي ټولني له ځانگړتياوو او د مسلمانانو له شرعي وجييو څخه گڼل كېږي.

فعاليت

زده كوونكي دې په دوو ډلو وويشل شي يوه ډله دې د لوستلو گټې او بله ډله دې د ليكلو گټې څرگندې كړي او د انساني پرمختگ په ډگر كې دې د دواړو د ونډې په هكله بحث وكړي.

- ۱- د (علق) سورت ولې په دې نوم نومول شوی دی.
- ۲- د (علق) معنا او مفهوم روښانه كړئ؟
- ۳- په الهي وينا كې د (اقرأ) مخاطب څوك دی؟
- ۴- د دې آيتونو شان نزول څرنگه دی؟
- ۵- په دې آيتونو كې كومې لارښوونې نغښتې دي؟
- ۶- د خلقت په اړه د الهي قدرت له رازونو څخه يو راز له دې آيتونو څخه څرگند كړئ؟
- ۷- له دې آيتونو څخه څه عبرتونه او درسونه اخيستلای شي؟
- ۸- ولې په اسلامي ټولنه كې بايد د قلم او پوهې څښتنان د درناوي وړ وي؟

د لوستل شويو آيتونو په رڼا كې (د تمدنونو په رامنځته كولو كې د قلم، ليك او لوست ونډه) تر سرليک لاندې پنځلس كرنبي مقاله وليكئ.

د اخلاص سورت تفسير

قال تعالى: ﴿ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴾ [الإخلاص ۱-۴]

د کلمو معناوي

أَحَدٌ: يو دی.

الصَّمَدُ: هيچا ته اړ نه دی، ټول هغه ته اړ دي.

كُفُوًا: مثل - سيال - ساری.

ژباړه

ووايه چې الله ﷻ يو دی. الله ﷻ هيچا ته اړ نه دی. ټول هغه ته اړ دي. نه يې څوک زيږولي دي او نه دی له چا څخه زيږيدلی دی او هېڅوک له ده سره سيال نه دي او ساری نه لري. تفسير: دا سورت د الله تعالی په پېژندنه کې له مور سره مرسته کوي او د ده د صفتونو په هکله زموږ معلومات او پوهه زياتوي.

په دې سورت کې الله ﷻ خپل پيغمبر ﷺ ته امر کوي چې ووايه: الله ﷻ د ذات او صفتونو له پلوه يو دی. مستغني او بې پروا دی چا ته محتاج او اړ نه دی او څوک د ده لويي او قدرت ته نشي رسيدلای او څوک د ده د حکم او فرمان مقابلې نشي کولای. الله ﷻ هغه ذات دی چې بنده گان خپل حاجتونه او ضرورتونه له ده څخه غواړي او د خپلو ستونزو په هکله ده ته رجوع کوي. الله ﷻ هغه ذات دی چې نه يې څوک زيږولي دي او نه دی له چا څخه زيږيدلی دی، د دې الهي صفتونو په پوهيدو سره بايد ووايو چې الله تعالی يوازنی بې سياله او بې ساری ذات دی.

په [لَمْ يَلِدْ] جمله کې د زوی او لور موجوديت له الله ﷻ څخه نفې شوی دی. مشرکانو عقیده درلوده چې پر بنسټې د الله لوني دي او يهودو عزير عليه السلام د ده زوی گڼلو، نصاراوو به ويل چې عیسی عليه السلام د الله ﷻ زوی دی چې دا ټولې بې بنسټه دعاوې دي.

د [وَلَمْ يُولَدْ] په جمله کې د الله ﷻ لپاره د پلار شتون نفې او باطل گڼل شوی دی.

د اخلاص سورت دا اصل هم ثابتوي چې د الله ﷻ له مخلوقاتو څخه هېڅوک له الله ﷻ سره سيالي او برابري نشي کولای او هېڅ شی د الله ﷻ په ذات، صفتونو او کړنو کې له ده سره سيالي نشي کولای. دې وينا له الله تعالی سره د سيال شتون نفې کړ او د عربو مشرکانو وهم او گمان يې باطل اعلان کړ چې د الله ﷻ لپاره په کړنو کې د شریک او سيال قایل وو او پرېښتې او بتان يې له الله ﷻ سره شریکول.

د اخلاص سورت مرتبه او فضيلت

په يو حديث کې چې حضرت انس رضي الله عنه روايت کړی دی، پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «**قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ**»

يعنې: (د اخلاص سورت د قرآن له دريمې برخې سره مساوي دی) ځکه دا سورت موږ د خپل پروردگار او پالونکي سره اشنا کوي. يعنې توحيد رابښي او قرآن کریم په ټوليزه توگه درې مرکزي مضامين لري: توحيد، رسالت او معاد (آخرت).

په قرآني آيتونو او نبوي احاديثو کې زيات مطالب موجود دي چې د دې سورت له معناگانو سره ورته والی لري او د دې سورت مفاهيم روښانه کوي.

يادونه: ځينې علماء وايي د اخلاص سورت د الله تعالی په حق کې داسې دی، لکه: د کوثر سورت چې د پيغمبر ﷺ په شان کې دی – په دې توگه چې مشرکانو د الله په پيغمبر ﷺ باندې د زوی نه درلودلو له امله عيب لگاوه چې زوی نه لري او د زوی نه لرل د انسان په حق کې عيب گڼل کېږي – خو ددې پر خلاف د الله ﷻ لپاره د زوی او شریک په لرلو قائل وو حال دا چې د الله ﷻ په حق کې د زوی او شریک لرل عيب او نقص دی، نو الله ﷻ د کوثر په سورت کې له خپل رسول څخه دفاع کوي او ورته داسې فرمايي «**إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ**» يعنې موږ تا ته لوی خیر درکړی او لکه څرنګه چې ستا دښمنان گمان کوي، ته ناقص او ابتر نه يې.

دلته د اخلاص په سورت کې الله ﷻ خپل پيغمبر ﷺ ته امر کوي چې ته له الله ﷻ څخه دفاع وکړه او

ووايه: «**قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ**» الله يو دی، تر څو له الله ﷻ څخه د شریک او زوی درلودلو تور

هم لرې شي.

د لوست گټې او لارښوونې

د اخلاص د مبارک سورت له آيتونو څخه ډېرې گټې حاصلېږي چې ځينو ته يې په لاندې ډول اشاره کوو:

- ❖ الله ﷻ په ذات، صفتونو او کړنو کې یوازنی ذات دی او هېڅوک ورسره ورته والی نه لري.
- ❖ الله ﷻ نه څوک زیږولي دي او نه له چا څخه زیږیدلی دی.
- ❖ الله ﷻ له ټولو مخلوقاتو څخه بې نیازه او مستغني دی او ټول مخلوقات ده ته اړ دي.
- ❖ د اخلاص په مبارک سورت کې د مشرکانو پر عقیده چې ملایکې یې د الله لورې گنلې، د یهودو پر عقیده چې عزیر علیه السلام یې د الله زوی گیلو او د نصاراوو پر عقیده چې حضرت عیسیٰ ﷺ یې د الله زوی گیلو، د بطلان کړنښه رابنګل شوې ده. همدا راز په دې سورت کې دا هم په روښانه ډول په ډاګه شوې چې د الله تعالی ذات بې ساری، منزه او له هر عیب او نیمګړتیا څخه پاک دی.
- ❖ د اخلاص سورت ته د توحید سورت هم وايي، ځکه چې د دې سورت اساسي موضوع د الله تعالی د توحید اثبات دی.

۱- د لاندې کلمو او جملو معناوې شرح کړئ:

أ. اللهُ أَحَدٌ.

ب. اللهُ الصَّمَدُ.

ج. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ.

- ۲- د اخلاص سورت فضیلت او مرتبه د یوه نبي حدیث په رڼا کې شرح کړئ.
- ۳- د اخلاص سورت بنسټیزه موضوع څه ده؟ واضح یې کړئ.
- ۴- د اخلاص په سورت کې د الله پاک په اړه د کومو باطلو ډلو پر عقایدو رد شوی دی؟

د اخلاص سورت د مقام، مرتبې او گټو په هکله یوه مقاله ولیکئ او په خپله مقاله کې په آیتونو او احادیثو استدلال وکړئ.

یوازي الله ﷻ په هر څه واکمن او پیداوونکی دی

﴿ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾
 الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ
 شَرِيكٌ فِي الْمَلِكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ
 دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا
 وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَوَةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ [الفرقان: ١-٣].

د کلمو او جملو معناوي

تَبَارَكَ: ډېر برکتناک، د ډېر خیر شنبتن، تر ټولو لوړ او پورته دی.

الْفُرْقَانَ: قرآن کریم، د حق او باطل ترمنځ توپیر کوونکی.

عَلَى عَبْدِهِ: پر خپل بنده (پر خپل پیغمبر ﷺ).

الْعَالَمِينَ: مخلوقات، انس او جن.

نَذِيرًا: وپروونکی.

فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا: بیا یې اندازه کړې هغه په ځانگړي او بې ساري ډول سره، هرڅه یې

بشپړ او بنه پیدا کړل.

نُشُورًا: وروسته له مرگه بیا راژوندي کول، د قیامت ورځ.

ژباړه

ډېر برکتناک دی هغه ذات چې پر خپل بنده یې فرقان (قرآن کریم) نازل کړ، ترڅو د ټولو نړیوالو لپاره ویروونکی وي.

هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکې د پاچاهۍ څښتن دی نه یې څوک زوی نیولی او نه ورسره څوک په واکمنۍ کې برخمن دی. هر شی یې پیدا کړی دی، بیا یې اندازه کړی دی هغه په اندازه سره.

او کافرانو له الله ﷻ نه پرته داسې معبودان ونيول چې هېڅ نشي پیدا کولی، بلکې دوی په خپله پیدا کول کېږي او د خپلو ځانونو لپاره هم د څه گټې یا زیان واک نه لري، نه د وژلو وس لري نه د ژوندي کولو او نه مړه شوي بیا را پاڅولی شي.

تفسیر

د الفرقان مبارک سورت د مکې سورتونو له ډلې څخه دی. د دې سورت اساسي موضوعات د توحید بیان، د مشرکانو د عقیدو بطلان، پر نېکو اخلاقو ټینګار او له بدو کارونو څخه منع کول دي.

پورتني آیتونه چې د سورت په پیل کې راغلي د پاک الله په توحید، د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د رسالت په اثبات او د مشرکانو د عقیدو او انګېرنو په ردولو راڅرخي.

د پیغمبر ﷺ د رسالت ټولیزوالی (تعمیم)

دا مبارک سورت په دې سره پیل شوی چې الله ﷻ باخبره، با برکته او عالیشان ذات دی. حسي او معنوي زیاتوالی، ودې او د خیر ډېروالی او دوام ته برکت ویل کېږي. د الله تعالی د خیر او برکت له نښو څخه په پیغمبر ﷺ باندې د قرآن کریم رالېږنه ده، چې د حق او باطل ترمنځ بېلوونکی دی.

د (عبده) په جمله کې د پیغمبر ﷺ لپاره یو ډول تکریم او عزت دی چې الله تعالی هغه د خپل فرمانبردار بنده په نامه ستایلی دی. د قرآن کریم په نورو آیتونو کې هم د رسول الله ﷺ درناوی او تکریم په (عبد) یعنې د الله بنده سره شوی دی، لکه: د الله پاک دا وینا: **﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾** همدارنګه د کهف سورت په لومړي آیت کې هم داسې راغلي دي: **﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾**.

د تفسیر علما وایې چې په (عبده) یعنی د الله بنده سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم یادونه دوه ارزښتناک مفاهیم راپه گوته کوي:

۱- حضرت محمد ﷺ د الله تعالی مخلوق او بنده دی او الله پاک هغه د رسالت او نبوت د مقام لپاره غوره کړی. دلته د نصاروو د عقیدې بطلان ته اشاره ده چې دوی د الله تعالی بنده او مخلوق حضرت عیسیٰ علیه السلام د خدای په توګه مني، په داسې حال کې چې بنده او مخلوق هېڅکله هم د عبادت وړ نه دی.

۲- په دې تعبیر کې د رسول الله ﷺ لپاره یو ډول درناوی او عزت دی، ځکه چې الله پاک هغه ته د خپل بنده خطاب کړی دی^(۱).

الله تعالی پر خپل بنده حضرت محمد ﷺ باندې قرآن کریم نازل کړ، چې د ټولې نړۍ او نړیوالو لپاره پیغمبر و اوسي او هغه کسان چې په الله ﷻ ایمان نه راوړي او د پیغمبر ﷺ پیروي نه کوي، د جهنم له سخت عذابه څخه وویروي.

دا خبره د اسلام د پیغمبر ﷺ د رسالت پر تعمیم چې د انس او جن په شمول د ټولو عالمیانو لپاره دی، ښکاره او څرګند دلیل دی.

په کایناتو کې د الله تعالی د وحدانیت دلایل

الله تعالی د پاچاهۍ او ټولې هستۍ څښتن او خاوند دی او په آسمانونو او ځمکو کې د هر شي متصرف دی. الله تعالی بی نیازه دی د مخلوقاتو د چارو په تدبیر او اداره کې د هیچا مرستې او کمک ته اړتیا نه لري.

همدارنګه الله تعالی په ځمکو او آسمانونو کې د ټولو شیانو خالق او پیدا کوونکی دی او څه شی چې له الله ﷻ نه پرته دي هغه ټول مخلوق دی او مخلوق ضعیف او عاجزه وي چې قوي خالق او پیدا کوونکی ته ضرورت لري.

الله تعالی د هر شي پیداښت په ښه او ښایسته بڼه ترسره کړی، هر شي ته یې ښکلی شکل او صورت وربښلی او د هغه لپاره یې هغه څه برابر کړي دي چې اړتیا ورته لري، ترڅو خپله وظیفه او دنده په سمه توګه سرته ورسوي.

^۱ - تفسیر ابي سعود

مشرکانو د الله ﷻ په وحدانیت ایمان را نه وور او په وحدانیت سره یې د الله تعالی عبادت ونه کړ، بلکې له هغه سره یې شریک او سیال ونيول، حال دا چې پرته له الله څخه بل معبود نشته لکه: څرنگه چې الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي:

﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا﴾.

دا معبودان عاجز او اړ مخلوقات دي، څه شی پیدا کولی نشي او نه گټه او زیان رسولی شي، ځکه گټه او زیان یوازې د الله تعالی له لوري دی او دا له ځانه جوړ کړي معبودان د چا په مرگ او ژوند قادر نه دي، بلکې دوی په خپله مري او څرنگه چې د الله تعالی خوښه وي هماغسې یې له منځه وړي.

همدا شان دغه معبودان د دې توان نه لري چې د قیامت په ورځ څوک ژوندي کړي، ځکه یوازې الله ﷻ دی چې ژوندي کول او مړه کول کوي، نو یوازې همدا ذات دی چې د عبادت وړتیا لري.

کله چې دغه باطله معبودان دارنگه عاجزه او بیوزلي وي، نو هېڅکله د دې لیاقت او وړتیا نه لري چې د معبودانو په توگه ونيول شي، بلکې خدایي او معبودیت یوازې هغه واحد الله ﷻ لره دی چې پرته له هغه بل معبود نشته.

د لوست گټې او لارښوونې

له یادو شویو مبارکو آیتونو څخه لاندې گټې او لارښوونې ترلاسه کولی شو:

❖ د قرآن کریم له نومونو څخه یو نوم فرقان دی، ځکه قرآن کریم حق او باطل، خیر او شر سره جلا کړي دي.

❖ الله ﷻ قرآن کریم پر خپل بنده او پیغمبر ﷺ باندې نازل کړی دی.

❖ الله تعالی خپل پیغمبر حضرت محمد ﷺ د خاتم النبیین په توگه د قیامت تر ورځې پورې د انسانانو او پېریانو لپاره رالیږلی دی.

❖ هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکو پیداکونکی دی هغه اولاد او سیال نه لري.

- ❖ یوازي الله ﷻ پیدا کونکی او جوړوونکی دی، الله ﷻ هرڅه پیدا کړي او د هغو پیدایښت یې بشپړ او مناسب ګرځولی دی.
- ❖ مشرکانو د یوه، قادر، خالق، مالک خدای سره په الوهیت کې داسې شیان شریک کړي دي چې نه یوازې چاته ګټه او زیان نشي رسولای، بلکې بې حسه بې حرکته موجودات دي چې نوروته اړ او محتاج دي او دغسې عقیده د هونبیارانو نه بلکې د ناپوهانو تگلاره ده.
- ❖ باطل معبودان هېڅکله د څه شي وس او قدرت نه لري، ځکه ټولې چارې د الله ﷻ په قدرت کې دي.

- ۱- د فرقان سورت ولې په دې نوم نومول شوی دی؟
- ۲- ولې قرآن د فرقان په نوم یاد شوی؟
- ۳- د دې لوست له لومړي آیت څخه د حضرت محمد ﷺ د رسالت په عمومیت دلیل راوړئ؟
- ۴- د الله ﷻ د دې وینا ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾ توضیح وکړئ؟
- ۵- د دې لوست له دریم آیت څخه هغه پنځه شیان راوباسئ چې باطل خدایان د هغو له درلودلو عاجز او بې وسې دي؟
- ۶- ولې د درناوي او تشریف په ځای کې رسول الله ﷺ د (عبد) په نامه سره یادېږي؟

څه چې مو په دې لوست کې لوستي دي د هغه لنډيز او مهم ټکي په لسو کرښو کې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د الله تعالى غوره نومونه

قال تعالى: ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿١﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢﴾ هُوَ اللَّهُ الْخَلِيقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ [الحشر: ٢٢-٢٤]

د کلمو معنا

الْغَيْبُ: په پټه (هغه چې زموږ د احساس او درک څخه پټ وي، لکه: جنت، دوزخ،

ملايکي او داسې نور...).

الشَّهَادَةُ: په ښکاره (هغه چې د ليدلو او درک کولو وړ وي لکه غرونه، ستوري او

نور...).

الْمَلِكُ: د هر شي مالک او متصرف.

الْقُدُّوسُ: پاک او سپېڅلی.

الْمُؤْمِنُ: تصدیق کوونکی، امان ورکوونکی.

الْمُهَيَّمِنُ: د هر شي څارونکی او ساتونکی.

الْعَزِيزُ: قوي او غالب.

الْجَبَّارُ: لوی او قوي چې څوک پرې برلاسی کیدای نشي.

الْمُتَكَبِّرُ: لويي کوونکی.

الْبَارِئُ: د موجوداتو نوی پیدا کوونکی.

الْمُصَوِّرُ: صورت جوړوونکی (په مناسبې بڼې سره د ټولو شیانو ترکیبوونکی).

الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى: بڼه او غوره نومونه.

ژباړه

الله ﷻ هغه ذات دی چې له هغه پرته بل هېڅ معبود برحق نشته. عالم دی پر غیو او بسکاروو باندي، هماغه (الله) ﷻ ډېر مهربان او زیات بښونکی دی.

الله ﷻ هغه ذات دی چې له هغه پرته کوم معبود برحق نشته، هغه پاچا دی، ډېر پاک دی (له ټولو عیبونو څخه) سالم دی، امان ورکوونکی دی، ساتونکی دی، په ټولو برلاسی دی، په زور د خپل حکم نافذوونکی او د لویي څښتن دی، پاک دی الله له هغو شیانو چې (مشرکان یې) ورسره شریکوي.

الله ﷻ هغه ذات دی چې پیدا کوونکی (له نشت نه وجود ته) را ویستونکی، شکل او صورت ورکوونکی دی. د هغه لپاره ډېر غوره نومونه دي. هرڅه چې په آسمانونو او ځمکو کې دي هغه ټول په پاکۍ سره د الله ﷻ ستاینه کوي او هغه برلاسی او حکمت والا دی.

تفسیر

د الله ﷻ غوره نومونه

په دې دروو آیتونو کې د الله تعالیٰ څه نومونه یاد شوي دي، په داسې حال کې چې په بل هېڅ کوم سورت کې د الله تعالیٰ نومونه داسې پرله پسې نه دي ذکر شوي. د دې سورت په دريو آیتونو کې د الله پاک له غوره نومونو څخه اووه لس نومونه بیان شوي دي.

دا مبارک آیتونه د الله ﷻ د وحدانیت په ټینګار، یعنې د ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ په شعار سره پیل شوي دي او په تاکید یې فرمایلي دي چې الله تعالیٰ په غایبو، حاضر، بسکاره او پټو پوهېږي.

الله ﷻ ببنونکی او ډېر مهربانه دی. د الله ﷻ رحمت زیات او تل تر تله دی او ټولو شیانو ته شامل دی، الله ﷻ واحد او یوازې دی.

بیا مبارکو آیتونو د الله ﷻ یو شمیر غوره نومونه د اصل توحید سره پیوست کړي او فرمایي: الله ﷻ مالک او پاچا دی له ده پرته بل څوک د ملکیت او پاچاهۍ څښتن نشته، الله ﷻ له هر عیب څخه پاک او له هرې نیمگرتیا څخه چې له ده سره مناسب نه وي، خالي دی. مفسرینو ویلي دي چې د (ملک) له نوم څخه وروسته د (قدوس) لفظ راوړل، ډېته اشاره ده چې که څه هم الله تعالی مالک، پاچا او د ټولو شیانو متصرف دی، خو د الله ﷻ تصرف د ځمکې پرمخ د مغرورو او ظالمو پاچاهانو د تصرف په شان نه دی، بلکې د الله ﷻ تصرف او ملکیت په خپله پاچاهۍ او مخلوقاتو کې له هر ډول ظلم او عیب څخه پاک او خالي دی.

لویي او عظمت د الله ﷻ ځانگړتیا ده

الله تعالی خپلو دوستانو ته سلامتي ورپه برخه کوي، الله ﷻ د خپلو پیغمبرانو تصدیق کوونکی او امن ورکوونکی دی.

الله تعالی برلاسی او د شان او شوکت او دېدې او لویۍ خاوند دی. هغه څه چې د الله ﷻ د جلال او عظمت سره مناسب نه وي له هغه څخه پاک دی.

د الله تعالی دوه صفتونه: (جبار او متکبر) د الله ﷻ له شان سره مناسبه مدح او ستاینه ده، خو د مخلوقاتو لپاره بد او ناوړه صفتونه گڼل کېږي.

نبی کریم ﷺ په قدسي حدیث کې د خپل پالونکي څخه روایت کړی چې الله ﷻ فرمایلي دي: "الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعِظْمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَارَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا أَلْقَيْتُهُ فِي النَّارِ" یعنی: کبریا زما خادر او لویي زما پرتوگ دی، نو هر څوک چې په یو له دې دوو صفتونو کې زما سره سیالي کوي، نو هغه به د دوزخ اور ته واچوم.

الله تعالی داسې خالق او پیداکوونکی دی چې ټول کاینات او هستي یې له نشت څخه پیدا کړي دي، الله تعالی ټولو شیانو ته صورت او شکل ورکړی او ټول مخلوقات یې په یوه خاص شکل او هیأت سره پیدا کړي دي. د الله تعالی لپاره غوره نومونه دي چې په هماغو سره ستایل شوی دی. دا سورت، لکه: څنگه چې د الله ﷻ په حمد او ستاینه پیل شوی همدارنگه د الله ﷻ په حمد او ستاینه پای ته رسېدلی دی. د ځمکو او آسمانونو مخلوقات د الله پاک ستاینه کوي او الله ﷻ ډېر لوی او د حکمت څښتن دی.

د انسان پر ژوند باندې د الله تعالی د غوره نومونو اغېز

أسماء الله الحسنى یا د الله تعالی نېک نومونه د الله پاک د پېژندو غوره وسیله ده، انسانان په دنیا کې د الله تعالی د ذات د لیدلو توان نه لري، نو ځکه د الله جل جلاله د صفاتو د پېژندلو یوازینی او سمه لاره د قرآن کریم هغه آیتونه او د پیغمبر علیه السلام هغه صحیح احادیث دي چې په هغو کې د الله تعالی صفات ذکر شوي دي. له همدې امله ده چې د الله تعالی صفات او اسماء توقیفی دي، یعنی د قرآن او سنتو په نصوصو پورې متوقف دي او د اجتهاد او اټکل پر بنسټ په هغو کې زیاتې او کمی جواز نه لري.

د اسماء الله الحسنى زده کړه او په هغو کې فکر کول د انسان پر ژوند ډېرې ګټورې اغېزې لري چې ځینې یې په لاندې ډول دي:

۱- د الله تعالی د نومونو په معنا او مفهوم پوهېدل د الله تعالی د پاک ذات په هکله زموږ پوهه او معرفت زیاتوي چې دا کار الله تعالی ته د انسان د تقرب او نژدېوالي او د هغه په زړه کې د الله ﷻ د مینې او محبت د زیاتېدو او د الله تعالی له قهر څخه د وېرې لامل ګرځي چې د دې ټولو اغېزې د انسان په وګړیز او ټولنیز ژوند کې د نېکو اعمالو د زیاتېدو او د ناوړه اعمالو او ګناهونو څخه د ځان ژغورلو په بڼه څرګندېږي.

۲- الله تعالی په بل آیت کې فرمایلي دي: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا﴾ [الأعراف: ۱۸۰] ژباړه: الله لره غوره نومونه دي، هغه په هماغه غوره نومونو سره وبلئ. یعنې کله چې له الله تعالی څخه څه شی غواړئ د خپل حاجت او اړتیا سره په مناسب نوم دعا وکړئ، د بېلګې په ډول: ای رحمان ذاته! زما ګناهونه راوبښه! زما رازقه خدایه! زما رزق پراخه کړه! او داسې نور.

۳- له رسول الله ﷺ څخه په صحیح حدیث کې نقل شوی چې فرمایي: «إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا، مِائَةٌ إِلَّا وَاحِدًا، مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ...»^(۱)

ژباړه: الله پاک نهه نوي نومونه لري، هر چا چې هغه په یادو زده کړل، پر معنا یې ځان پوه کړ او د هغو په مقتضا یې عمل وکړ، الله جل جلاله به یې جنت ته داخل کړي.

فعالیت: هر زده کوونکی دې د الله ﷻ هغه نومونه چې په دې سورت کې ذکر شوي نه دي، وپلټي او بیا دې په خپله کتابچه کې ولیکي.

۱ - حدیث متفق علیه، صحیح البخاری ۲۵۹/۳، و صحیح مسلم حدیث ۲۶۷۷.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست د مبارکو آیتونو ځینې گټې دا دي:

- ❖ دا مبارک آیتونه له سترو قرآني آیتونو څخه دي چې الله تعالی او د هغه صفتونه یې مور ته معرفي کړي دي.
- ❖ دې مبارکو آیتونو د الله ﷻ غوره نومونه او پر هغو باندې یې د ایمان او یقین اهمیت بیان کړی دی.
- ❖ پر مور لازم دي چې الله ﷻ په سماوو او صفاتو سره وپېژنو او په هماغو نومونو او صفاتو له الله ﷻ څخه غوښتنه وکړو.
- ❖ د الله تعالی د نومونو او صفتونو په معنا پوهیدل، په هغو کې فکر او سوچ کول او د هغو له غوښتنې سره سم عمل کول د انسان پر فردي او ټولنیز ژوند باندې سمه او نیغه اغیزه لري او د دې لامل کېږي چې ټولنه د ښېگڼې او بریا په لور گامونه پورته کړي.

۱- د الله ﷻ له غوره نومونو څخه چې د الحشر په سورت کې یاد شوي دي کوم لس نومونه بیان شوي دي.

۲- په مخلوقاتو کې د الله ﷻ پاچاهي او د ځمکې د نورو پاچاهانو ترمنځ توپیر بیان کړئ؟

۳- د جبار او متکبر د صفتونو نسبت ورکول الله ﷻ ته او مخلوق ته، څه توپیر لري؟

۴- څرنگه کولای شو د الله پاک د نېکو نومونو او صفتونو څخه د اغېزمنتیا په ترڅ کې په خپل وگړیز او ټولنیز ژوند کې رغنده بدلون راولو؟

د (اسماء الله الحسنی) د یادولو، ثواب او د انسان په ژوند باندې د هغو د اغېزې په هکله یوه وړه مقاله ولیکئ او په دې اړه په نبوي احادیثو استدلال وکړئ.

اووم لوست:

انسان عبث او بي فايدي نه دی پیدا شوی

﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾ فَتَعَلَىٰ اللَّهُ
 الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا
 آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴾
 وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿ [المؤمنون: ۱۱۸-۱۱۵]

د کلمو او جملو معناوې

عَبَثًا: باییزه، بی گټې.

فَتَعَلَىٰ اللَّهُ: الله پاک له هر ډول نقص او نیمگړتیا څخه لور او پاک دی.

الْمَلِكُ الْحَقُّ: رښتینی او حق واکمن پاچا دی.

يَدْعُ: رابولي.

بُرْهَانَ: دلیل او حجت.

ژباړه

آیا تاسې انگیرلې وه چې موږ تاسې باییزه او عبث پیدا کړي یاست او تاسې زموږ لور ته بیرته نه راگرځول کېږئ، نو لوږ او پورته دی الله ﷻ رښتینی (حقیقي) پاچا، له هغه پرته بل هېڅ کوم معبود نشته، د عزتمن عرش څښتن دی. او څوک چې له الله ﷻ سره کوم بل معبود چې هېڅ دلیل هم پری نه لري، رابولي، نو د هغه حساب د هغه له رب سره دی. بېشکه کافران هېڅ کله بری نه مومي. ای محمده! ووايه زما ربه بښنه وکړه او رحم وکړه او ته تر ټولو رحم کوونکو ښه رحیم یې.

تفسیر

الله تعالی کافرانو ته خطاب کوي او فرمایي: آیا گمان کوی چې ما تاسو بایزه او عبث پیدا کړي یاست؟ نه داسې نه ده بلکې مور تاسې د عبادت، تهذیب، زده کړې او الهي اوامرو د سرته رسولو لپاره پیدا کړي یاست او آیا گمان کوی چې وروسته له مرگه دویم ځلې به د حساب او بدلي لپاره راپورته نشی.

لور او پورته دی الله تعالی له دې څخه چې یو شی پرته له حکمته څخه پیدا کړي. الله تعالی یو دی او پرته له هغه بل هېڅ معبود او خالق نشته او هغه د ستر عرش خبندن دی.

په مبارک آیت کې عرش د کریم (عزتمن) په صفت موصوف شوی دی، ځکه چې عرش د عالمیانو پروردگار او (اکرم الاکرمین) ذات ته منسوب دی. بیا الله تعالی هغه څوک چې ده ته د زوی یا شریک او سیال په لرلو قایل دي، تهدیدوي او فرمایي: هر هغه څوک چې له الله پرته بل معبود رابلي او په خپل دې کار باندې کوم حجت او دلیل هم نه لري، نو بیشکه د هغه حساب او کتاب د هغه له رب سره دی او دا ډول خلک هېڅکله هم بریمن کېدلای نشي.

دا د هغو کسانو لپاره ډېر لوی تهدید دی چې له الله تعالی سره شریک نیسي. داسې کسان به هېڅکله کامیاب نشي، بلکې ناکام به وي او څوک چې په آخرت کې ناکام شي، نو د هغو لپاره سخت عذاب دی.

د کافرانو ناکامي او د مؤمنانو کامیابي

پورتنی مبارک آیتونه چې د المؤمنون د سورت آخري آیتونه دي په ټینګه د کافرانو په ناکامي او د مؤمنانو په کامیابي او خلاصون دلالت کوي چې د سورت په پیل کې هم تاکید پرې شوی دی، تر څو د دواړو ډلو ترمنځ تفاوت او توپیر روښانه کړي.

په دې ترتیب الله تعالی خپل پیغمبر او وروسته بیا د هغه امت ته ښوونه کوي چې د مغفرت او رحمت غوښتنې لپاره یوازې همده ته رجوع وکړی، ځکه الله تعالی ډېر ښه ښوونکی او ډېر زیات رحم کوونکی دی.

بخاري، مسلم، ترمذي او ابن حبان له حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه څخه روایت کړی چې هغه رسول الله ﷺ ته وویل: ای د الله رسوله! ماته داسې دعا راوښيه چې په خپل لمانځه کې یې ووايم، نو رسول الله ﷺ ورته وویل: ووايه: «اللهم إني ظلمت نفسي ظلماً كثيراً، و إنّه لا يغفر الذنوب إلا أنت، فاغفر لي مغفرةً من عندك، و ارحمني، إنك أنت الغفور الرحيم».

ژباړه: ای الله! ما پر خپل نفس ډېر زیات ظلم کړی دی او یقیناً پرته له تا بل څوک د گناهونو ښوونکی نشته نو ماته ښه وکړه او پر ما رحم وکړه همدا ته ښوونکی مهربانه یې.

قرآن کریم شفا ده

مفسرینو فرمایلی دي چې دا دوه آخري آیتونه د شفا آیتونه دي. ابن ابی حاتم له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت کړی چې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په یو مریض سړی تېریده او د هغه په غوږ کې یې د ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا...﴾ آیتونه د سورت تر پایه ولوستل، نو هغه مریض شفا ومونده، ما دا خبره د الله ﷻ پیغمبر ته یاده کړه، پیغمبر ﷺ عبدالله بن مسعود ته وفرمایل: (بماذا قراءت في أذنه؟) د هغه سړي په غوږ کې دې څه ولوستل؟ هغه د الله ﷻ پیغمبر ته موضوع بیان کړه، د الله ﷻ پیغمبر وفرمایل: (والذي نفسي بيده، لو ان رجلاً موقناً قرأها علي جبل لزال) قسم په هغه ذات چې زما نفس د هغه په قبضه کې دی که کوم شخص په یقین سره دا آیتونه پر یوه غره باندې ولولي، نو غر به خامخا له منځه ولاړ شي.

هغه څه چې دلته د یادونې وړ او مهم دي، د لوستونکي ایمان، یقین او د زړه صفایي ده او په قرآن کریم سره د تداوی- او علاج په اړه د ناروغ استعداد او باور لرل دي، یعنې دا چې ناروغ هم د قرآن کریم په وسیله د معالجه او تداوی- لپاره تیاري او آمادگي ولري.

د لوست گټې او لارښوونې

له پورتنیو آیتونو څخه چې کومې گټې ترلاسه کېږي په لاندې ډول دي:

❖ د الله ﷻ بندگان او مخلوقات په دنیوي ژوندانه کې ډېر لوړ او لوی مسؤولیت او وظیفه لري چې هغه د عبودیت څرگندونه او د الهي قانون او نظام په سیوري کې ژوند کول دي، الله پاک په دې اړه فرمایي: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ژباړه: ما انسانان او پېریان یوازې د خپل عبادت لپاره پیدا کړي دي.

مفسرینو د عبادت تعریف داسې کړی: (کل ما یجبه الله من الأقوال و الأفعال) یعنې هر هغه وینا او کړنه چې الله پاک یې خوښوي او پر هغې راضي کېږي عبادت دی. پر دې بنسټ ویلای شو چې د عبادت دایره ډېره پراخه ده او ټولو نېکو اعمالو ته داخلېږي، او یوازې د اسلام د مشهورو ارکانو، لکه: لمونځ، روژه، زکات او حج نوم نه دی.

پر مسلمانانو لازم دي چې خپل ټول ژوند د الله تعالی په عبادت یعنې د هغه د قانون او نظام په پیروي کې تېر کړي او مرگ یې هم د هغه په لار کې وي. همدا مطلب د قرآن کریم په بل

آيت کي په خورا روښانه ډول داسې څرگند شوی دی: ﴿ قل إن صلاتي ونسکي و محیای و مماتی لله رب العالمین .. ﴾ ژباړه: ووايه ای پیغمبره! بېشکه زما لمونځ، زما قرباني، زما ژوند او زما مرگ د کایناتو د رب لپاره دی.

امام ابو عبدالله بن علي ترمذي ویلي دي: الله تعالی مخلوقات د خپلو بندگانو په حیث پیدا کړي دي چې د ده عبادت وکړي او دوی ته د عبادت په مقابل کې بدله ورکړي او یا د عبادت په پرېښودلو دوی مجازات کړي، نو کله چې انسانان د الله ﷻ عبادت وکړي، نو دوی د آزادو او با کرامته بندگانو په توگه د دنیا له غلامۍ څخه آزاد دي او د آخرت له امن څخه په ډک کور کې به پاچاهان وي، خو که د الله تعالی له بنده گي او غلامۍ څخه سرغړونه وکړي، نو دوی به دنیا کې تښتېدونکي، سرکشه او بدخويه غلامان وي او سبا (د قیامت په ورځ) به د زنداني دښمنانو په څېر د اور په طبقو کې راځوړند وي.

❖ پرته له شکه دا به د انسان تنگ نظري، جهالت او بې عقلي وي که چېرې د ماده پرستو په څېر گومان وکړي چې همدا د دنیا کور دی او الله ﷻ او د آخرت کور ته به يې

ورگرځيدل نه وي، ترڅو هلته انسانانو ته د هغوی د کړو وړو مطابق بدله ورکړل شي.

❖ هغه کسان چې له الله سره شریک نیسي او په دې کار کې هېڅ ډول دلیل او حجت نه لري، نو دوی د عذاب مستحق دي.

د قرآني آیتونو څخه د لاندېنيو موضوعاتو لپاره دلیل راوړئ:

۱. الله تعالی مخلوقات عبث او بایزه نه دي پیدا کړي.
۲. له پروردگار سره د نسبت له امله، عرش د کریم په صفت ستایل شوی دی.
۳. د رحمت او مغفرت لپاره د دعا مستحب والی.
۴. قرآن کریم شفا ورکوونکی دی په دې هکله نبوي حدیث بیان کړئ؟
۵. انسان باید د ژوند په ټولو اړخونو کې د الهي قانون او نظام تابع وي.

څرنگه یو هدفمند او مسؤولیت لرونکی ژوند درلودلای شو؟ تر دې سرلیک لاندې یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

انسان د الهي نعمتونو په سيوري کې

﴿ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الشِّمْرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ ﴿٣٤﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ ﴿٣٥﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٦﴾ وَعَاتَكُم مِّنْ كُلِّ مَّا سَأَلْتُمُوهُ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَذَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٧﴾ ﴾ [ابراهيم: ٣٢-٣٤]

د کلمو او جملو معناوې

سَخَّرَ: تابع يې کړل، اېل يې کړل.

دَائِبِينَ: له عادت او قانون سره سم چلېدونکي. تل په يو شان روان.

لَا تَحْصُوهَا: هغه نشي شمېرلي؟

ژباړه

الله ﷻ هغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکې يې پيدا کړې دي او له آسمانه يې اوبه رابښکته کړې دي. بيا يې د هغو په وسيله ستاسې د خوراک لپاره راز راز مېوې پيدا کړې او بېړۍ يې ستاسې لپاره تابع کړې چې په سمندر کې د الله ﷻ په حکم روانې شي او سيندونه يې هم ستاسې په واک کې درکړل لمر او سپوږمۍ يې ستاسې لپاره تابع (گټور) کړې دي چې تل په يو شان روان دي او شپه او ورځ يې ستاسې لپاره په کار واچوله او ټول هغه څه يې تاسې ته درکړل چې تاسې غوښتل، که تاسې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشميرئ، نو شميرلي يې نه شي. حقيقت دا دی چې انسان ډېر بي انصافه او ناشکره دی.

تفسیر

د الهي نعمتونو نښې

الله تعالی په دې آیتونو کې خپل نعمتونه پر مخلوقاتو څرگند کړي دي، د خپل وجود او قدرت د لایلو ته اشاره کوي او دا نعمتونه انسان ته ورپېژني.

الله ﷻ آسمانونه او ځمکې له نشت څخه پیدا کړل او د آسمانونو او ځمکو په پیدایښت کې یې د خپل عظمت د قدرت د لایل او نښې څرگندې کړې.

الله تعالی له ورېځو څخه بارانونه نازلوي او د هغو په واسطه ډول ډول نباتات له مختلفو رنگونو او خوندونو او ډول ډول گټو سره راشنه کوي، ترڅو انسانان ورڅخه روزي لاس ته راوړي او په مختلفو طریقو ورڅخه گټه واخلي.

الله تعالی ستاسې لپاره بېرې تابع کړي دي، ترڅو د الله ﷻ په امر په بحر کې حرکت وکړي. په دې معنا چې د کښتۍ جوړېدنه یې تاسوته دروښوده او د هغه کارول یې ستاسو لپاره آسانه کړل او بادونه یې راولېږل چې د الله ﷻ په امر او توفیق د خپل مسیر په لور حرکت وکړي.

الله تعالی هغه ذات دی چې سیندونه یې په ځمکه کې جاري کړي، ترڅو له اوبو څخه یې د څښلو، ځمکو خړوبولو او د نورو اړتیاوو د پوره کولو لپاره گټه واخلي.

د دې لوست مبارک آیت د (الله ﷻ) په لفظ پیل شوی چې دا قرآني اسلوب او طریقه د بې نیازه ذات پر وړاندې، په زړونو کې د ویرې او ډار احساس راولېښوي او د مشرکانو پام پر الله تعالی باندې د ایمان وچوب ته را اړوي.

د لمر او سپوږمۍ حرکت

دا آیتونه موږ د الله ﷻ معرفت او پیژندنې ته متوجه کوي چې الله تعالی هغه ذات دی چې لمر او سپوږمۍ یې د هغو د حرکت په دوران کې، انسانانو ته د گټې رسولو او د ځمکې پر مخ د ژوند کولو لپاره مسخر کړي او په خدمت یې لگيا کړي دي. همدارنگه شپه او ورځ یې په خپل پرله پسې تگ او راتگ او د دندو په ترسره کولو کې زموږ لپاره مسخر کړي دي، ترڅو په ورځ کې د الله ﷻ له فضل او برکت څخه روزي وغواړو او د خپل ژوندانه گټې او ضرورتونه ترلاسه کړو او د شپې له لوري خوب او استراحت وکړو او بېرته خپل قوت حاصل کړو، لکه: څرنگه چې الله تعالی فرمایلي دي:

﴿ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ۖ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴾ [النبا: ۱۰-۱۱] یعنی: شپه مو لباس

او پرده گرځولې ده او ورځ مو د ژوندانه او کار وخت گرځولې ده.

او همدارنگه الله تعالى فرمايلي دي: ﴿ وَءَاتَاكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِن تَعُدُّوْا

نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوْهَا ۗ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ ۗ ۝

ژباړه: او الله ټول هغه څه تاسې ته درکړل چې تاسې ورڅخه وغوښتل، که تاسې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشمېرئ، نو شمېرلی یې نشئ. حقیقت دادی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

فعالیت

زده کوونکي دې د شپې او ورځې او د سپوږمۍ او لمر د دوران د گټو په هکله د څېړنې په ترڅ کې خپل معلومات وړاندې کړي.

د الله ﷻ نه تمامیدونکي نعمتونه او د انسان ناشکري

الله ﷻ په خپل فضل او کرم انسان ته هغه څه وربښلي چې هغه ورته د ژوندانه په چارو کې اړتیا لري او له الله ﷻ څخه یې غوښتي وي او هغه څه چې یې نه دي غوښتي هغه یې هم ورکړي دي، ځکه الله تعالى په هغه څه چې د انسان په خیر وي ښه خیر دی. د الله نعمتونه بې شمېره دي، که چېرې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشمېرئ او اندازه یې معلومه کړئ، نو هېڅکله دا کار نشئ کولای، خو انسان پر خپل ځان ظلم کوي او د خپل پروردگار د نعمتونو شکر نه اداء کوي او احترام یې نه ساتي، بلکې دغه نعمتونه په گناهونو کې استعمالوي.

د لوست گټې او لارښوونې

په پورتنیو آیتونو کې ډېرې گټې نغښتې دي چې په لنډه توگه بیانېږي:

❖ الله تعالى له خپلو کړنو سره خپل بنده گان آشنا کوي او خپل نعمتونه هغوی ته ورپه گوته کوي.

❖ د الله تعالى نعمتونه چې پر انسان بې پېرزو کړي دي دومره زیات دي چې انسان یې د شمېرلو وس نه لري.

- ❖ پر انسان لازمه ده چې د الهي نعمتونو پر وړاندې ناشکري او غفلت ونه کړي.
- ❖ که چېرې انسان د الله ﷻ نعمتونه د الله ﷻ په لار او طاعت کې ونه کاروي، نو په حقيقت کې يې پر خپل ځان ظلم کړی دی.
- ❖ بايد وپوهېږو چې د شکر ادا کول يوازې په ژبې پورې منحصر نه دي. گناه کول او د الله ﷻ له اوامرو څخه سرغړونه د ناشکري-روښانې بڼې دي او د الله ﷻ اطاعت او د نېکو اعمالو ترسره کول د مننې او شکر ادا کولو غورې لارې دي.

- ۱- الله تعالى د څه لپاره شپه او ورځ پيدا کړې ده؟
- ۲- د شپو او ورځو د تحرک او بدلون گټې بيان کړئ؟
- ۳- قرآني آيتونه په دغه لوست کې د (الله) په لفظ پيل شوي، په دې کې څه گټې نغښتې دي؟
- ۴- د لمر او سپوږمۍ په خوځښت او دوران کې د الله ﷻ د قدرت نښې بيان کړئ؟
- ۵- په پورتنیو آيتونو کې ياد شوي نعمتونه وشميرئ؟

د الله ﷻ په لوري بلنه

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿فصلت: آية: ۳۳-۳۵﴾

د کلمو او جملو معنا وې

بدی- ته په نېکۍ ځواب ورکړه (د بدی- مخنیوی په هغه څه

ادْفَع بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ:

سره وکړه چې هغه ډېر ښه وي).

نژدې، خوږ او گران دوست.

وَلِيٌّ حَمِيمٌ:

دا ښه صفت (مقام) نه ورکول کېږي.

مَا يُلْقَاهَا:

لویه برخه.

حَظٌّ عَظِيمٌ:

ژباړه

او د هغه چا له خبرې نه به ښه خبره د چا وي چې هغه د الله خوا ته بلنه ورکړه او نیک عمل یې وکړ او وېی ویل بیشکه زه له مسلمانانو څخه یم او (ای پیغمبره!) نیکي او بدی یو شانته نه دي، ته د بدی- مخنیوی په هغې نیکۍ سره وکړه چې هغه ډېره ښه وي، ته به وگورې چې له تاسره د چا دښمني وه. هغه به دې خوږ دوست گرځیدلی وي. دغه صفت نه په برخه کېږي، مگر هغو خلکو ته چې صبر کوي او دغه مقام نه په برخه کېږي، مگر هغو خلکو ته چې د غټې برخې خاوندان دي.

تفسیر

اجمالي معنا: حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ويلي دي چې د دې الهي وينا ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ

قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا...﴾ څخه مراد د الله ﷺ پيغمبر دی چې خلک يې د اسلام لوري ته راوبلل او

رښتيني عمل يې وکړ او د اسلام سپېڅلی دين يې مور ته د الهي ډالۍ په توگه پريښود. په يوه بل روايت کې له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه نقل شوی دی چې مراد له دې آيت څخه د

پيغمبر ﷺ صحابه او ياران دي. او د ﴿فَإِذَا أَلَّذِي بَيْنَكَ﴾ آيت په هکله مفسرينو ويلي دي

چې دا د ابو سفیان بن حرب په هکله نازل شوی دی چې د پيغمبر ﷺ ډېر سخت دښمن و خو بيا يې دوست او ملاتړی شو.

غوره وينا

پورتنیو آيتونو د يو انسان د غورې وينا لپاره درې صفتونه بيان کړي دي.

- څوک چې د الله ﷺ توحيد، طاعت او عبادت ته بلنه ورکوي.
- څوک چې په ښو او نیکو اعمالو چې الله ﷺ پرې امر کړی، التزام او پابندي ولري او د الله ﷺ له محرماتو څخه ځان وژغوري.
- څوک چې له نیکو مسلمانانو سره اړیکې او له هغوی سره دوستي، محبت او همکاري ولري او له هغوی څخه دفاع وکړي.

د الله لوري ته بلنه يوه شرعي وجيبه ده

محمدي شريعت انسانانو ته د الله جل جلاله وروستی رسالت او نظام دی، خلکو ته د دې دين رسول او اسلامي احکامو او لارښوونو ته د خلکو هڅول، يوازې د دعوت له لارې ممکن دي. دالله لور ته بلنه يوه شرعي وجيبه ده او ځانته اصول او قواعد لري چې د قرآن کریم او د رسول عليه السلام له سنتو څخه اخيستل شوي دي.

هر مسلمان (نر او ښځه) په دې مکلف دي چې د خپلې پوهې او وس سره سم د دين د خپرولو په لاره کې زيار وياسي. په قرآن کریم کې د دعوت او د دعوت د لارو چارو په اړه گڼ شمير آيتونه راغلي دي، په دې آيتونو کې ټينگار شوی دی چې دعوت بايد په نرمه لهجه، نیکو اخلاقو او غوره خبرو اترو سره ترسره شي. د بېلگې په ډول الله جل جلاله د بلونکو امام

او لارښود حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته داسې فرمایي: **«ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِهِمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...»** [النحل: ۱۲۵] ژباړه: (ای پیغمبره!) د خپل رب لارې ته په حکمت او غوره نصیحت سره بلنه وکړه او له خلکو سره په داسې ډول مباحثه وکړه چې ډېره غوره وي.

د الله په لاره کې د دعوت او بلنې آداب

د الله ﷻ د دین د اصولو او اساساتو له بیانولو او د بنده او الله تعالی ترمخ د اړیکو له ټینګولو وروسته، الله تعالی د داعیانو او بلونکو آداب او د بندگانو ترمخ د نیکو اړیکو د استحکام په هکله داسې فرمایي:

«وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعِ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» وَمَا يُقْلَبْهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُقْلَبْهَا إِلَّا دُوْحَظِّ عَظِيمٍ.

د الله تعالی لوري ته بلونکي (داعیان) ډېر غوره خلک دي، نو پر دوی لازم دي چې له خلکو سره خپلې اړیکې نیکې کړي او د ستونزو، کړاوونو او تکالیفو په وړاندې له صبر او زغم څخه کار واخلي او بدیو ته په نیکۍ او احسان ځواب ورکړي - الله تعالی فرمایلي دي چې ښه او بده وینا او کړنه برابره نه ده، ځکه الله تعالی له ښې وینا او کړنې څخه راضي او خاوند ته یې نیکه بدله ورکوي، خو له ناوړې او بدې وینا او کړنې څخه ناراضه کېږي او خاوند ته یې سزا ورکوي، نو پر دې اساس مؤمن دعوت کوونکي ته لازمه ده چې د خلکو بدۍ ته په نیکۍ ځواب کړي او د بدۍ په وړاندې له نیکۍ څخه کار واخلي چې دا کار د هغه لپاره وړ او غوره دی او د هغه فضیلت او وړتیا څرګندوي.

کله چې د الله د دین دعوت کوونکی، بدی په احسان او نیکۍ او گناه په ښه او زغم ځواب کړي، نو په حقیقت کې دی د خلکو دوستي حاصلوي، د هغوی کرکه او کینه لرې کوي او دښمن یې په خواخوږي او رښتیني دوست بدلېږي.

دا ستر خصلت د هغه چا په برخه کې چې د خپل نفس په وړاندې مجاهده او هلې ځلې کوي او د قهر، غوسې، آزار او ضرر په مقابل کې له صبر، زغم او حوصلې څخه کار اخلي. همدارنګه دا ښه او نیک صفتونه یوازې د هغو کسانو په برخه کې چې په دنیا کې د نیکمرغۍ څخه برخمن وي او په آخرت کې د اجر او ثواب د ترلاسه کولو لپاره هلې ځلې کوي.

ابن عباس رضي الله عنه د **«وَمَا يُقْلَبْهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا...»** د آیت په تفسیر کې ویلي دي چې الله تعالی مؤمنانو ته امر کړی دی، ترڅو د قهر او غضب پر وړاندې له صبر او

حوصلې، د جهل پر وړاندې له حلم او نرمۍ او د بدۍ پر وړاندې له عفوې او بښنې څخه کار واخلي، نو هرکله چې داسې کارونه ترسره کړي، الله پاک به دى د شيطان له شر څخه ساتي، دښمن به يې ورته تابع گرځوي او هغه به ورته په خواخوږي او خواږه دوست بدلوي.

فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي او له مشورې وروسته دې يو زده کوونکي د خپل گروپ په استازيتوب د بدۍ په مقابل کې د ځواب ويلو طريقه شرح کړي، بيا دې د دويمې ډلې زده کوونکي د لومړۍ ډلې په خبرو کره کتنه وکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

- د دې لوست له آيتونو څخه ډېرې گټې ترلاسه کېږي چې ځينو ته يې اشاره کوو:
- ❖ په دنيا کې د الله ﷻ لوري ته له داعيانو څخه هېڅوک بڼه او غوره نشته، همدوی دي چې د ايمان، عمل او دعوت ترمنځ يې يووالی راوستی دی.
- ❖ پر مؤمن لازم دي چې خپل ايمان ظاهر او هغه اعلان کړي او په مجلسونو، غونډو او ټولنو کې د ايمان په درلودلو د عزت او وياړ څرگندونه وکړي چې دا په خپله تر ټولو بڼه بلنه او دعوت دی.
- ❖ لکه څرنگه چې نيکي او بدې يو شانته نه دي، نو پر مؤمن لازمه ده چې نيکي غوره کړي او بدۍ ته په نيکۍ ځواب ووايي.
- ❖ له نورو سره احسان او نيکي او د هغوی د ناوړو کړو وړو زغمل، په پای کې دښمنان په رښتينو ملگرو او دوستانو بدلوي.

- ۱- هغه درې صفتونه چې په آيت کې د يوه انسان د غوره وينا په هکله ذکر شوي دي، بيان کړئ؟
- ۲- ولې نېکي او بدې برابر نه دي؟ نېکي پر نیک عمله انسان څه اغيزه لري او بدې پر بدکاره انسان څه اثرات او اغېزې درلودلای شي؟
- ۳- نيکي او احسان پر دښمنانو څه اغېزه لري؟
- ۴- له مبارکو آيتونو څخه د بدۍ پر وړاندې د نيکۍ غوره کولو کړنلاره استنباط کړئ؟

د دعوت د هغو کړنلارو په هکله چې د خلکو په رابللو کې اغيزناکې دي، يوه مقاله وليکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

ایمان او نیک عمل

﴿ وَالْعَصْرِ ﴿ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴾ [العصر: ۱-۳]

د کلمو او جملو معناوې

وَالْعَصْرِ: قسم په وخت او زمانې، یا د مازدیگر په لمونځ، یا د مازدیگر د لمانځه په وخت.

وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ: او یو تر بله یې په حق وصیت کړی وي.

ژباړه

قسم په زمانې (عصر) یقیناً انسان په تاوان کې دی، مگر (په تاوان کې نه دي) هغه کسان چې ایمان یې راوړی، نیک عملونه یې ترسره کړي او یو بل ته په حق ویلو او صبر کولو وصیت کوي.

تفسیر

الله ﷻ په زمانې قسم او لوړه یاده کړې ده او تاکید یې کړی دی چې انسان په تاوان کې دی، مگر هغه کسان له دې تاوان څخه په امن دي چې د پاسني آیت په ترڅ کې استثنا شوي دي.

په زمانه باندې د الهي قسم راز او حکمت

دا چې الله ﷻ په زمانه قسم یادوي دا د دې ښکارندوی دی چې زمانه او وخت د الله ﷻ په نزد د لوړ ارزښت او شرف څخه برخمن دی. نبي کریم ﷺ فرمایلي دي: «لَا تَسُبُّوا الدَّهْرَ، فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ» یعنې دهر یا زمانې ته کنځلې مه کوی ځکه الله ﷻ دهر یا زمانه دی. په دې معنا چې الله تعالی د زمانې بدلونکی، گرځوونکی، متصرف او واکدار دی.

د عصر نورې معناوې

ځینو مفسرینو ویلي دي چې له عصر څخه مراد د مازدیگر لمونځ یا د مازدیگر د لمانځه وخت دی. د دې خبرې له مخې د مازدیگر د لمانځه غوره والی او فضیلت ثابتېږي، او په همدې دلیل ډېرو علماوو «وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى» یعنې منځنی لمونځ د مازدیگر په لمانځه تفسیر کړی دی. د ځینو علماوو په نزد په دې آیت کې دې خبرې ته اشاره ده چې د دنیا عمر د مازدیگر او ماښام ترمنځ د مودې په شان لنډ او مختصر دی.

نو پر انسان لازمه ده ترڅو دا لڼډه موده چې ډېره زياته ارزښتناکه پانگه ده بايد په داسې تجارت کې ولگوي چې تاوان ونه لري، ځکه وخت او زمانه ډېره لڼډه ده او څه چې له منځه ولاړ شي او تېر شي، هغه بيا په لاس نه راځي.

له زيان څخه نجات موندونکي

وروسته له هغه چې انسان د خپل عمر له قيمتي پانگې څخه په گټې نه اخیستلو سره تاواني وگڼل شو، الله ﷻ مخلص مؤمنان له دې زيان څخه مستثنی کړل او په اړه يې داسې وفرمايل: ﴿إِلَّا

الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ يعنې: هغه کسان چې په الله ﷻ ايمان ولري او ښه عملونه

ترسره کړي هېڅکله به زيان او تاوان ونه ويني، ځکه هغوی د آخرت د ورځې لپاره کار کوي او د دنيا لپاره زيار د هغوی د آخرت د کار پر وړاندې خنډ نه گرځي، دا ځکه چې هغوی د ښو عملونو په ترسره کولو سره په حقيقت کې د ايمان په مقتضا عمل کړی دی.

همدارنگه له زيان او تاوان څخه مستثنی شوي کسان هغه دي چې يو بل ته په حق سره توصيه او

نصيحت کوي، الله تعالی فرمايي: ﴿وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ﴾

د يادولو وړ ده چې حق د باطل په مقابل کې ځای لري او حق ټولو نيکيو او ښو عملونو ته شاملېږي، لکه: د الله ﷻ توحيد، د الله تعالی د اوامرو فرمانبرداري، د الله ﷻ پر کتابونو او پيغمبرانو ايمان، آخرت ته په دنيا ترجيح ورکول او داسې نور.

همدارنگه الله تعالی هغه کسان له زيان او تاوان څخه مستثنی کړي دي چې يو بل ته توصيه کوي ترڅو د عبادتونو په ترسره کولو، له گناهونو څخه په ځان ژغورلو او د هغو د ستونزو او کړاوونو پر وړاندې چې د دعوت په لار او نورو دنيوي امورو کې انسان ته رسېږي، له صبر او حوصلې څخه

کار واخلي چې دا مطلب په ﴿وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ جمله کې ادا شوی دی.

نو له زيان څخه نجات میندونکي کسان په لاندېنيو څلورو صفاتو موصوف دي چې دغه څلور صفات عبارت دي له: ايمان، نیک عمل، په حق او صبر سره توصيه او نصيحت کول.

د سورة العصر مقام او ارزښت

امام شافعي رحمه الله عليه د دې سورت د اهميت په هکله فرمايلي دي که د قرآن کریم نه د العصر سورت څخه پرته بل هېڅ شی نه وای نازل شوی، نو همدا سورت د انسانانو لپاره کافي و.

همدارنگه له عبيدالله بن حفص خخه ددې سورت د فضيلت په هكله داسې روايت شوى دى: كله به چې د نبى كريم ﷺ له ملگرو خخه دوه تنه له يو بل سره مخامخ كيدل، نو ترخو به يې چې سورة العصر يو بل ته نه و اورولى، نو له يو بل خخه به نه جلا كيدل.

د لوست گټې او لارښوونې

❖ د انسان په ژوندانه كې وخت او زمان ډېر زيات ارزښت لري چې بايد يوه لحظه يې هم ضايع نشي.

❖ انسانان په عمومي توگه په زيان او تاوان كې دي، پرته له هغو چې ايمان يې راوړى دى او نيكو عملونو ته يې مخه كړې ده.

❖ هر مسلمان په حق ويلو او د الله ﷻ د دين په خپرولو مكلف دى، هغه بايد د الله ﷻ د دين ساتنه وكړي.

❖ مسلمانان مكلف دي چې يو بل ته د الله په طاعتونو، د نفساني غوښتنو او گناه په پرېښودلو او د مصيبتونو او كړاوونو پر مهال په صبر كولو او د الله ﷻ قضا او قدر ته په تسليمېدلو نصيحت او سپارښتنه وكړي.

۱- د (العصر) معنا څه ده؟

۲- انسان ته د تاوان او زيان د رسيدلو لاملونه څه شى دي؟

۳- د لاندېنيو جملو معنا څرگنده كړئ:

(وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ)

(وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ)

۴- امام شافعي رحمه الله عليه د العصر سورت د فضيلت او غوره والي په هكله څه فرمايلي دي؟

۵- له سورة العصر خخه كومې گټې او لارښوونې حاصلولى شو؟

زده كورنكي دې د انسان د خلاصون او نجات د اسبابو په هكله يوه مقاله وليكي چې له لسو كرنښو خخه كمه نه وي.

امانت او په اسلام کې د هغه ارزښت

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ
النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا
بَصِيرًا﴾ ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ
مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ [النساء : ٥٨ - ٥٩]

د کلمو او جملو معناوي

امانتونه (خپل څښتن ته د بېرته ورکولو په نیت د یوه شي ساتل دي).

الْأَمَانَاتِ

انصاف (د حق رسیدنه خپل خاوند ته).

الْعَدْلِ

فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ: نو الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ ته یې وسپاری، د هغه حکم د

الله ﷻ په کتاب او د هغه د رسول ﷺ په سنتو کې ولټوی.

ژباړه

بېشکه الله ﷻ تاسې ته حکم کوي چې امانتونه د هغو خاوندانو ته وسپاری او کله چې د خلکو په منځ کې فیصله کوئ، نو په عدالت سره یې وکړئ بېشکه الله پاک تاسې ته ډېر ښه نصیحت کوي او الله پاک ښه اوریدونکی او ښه لیدونکی دی.

ای مؤمنانو! د الله ﷻ، د رسول ﷺ او هغو کسانو اطاعت وکړئ چې له تاسې نه د امر خاوندان دي، بیا که ستاسو ترمنځ په کومه خبره شخړه پېښه شي نو هغه د الله ﷻ او رسول ﷺ لوري ته محوله کړئ که تاسې په رښتیا سره پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ایمان لری دا کار غوره دی او د پایلې په اعتبار هم ښه دی.

تفسیر

الله تعالی خپلو بندگانو ته امر کړی ترڅو امانتونه د هغو خاوندانو ته بېرته وسپاري او د حکم او پریکړې پر مهال په عدل فیصله وکړي. همدارنگه الله تعالی خپل بندگان د خپل ځان او پیغمبر ﷺ په اطاعت او پیروۍ او د چارواکو په پیروۍ مامور کړي دي. الله تعالی د لوست په لومړي آیت کې د نیکو عملونو څخه دوه خصلتونه بیان کړي دي. یو د امانتونو خاوندانو ته بېرته د هغوی امانت سپارل، بل په فیصله او حکم کولو کې له عدل څخه کار اخیستل.

د امانتونو ادا کول

امانت هر هغه شی دی چې انسان یې د ساتنې له کبله د اعتماد وړ گرځي، که هغه شی مادي وي یا معنوي. کله امانت د الله ﷻ سره ژمنه او وعده وي چې ادا کول یې د الله تعالی د اوامرو عملي کول او له منهیاتو څخه یې ډډه کول دي.

که امانت د خلکو پر وړاندې وي، لکه د انسانانو امانتونه او اسرار چې ادایې پرته له درغلی او خیانته خپلو خاوندانو ته د هغو امانتونو او رازونو بېرته سپارل دي. عام مسؤولیتونه او دندې په غاړه اخیستل هم یو ډول امانت دی، د امانت غوښتنه دا ده چې دا مسؤولیتونه او دندې باید په سمه توګه سر ته ورسول شي. که څوک په دولتي، خصوصي یا شخصي ادارو کې په کار وګمارل شي او په خپل کار کې لټي وکړي او هغه په سمه توګه تر سره نه کړي، نو د خیانت مرتکب به شي. همدا راز د عامه شتمنیو څخه ناوړه ګټه اخیستل او د هغو په ساتنه کې یې پروایي کول هم په امانت کې د خیانت یوه بڼه ده.

دې مبارک آیت او نورو آیتونو او نبوي احادیثو، مؤمنان د ټولو امانتونو ادا کولو ته تشویق او ترغیب کړي دي.

د امانت ساتلو او د هغه د ارزښت په هکله ډېر آیتونه او احادیث راغلي دي، لکه: چې الله

تعالی فرمائي: ﴿ **إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ** ﴾ [الاحزاب: ۷۲]

یعنې: موږ دغه امانت، آسمانونو، ځمکو او غرونو ته وړاندې کړ، نو هغوی یې پورته کولو ته تیار نه شول او ورڅخه ووېرېدل، خو انسان هغه پورته کړ او په بل ځای کې الله ﷻ امانت

ساتونکي خلک بریالي بنودلي دي، فرمائي: ﴿ **وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ** ﴾

[المعارج: ۳۲، المؤمنون: ۸].

يعني: او بريمن (كامياب) هغه كسان دي چې د خپلو امانتونو او ژمنې (وعدې) پالنه او رعايت كوي.

همدارنگه نبي كريم ﷺ ايمان او دين په امانت پورې اړوند بللی دی، فرمايي: «**لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ**»^(۱) يعني خوک چې امانت نه رعايت کوي ايمان نه لري او خوک چې وعده او ژمنه نه پوره کوي دين نه لري.

په عدل سره حکم او قضاوت

الله تعالی مؤمنانو ته امر کړی چې په خپل حکم او قضاوت کې عدل او حق په نظر کې وساتي. الله ﷻ د خپلې پاچاهۍ بنسټ په دوو اصولونو (حق او عدل) باندې ايښی دی. کله چې په حکم او قضاوت کې ظلم او بې عدالتي وي، نو انسانان د بدبختۍ او تباهی خواته ځي، حقوقي ضايع او د انسانانو ترمنځ فساد خپرېږي.

په دې هکله ډېر آيتونه او حديثونه راغلي چې يو له هغو دا الهي وينا ده چې فرمايي:

﴿**إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ**﴾ [النحل: ۹۰]. يقيناً الله تعالی په عدل او احسان امر کوي.

په ويناوو کې عدل او انصاف

همدارنگه الله تعالی په خبرو کولو کې د عدل او انصاف په رعايت کولو تاکيد کړی، الله تعالی فرمايي:

﴿**وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ**﴾ [الانعام: ۱۵۲]. يعني: کله چې خبرې کوئ،

نو په عدالت سره يې وکړئ، که هغه د خپلوانو په هکله هم وي.

انس بن مالک ؓ روايت کړی چې د الله پېغمبر فرمايي: «**لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّةُ بَخِيرًا مَا إِذَا قَالَتْ صَدَقَتْ وَ إِذَا حَكَمَتْ عَدَلَتْ وَ إِذَا اسْتُرْحِمَتْ رَحِمَتْ**»^(۲)

يعني: تر هغه وخته پورې به دا امت (زما امت) په خیر او نیکی کې وي، ترڅو چې دوی په رښتیا وينا کوي او کله چې حکم کوي، عدالت کوي او کله چې ورڅخه د رحم غوښتنه وشي، رحم او مهرباني کوي.

بيا الله تعالی مؤمنانو ته خطاب کوي او فرمايي: ﴿**إِنَّ اللَّهَ نِعْمًا يَعِظُكُم بِهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا**

بَصِيرًا﴾

۱- المعجم الكبير للطبرانی

۲- مسند ابو يعلى.

يعني: الله تعالى د امانت په ادا كولو او په عدالت حكم كولو سره تاسو ته ډېر غوره نصيحت كوي چې په هغه كې ستاسو دنيوي او اخروي گټې او نيكمرغۍ نغښتې دي، نو پر تاسو لازم ده اى مؤمنانو! چې د الله ﷻ په لارښوونو او حكمونو عمل وكړئ، ځكه الله تعالى په هغه څه چې له ستاسو څخه صادرېږي (د امانتونو په ادا كولو او خيانت كولو) ښه خبر، اوريدونكى او ليدونكى دى.

د الله ﷻ، د هغه رسول ﷺ او د اولي الامر اطاعت او پيروي

بيا قرآنى آيت مؤمنانو ته د الله ﷻ په پيروي او د هغه د پيغمبر په پيروي امر كوي. همدارنگه الله تعالى مؤمنانو ته امر كوي چې د خپل اولي الامر يا مسلمان مشر پيروي وكړي اولي الامر يا مشر د امير، حاكم او د مسلمانانو د سرلښكر څخه عبارت دى چې پر مسلمانانو يې پيروي او اطاعت تر هغه واجب ده ترڅو چې د الله ﷻ په نافرمانۍ امر ونه كړي، خو كه چېرته د مشر امر له الهي شريعت څخه مخالف وي، نو بيا هېچا ته د هغه اطاعت او پيروي جواز نه لري، ځكه د الله ﷻ پيغمبر ﷺ فرمايلي دي:

«**لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ**»^(۱) يعني د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت كې د مخلوق

پيروي نشته.

بيا الله تعالى مؤمنانو ته د جنگ او اختلاف پر مهال لارښوونه كړې ده چې د الله ﷻ كتاب او د هغه د رسول ﷺ سنتو ته رجوع وكړي، د الله رسول ﷺ داسې فرمايلي دي:

«**مَا نَهَيْتُمْ عَنْهُ فَاجْتَبُوهُ وَمَا أَمَرْتُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُم كَثْرَةَ مَسَائِلِهِمْ وَاجْتِلَافِهِمْ عَلَىٰ أَنْبِيَائِهِمْ**»

يعني: له هغه څه چې مې منع كړي ياست له هغه څخه ډډه وكړئ او په هغه څه چې مې درته امر كړى، د خپل توان او وس مطابق په هغه عمل وكړئ، له ستاسو څخه مخكې تير شوي امتونه د دوى د زياتو پوښتنو او اختلافونو په سبب چې د خپلو پيغمبرانو په هكله يې كول، هلاك شوي دي.

فعاليت

هر زده كوونكى دې په دې هكله چې څه وخت د مخلوق پيروي او اطاعت واجب او څه وخت ناروا دى، په خپلو كتابچو كې يو نوي حديث وليكي.

د لوست گټې او لارښوونې

- د دې مبارک آيت ځينې گټې او لارښوونې په دې ډول دي:
- ❖ د امانت ادا کول او د خلکو په منځ کې په عدل او حق سره فيصله کول.
- ❖ د مسلمان اولي الامر او مشر اطاعت او پيروي کول په هغه صورت کې چې د الله ﷻ په نافرمانۍ حکم ونه کړي.
- ❖ د مسلمانانو د اختلاف په صورت کې د الله ﷻ کتاب او د نبي کریم ﷺ سنتو ته مراجعه کول، برابره ده که دا اختلاف د دين د امورو په هکله وي يا د دنيا د امورو په هکله.

۱. د مؤمنانو دوه نیک او ښایسته عملونه بیان کړئ؟
۲. الله پاک ولې د خلکو په منځ کې په عدل کولو سره امر کړی په عدل سره د امر کولو گټې بیان کړئ؟
۳. د الله ﷻ د دې وینا ﴿ **أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ** ﴾ څخه څه گټې حاصلولی شو؟
۴. د الله د رسول او اولي الامر په اطاعت او پيروي کې څه توپیر دی؟ واضح یې کړئ.
۵. په کوم حالت کې پر مسلمانانو د خپل مشر اطاعت لازم نه دی؟ په نبوي حدیث سره یې استدلال وکړئ.
- ۶ - الله تعالی مور ته هغه مرجع او منبع معرفي کړې ده چې د اختلاف او جگړې په وخت کې باید هغې ته مراجعه وکړو. هغه منبع کومه ده او دلیل یې څه دی؟
- ۷- د شرعي مفهوم له مخې امانت کومو شیانو ته شاملېږي؟

د وينا او کرني يووالی

﴿ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾
 وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّكْعِينَ ﴿ وَأَتَأْمُرُونَ
 النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾
 وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿ الَّذِينَ
 يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقَوُوا رَبَّهُمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾ [البقرة: ۴۲-۴۶]

د کلمو او جملو معناوې

وَلَا تَلْبِسُوا:

او مه گډوئ، مه ور اغوندي

أَقِيمُوا الصَّلَاةَ:

لمونځ د ارکانو، شرطونو او آدابو په مراعاتولو سره ادا کړئ.

وَأَتُوا الزَّكَاةَ:

زکات (مستحقینو ته) ورکړئ.

الْبِرِّ:

ښکي (ټول نیک عملونه).

بِالصَّبْرِ:

په زغم.

الْخَاشِعِينَ:

عاجزي کوونکي.

ژباړه

او حق له باطل سره مه گډوئ او مه پتوئ حق، حال دا چې تاسې (په دې خلط او پتولو سره) پوهېږئ او له پوهېدو سره سره د حق پتولو هڅه مه کوئ.
 او لمونځ قايم کړئ، زکات ورکړئ او له رکوع کوونکو (لمونځ کوونکو مسلمانانو) سره رکوع وکړئ.

آيا تاسې نورو ته د نيکې لارې د غوره کولو امر کوئ او خپل ځانونه هيروئ؟ په داسې حال کې چې تاسو کتاب لولئ، نو آيا تاسې له عقل څخه کار نه اخلي؟ او (په هرې سختۍ کې له الله ﷻ) په صبر او لمانځه سره مرسته وغواړئ، په دې کې شک نشته چې لمونځ يو ډېر دروند کار دی، خو په عاجزۍ کونکو دروند نه دی، هغوی چې يقين کوي چې بيشکه له خپل پروردگار سره مخامخ کيدونکي دي او په تحقيق هغوی الله تعالی ته بيرته ورتلونکي دي.

تفسير

الله تعالی په دې آيتونو کې د ځمکې پر مخ ټولو خلکو او امتونو ته چې خپل پيغمبران يې د دوی د هدايت لپاره راالې دي امر کړی چې حق پټ نه کړي او د خپلو باطلو غوښتنو په حکم د الله ﷻ احکامو ته تغيير ورنه کړي، دا غوښتنه يې په ځانگړي ډول له يهودو څخه وه، ځکه چې هغو ته حق معلوم و، خو د تعصب او کينې له امله يې هغه ته تغيير ورکاوه، ترڅو خلک د حق له پيروۍ څخه منع کړي. يهودو حق پټ او له باطل سره يې گډ کړل، حال دا چې ښه پوهېدل چې حق هماغه دی چې د اسلام پيغمبر ﷺ راوړی دی.

بيا الله ﷻ مؤمنانو ته امر کوي چې د خپل دين په ارکانو عمل وکړي خو يې زړونه حق ته لاره پيدا کړي او له الله ﷻ څخه يې ويره زياته شي.

قرآن کریم دلته داسلام دوه اساسي رکنونه بيانوي چې لومړی د لمانځه ادا کول دي او دا لوی بدني عبادت دی چې له ټولو ارکانو او شرايطو سره ادا کول يې ډېرې گټې لري او لمونځ کونکی له فحشا او ناروا وو څخه ژغوري. دويم رکن زکات دی چې دا تر ټولو لوی مالي عبادت دی.

پرتله له شکه پردې عبادت التزام او پابندي زړونو ته سپېڅلتيا وربښي او نفسونه پاکوي. که چېرې انسان د دې عبادت په ادا کولو کې بې پروايي او غفلت وکړي، نو په دنيا او آخرت کې يې ذلت او خواري په برخه کېږي.

د وينا او کړنې مطابقت

وروسته له هغو اوامرو او ويناوو چې د يهودو طايفې ته يې وړاندې کړې، الله تعالی هغوی د غير عاقلانه تصرفاتو او کړو وړو په مقابل کې ورتل او داسې يې ورته وفرمايل:

﴿ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ يعني: آیا تاسې

خلکو ته په نیکو کارونو حکم کوئ او خپل ځانونه هیروئ حال دا چې د الله ﷺ کتاب هم لولئ ولې له عقل څخه کار نه اخلئ.

دلته استفهام د توبیخ او تعجب او د یهودو د بدو کړو وړو د غندنې لپاره دی چې خلکو ته یې په نیکو امر کاوه، خو هغوی په خپله دغه کار نه ترسره کاوه. حال دا چې د دې کار په بدۍ د تورات له مخې ښه پوهیدل، نو ځکه قرآني آیتونو د دوی عقل مخاطب گرځولی او دوی له داسې کار څخه منع کوي او دې ته یې پام اړوي چې دا کار د عقل او پوهې د تقاضا پر خلاف دی.

په صبر او لمانځه سره مرسته غوښتل

په دې آیتونو کې الله تعالی یهودیانو ته د دې ښوونه کوي چې له خپل کتاب څخه په سمه توګه استفاده وکړي، ترڅو یې زړونه پاک او په نیتونو کې یې اخلاص راشي، نو الله تعالی هغوی ته امر وکړ چې لومړی د صبر په واسطه مرسته وغواړي، ځکه صبر انسان د الله ﷺ په هغه وعده ډاډمنوي چې صبر کوونکو ته یې د لوی اجر او ثواب زیری ورکړی دی، صبر کوونکو خپل نفسونه د خپلو غوښتنو څخه محروم کړي او په ټینګه یې له گناه او نافرمانۍ څخه ساتلي دي.

همدارنګه قرآني آیتونو په لمانځه سره د مرستې د غوښتلو امر کړی دی، ترڅو په دې وسیله د بې حیایو او ناروا وو څخه ډډه وشي، ځکه د لمانځه د ادا کولو پر مهال، انسان په ښکاره او پټو حالتونو کې الله ﷺ یادوي او هغه پر خپل ځان باندې څارونکی ګڼي.

یقیناً لمونځ کول له داسې شرطونو او ادبونو سره یو ستونزمن کار دی مګر د هغه کسانو لپاره نه چې د الله ﷺ څخه وپریږي او د هغه عذاب رایادوي، هغو ته دا یو آسان او زړه ته نژدې کار دی، لکه: څرنګه چې د الله ﷺ رسول فرمایلي دي: «وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ»^(۱) یعنی زما د سترگو روښنایي او یخوالی په لمانځه کې دی.

الله تعالی په خشوع او عاجزۍ سره لمونځ کوونکي بنده ګان له هغو خلکو څخه مستثنا کړي دي چې لمونځ ادا کول ورته گران برېښي. دا په دې چې دوی یقین لري چې د قیامت په ورځ به له خپل پروردگار سره مخامخ کېږي او د ټولو ستنیدنه یوازې د الله ﷺ لور ته ده او الله ﷺ به د دوی د عملونو ښه بدله ورکوي نو له همدې امله نه یوازې لمونځ ورباندې سخت او گران نه تمامېږي بلکې په ډېره مینه یې ادا کوی او د لمانځه په واسطه د الله ﷺ نه مرسته غواړي او کله چې هغوی ته کومه ستونزه پېښه شي، نو د لمانځه په ادا کولو سره د الله ﷺ عبادت ته مخه کوي. ځکه کله به چې رسول الله ﷺ ته هم څه مهم کار پېښ شو، نو لمانځه ته به یې مخه کوله.

۱ - مسند امام احمد.

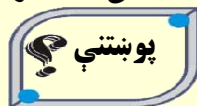
فعالیت

❖ له صبر او لمانځه څخه د مرستې غوښتنې د څرنگوالي په اړه دې زده کوونکي له یو بل سره بحث وکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست ځینې گټې او لارښوونې په دې ډول دي:

- ❖ رښتیني مؤمن د الله ﷻ د کتاب په بشپړه توگه پیروي کوي د هغه په اوامرو عمل او له نواهیو څخه یې ډډه کوي او فرایض یې په ښه شان سرته رسوي.
- ❖ رښتیني مؤمن هغه دی چې یوازې له الله ﷻ څخه وویرېږي او د بل هېڅ شي پروا ونه لري.
- ❖ رښتیني مؤمن هغه دی چې د الله ﷻ په ټولو اوامرو ځان مکلف گڼي او هېڅ دیني او شرعي کار د نفس د غوښتنو لپاره نه پرېږدي.
- ❖ رښتیني مؤمن هغه دی چې وینا یې له کړنې سره برابره وي او داسې څه نه وایي چې خپله پرې عمل نه کوي.
- ❖ رښتیني مؤمن د ستونزو پر مهال لمانځه ته مخه کوي او د لمونځ په ادا کولو سره له الله تعالی څخه مرسته غواړي.

- ۱- الله تعالی ولي د لمانځه په قایمولو او د زکات په ادا کولو امر کړی دی؟
- ۲- د (اقامة الصلاة) معنا څه ده؟
- ۳- الله تعالی یهود د دوو مهمو رکنونو څخه په مرسته غوښتلو مامور کړي دي، ترڅو د ژوندانه پر ستونزو برلاسي شي. هغه دوه رکنونه کوم دي؟
- ۴- د صبر معنا څه ده؟
- ۵- د صبر ډولونه بیان کړئ؟
- ۶- انسان څرنگه په صبر او لمانځه مرسته ؟

د الله ﷻ له ذکر څخه د سرغړونې پايله

﴿ وَمَنْ يَعِشْ عَنِ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِيضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٤٠﴾
 وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ ﴿٣٦﴾ حَتَّىٰ إِذَا
 جَاءَنَا قَالَ يَلَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٧﴾ وَلَنْ
 يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٨﴾ أَفَأَنْتَ
 تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْى وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٩﴾ ﴾

[الزخرف: ٣٦-٤٠]

د کلمو معناوې

څوک چې د الله ﷻ له ذکر څخه بې پروايي او غفلت کوي.

يَعِشُ:

مسلط کوو.

نُقِيضُ:

مل او هميشنی دوست او ملگری.

قَرِينٌ:

هغوی له حق څخه اړوي.

لَيَصُدُّونَهُمْ:

حقه لاره، د اسلام دين

السَّبِيلِ:

ژباړه

څوک چې د رحمن خدای ﷻ له ذکر څخه ځان په غفلت او بې پروايي کې اچوي، نو موږ په هغه باندې يو شيطان مسلط کوو، نو هغه به يې ملگری وي، دا شيطانان دغسې خلک له سمې لارې څخه منع کوي او هغوی (له ځانه سره) دا گمان کوي چې موږ په سمه روان يو، ترڅو چې کله (دغه انسان) زموږ حضور ته راشي، نو خپل شيطان دوست ته به ووايي: کاشکې زما او ستا ترمنځ د ختيځ او لويديځ لېرې والی وای ته خو ډير بد ملگری وې.

او نن ورځ به (دا بيزاري) تاسې ته هيڅ گټه ونه رسوي، ځکه چې تاسې ظلم کړی دی ستاسې لپاره بيشکه تاسې (او ستاسې شيطان) په عذاب کې يو برابر او شريکان یئ. نو ای پيغمبره! آيا ته به کانه واوروي يا به رندو او په څرگنده گمراهی کې غورځيدلو خلکو ته لاره وښيي؟

تفسير

د بدې ملگرتيا پايله

دا مبارک آيتونه بيانوي چا چې د الله ﷻ له ذکر او لارې څخه سرغړونه کړې او په کایناتو او قرآن کریم کې د الله ﷻ د واضحو او ښکاره دليلونو څخه سترگې پټوي او په باطله لاره درومي، نو الله تعالی شيطان د ده ملگری او مل گرځوي.

د مسلم په روايت حديث دی چې د هر مسلمان لپاره يو جني ملگری وجود لري او شيطان کولای شي د آدم د اولادې د وينو په جريان کې حرکت وکړي.

په دې ترتيب شيطانان خپل کافر پيروان او دوستان له حقې لارې څخه اړوي او هغوی داسې گڼي چې لارموندونکي دي حال دا چې دوی په ښکاره گمراهی کې دي، ترڅو چې بيا را ژوندي کړای شي، لکه چې الله تعالی فرمايي: ﴿وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ﴾

يعنې شيطانان هميشه له الله ﷻ څخه غافل خلک د الله ﷻ له لارې څخه اړوي او هغوی داسې گڼي چې هدايت موندونکي دي.

الله تعالی موږ ته خبر راکوي چې کله د قيامت په ورځ الله ﷻ کافر انسان ژوندی کوي، نو دا کافر هيله کوي چې د ده او د ناوړه ملگري ترمنځ يې د ختيځ او لوېديځ فاصله وای او دا کافران خپلو ملگرو ته وايي: کاشکې تاسومې نه وای پيژندلي او تاسو زه نه وای پيژندلی، کاشکې تاسومې نه وای ليدلي او تاسو زه نه وای ليدلی، تاسې څومره بد او ناوړه ياران او دوستان وئ. خو الهي فرمان دوی ټولو ته داسې څرگندونه کوي چې ستاسوله يو بل څخه بيزاري او نفرت گټه نه لري بلکې تاسې ټول د عذاب مستحق او وړ یئ او په دې دردناک عذاب کې شريک یئ (او ستاسو په عذاب کې به څه کمی رانشي).

هدايت د الله ﷻ له لوري دی

بيا قرآني خطاب د الله ﷻ پيغمبر ته متوجه شوی، الله ﷻ له خپل نبي څخه پوښتنه کوي چې آيا ته به هغه څوک واورولی شي چې هغه د اوريدنې له نعمت څخه محروم شوی وي؟ او يا به وکولای شي چې رانده ليدونکي کړي؟ او يا په ښکاره گمراهی کې ډوبو خلکو ته لارښوونه وکړي؟ نه دا ټول کارونه ستا له وس او قدرته پوره نه دي او ته يوازې هغو کسانو ته تبليغ کونکی او ويره ورکونکی یې چې وغواړي خپل ځان د دوزخ له اوره وژغوري، لکه: څنگه چې الله ﷻ د دې امر ټينگار خپل رسول ته کړی دی.

﴿ أَفَأَنْتَ تَسْمَعُ الصَّهْمَ أَوْ تَهْدِي الْعُمَىٰ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾ يعنې آيا ته دې

کيو ته کولای شي خبرې واوروي او يا دې رندو او ضدي گمراهانو ته لارښوونه وکړي؟ همدارنگه د دې لوست مبارک آيتونه د پيغمبر ﷺ او مشرکانو ترمنځ تضاد او اختلاف راپه گوته کوي، ځکه د الله ﷻ پيغمبر ﷺ په اصرار او زړه سوي د دوی د دعوت لپاره هلې ځلې کوي او مشرکان په گمراهۍ او سرغړونه ټينگار کوي او د قرآن او نبوت له ښکاره دلایلو څخه سترگې پټوي او کفر او عناد ته دوام ورکوي.

د لوست گټې او لارښوونې

له مبارکو آيتونو څخه ځينې گټې او لارښوونې ترلاسه کېږي.

❖ څوک چې د قرآن کریم له آيتونو او ښکاره دلایلو څخه سرغړونه کوي، الله پاک به هغه ته ددې په بدل کې د داسې شيطان ملگرتيا ورپه برخه کړي چې پر ده به مسلط وي او په دنيا او آخرت کې به ورته د هلاکت او تباهۍ لور ته لارښوونه کوي.

❖ کافران په گمراهۍ کې روان دي په داسې حال کې چې دوی گمان کوي چې لارموندونکي دي.

❖ بايد په قرآن کریم منگولې وښلوی ځکه قرآن کریم انسان ته هغه سمه او نيغه لاره ښيي چې د دنيا او آخرت د نيکمرغيو ضمانت کوي.

❖ د قرآن کریم پيروي په دنيا او آخرت کې د عزت او سرلوړۍ لامل دی چې عربو د قرآن په نازلیدلو سره دا عزت او مرتبه ترلاسه کړه، لکه: څرنگه چې الله تعالی دا حقيقت خپل پيغمبر ﷺ ته داسې بيان کړی دی: ﴿وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ﴾ [الزخرف: ۴۴] يعنې: قرآن کریم ستا او ستا د قوم لپاره شرف او عزت دی.

- ۱- د هغو کسانو سزا چې د الله له ذکر څخه مخ اړوي او د هغه له آياتو څخه سترگې پټوي څه ده؟
- ۲- شيطانان د خپلو پيروانو او دوستانو سره څه کار کوي؟
- ۳- پيروان او امر منونکي د قيامت په ورځ خپلو مشرانو او متبوعانو ته څه وايي؟
- ۴- قرآني نص څه شی د پيغمبر ﷺ له قدرت او صلاحيت څخه لرې گڼلی دی؟

نيكي څه ده؟

﴿ لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴾ [البقرة: ۱۷۷]

د کلمو او جملو معناوي

الْبِرَّ:

نېکي (د هر ښه کار لپاره جامع او کامل نوم دی).

ابْنَ السَّبِيلِ:

مسافر (چې د مال، کورنۍ او وطن څخه لرې وي).

فِي الرِّقَابِ:

د غلامانو په آزادولو (د غاړې په خلاصولو) کې.

الْبَأْسَاءِ:

فقر او سختي.

الضَّرَّاءِ:

ضررونه (لکه مرض، وېره او داسې نور).

وَحِينَ الْبَأْسِ:

د جنگ په وخت کې.

ژباړه

نيکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه ختيځ لوري ته يا لويديځ لوري ته واړوئ، بلکې نيکي دا ده چې انسان الله ﷻ او د قيامت ورځ او پرښتې او د الله ﷻ نازل کړی شوي کتابونه او د هغه پيغمبران د زړه له کومې ومني او د الله په مينه کې خپل گران مالونه په خپلو خپلوانو، يتيمانو، مسکينانو، مسافرانو، سوال گرو او د مريانو په آزادۍ کې مصرف کړي لمونځ قايم کړي، زکات ورکړي او (نيکان هغه کسان دي) چې کله وعده وکړي ترسره يې کړي او د تنگسې او غمونو په وخت کې او د حق او باطل په جگړه کې صبر وکړي. همدا رښتوني او همدا پرهيزگار خلک دي.

تفسير

د قبلي گرځېدل

نبی کریم ﷺ سره له مسلمانانو وروسته د مدينې منورې له هجرت څخه تقريباً تر يو نيم کال پورې د بيت المقدس په لوري لمونځ کاوه. د رسول عليه السلام دا غوښتنه وه چې د کعبې لور ته لمونځ وکړي، الله تعالی خپل پيغمبر ﷺ ته امر وکړ چې له دې وروسته د کعبې شريفې په لوري لمونځ ادا کړي. د مدينې يهودو د قبلي په بدلېدو په فتنو لاس پورې کړ او غوښتل يې د مسلمانانو په زړونو کې شک او ترديد پيدا کړي او خلک د اسلام د دين له منلو څخه منع کړي. يهوديانو تبليغ کاوه چې سمه قبله بيت المقدس ده او له هغه پرته بل هېڅ لوري ته لمونځ نه صحيح کېږي.

نو پر دې بنسټ الله تعالی د پورتنیو آيتونو په رالېږلو سره دا څرگنده کړه چې په لمانځه کې ختيځ يا لوېديځ لوري ته مخ گرځول د نيکۍ معيار نه دی، بلکې د نيکۍ معيار ايمان او هغه صالح عملونه دي چې د دې آيتونو په ترڅ کې په تفصيل سره بيانېږي.

نيکي او ډولونه يې

پورتنی مبارک آيت بيانوي چې نيکي په لمانځه کې د مشرق او مغرب لوري ته مخ اړول نه دي، بلکې نيکي د ايمان، اخلاقو او غوره اعمالو څخه عبارت ده. دا مبارک آيت د نيکۍ بنسټونه په لاندې چارو کې بيانوي:

د ايمان بنسټونه

د نيکۍ بنسټيز اصل په يو او بې نيازه الله ﷻ باندې ايمان راوړل دي چې د ټولو نيکيو اساس او بنسټ بلل کېږي، د آخرت پر ورځ ايمان راوړل دي چې په هغه ورځ له هر چا سره حساب کېږي او بيا ثواب او عذاب پرې مرتبېږي، په پرېستو ايمان راوړل دي او په انبياؤ ايمان راوړل دي چې خلکو د دوی بلنه منله او د هغوی په هدايت او لارښوونه يې عمل کاوه دا د نيکيو اساس دی چې هر انسان بايد په هغه ايمان او باور ولري، ترڅو له سالمې عقيدې، نيکمرغۍ او کاميابۍ څخه برخمن شي.

نيک عملونه

د ايمان له اصولو او بنسټونو څخه وروسته مبارک آيت د نيکو عملونو اصول او بنسټونه بيان کړي دي چې د ايمان نتيجه او ثمره ده، لکه: څرنگه چې الله تعالی د ښه انسان په وصف کې

فرمایي: ﴿وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ

السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ﴾ يعنې مال او دولت سره له ډېرې مينې له هغه سره،

هغو کسانو ته ورکړئ چې زياته اړتيا ورته لري، لکه: خپلوان، يتيمان، فقيران، مسکينان، په لاره کې پاتې مسافران، سوال کوونکي او د غلامانو په آزادي کې دې ورکړي.

په ډير تأسف سره خلکو دغه حقوق چې په قرآن کریم کې پرې تاکيد او ټينگار شوی دی هېر کړي دي او يا ورڅخه غافله شوي دي، که چېرې مسلمانان دا حقوق مراعات کړي او عمل پرې وکړي نو دوی به له غوره خلکو او غوره امتونو څخه وگڼل شي او په دې سره به د نورو امتونو خلک د دې لوړو ارزښتونو په ليدلو د اسلام مقدس دين ته مخه وکړي.

همدارنگه د غوره عملونو له ډلې څخه د لمانځه اداء کول سره له ټولو آدابو او شرطونو دي. همدارنگه بل له نيکو عملونو څخه د زکات د فريضې اداء کول دي چې ډېر ځله قرآن کریم هغه له لمانځه سره پيوست ذکر کړی دی.

غوره اخلاق

قرآني آيت د ايمان او نيکو عملونو له بيانولو وروسته د اخلاقو اصول بيانوي ترڅو مسلمان پر هغو پابندي ولري چې دا په خپله د ايمان ثمره ده. پر ژمنه وفا، په تنگ لاسي، ستونزو او جهاد کې صبر کول د غوره اخلاقو له ډلې څخه دي چې قرآن کریم د خير او نيکي په عنوان ياد کړي دي.

ختيځ يا لوېديځ ته مخ گرځول نيکي نه ده، بلکې نيکي د ايمان، نيکو عملونو او د اخلاقو له ټولو اصولو او بنسټونو څخه عبارت ده چې دې مبارک آيت دا ټول اصول رانغښتي دي.

د آيت په پای کې هغه کسان چې د الله ﷻ د اوامرو پابندي کوي او د خپل دين لارښوونې په ښه توگه ترسره کوي، قرآن کریم په دوو لويو صفتونو ستايلي دي:

۱- هغوی د ايمان په دعوه کې رښتيني دي، ځکه دوی يوازې په ژبه ايمان نه دی راوړی بلکې ايمان يې په زړونو او عملونو سره ثابت کړی دی.

۲- دوی متقيان او پرهيزگاران دي چې پر قرآن يې عمل کړی او له الله ﷻ څخه وپريدلي او د آخرت د ورځې لپاره يې تياری او چمتووالی ښودلی او خپل ظاهر يې له باطن سره برابر کړی دی.

د لوست گټې او لارښوونې

له تير شوي مبارک آيت څخه لاندې گټې ترلاسه کوو:

❖ انسان تر هغه پورې مؤمن نه گڼل کېږي، ترڅو چې له الله ﷻ او د الله له پيغمبر ﷺ سره مينه او دوستي پر نورو ټولو مينو او دوستيو لوړه ونه بولي، زړه يې د الله ﷻ په ياد ډاډمن نشي او له گناهونو څخه ځان و نه ژغوري.

- ❖ نیک عملونه او کره وره د صحیح ایمان ثمره او پایله ده.
- ❖ ډاډمنه او سوکاله ټولنه هغه ټولنه ده چې د وگړو ترمنځ یې، مینه، دوستي، مرسته او خواخوږي حاکمه وي، ځکه داسې ټولنه د یوه جسم او تن په څېر وي چې د یوه غړي په درد او رنځ سره ټوله ټولنه ناکراره کېږي.
- ❖ ډاډمنه او نیکمرغه ټولنه هغه ده چې وگړي یې د اسلام د ستر پیغمبر ﷺ په غوره اخلاقو ستایل شوي وي.

- ۱- له (البر) څخه مقصد څه شی دی؟ او دا آیت د قبلي د تحویل له موضوع سره څه اړیکې لري څرگند یې کړئ؟
- ۲- دې مبارک آیت د ایمان بنسټونه د نیکۍ د اصولو او اساس په توگه ذکر کړل، د ایمان دا بنسټونه بیان کړئ؟
- ۳- هغه ایمان چې قرآن یې له انسان څخه غوښتنه کوي، څرنگه ایمان دی؟
- ۴- مستحقینو ته د مال ورکړه د نیکۍ د بنسټونو له جملې څخه ده، کوم کسان ددې مستحق دي چې مال ورته ورکړل شي؟
- ۵- قرآني آیت ولې خپل او خپلوان د مال د ورکړې لپاره مقدم کړي دي؟
- ۶- مسکین او ابن السبیل څوک دي؟
- ۷- د لمانځه له ادا کولو څخه مقصد څه دی؟
- ۸- دې مبارک آیت د اخلاقو اصول بیان کړي دي چې انسان باید پرې پابندي ولري دا اصول کوم دي؟
- ۹- دې مبارک آیت هغه کسان چې د نیکۍ په اصولو او بنسټونو پابندي لري، څرنگه ستایلي دي؟
- ۱۰- قرآن کریم صبر او حوصله په دريو حالتونو کې خاص کړې ده، هغه درې حالتونه کوم دي؟

- د دې مبارک آیت په رڼا کې:
- الف: هغه نص چې د انسان اړیکې یې د خپل پروردگار سره، د انسان اړیکې یې د خپل نفس سره او د انسان اړیکې یې له نورو سره بیان کړي دي، څرگند کړئ.
- ب: د دې لوست د مبارک آیت د مضامینو په هکله یوه پنځلس کرښې مقاله ولیکئ.

په اسلام کې د سولې ارزښت

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَسْخَرَكُم مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَبِّ بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿ [الحجرات: ۱۰- ۱۱]

د کلمو او جملو معنا وې

يوه ډله دې پر بلې ډلې ملنډې نه وهي.

يو د بل عيب مه وايئ.

او نارې مه وهي يو بل ته په بدو نومونو سره

له ايمان راوړلو وروسته فسق ډېر بدنوم دى.

لَا يَسْخَرَكُم مِّن قَوْمٍ

وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ

وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَبِّ

بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ:

ژباړه

بېشکه مؤمنان سره وروڼه دي، نو د خپلو وروڼو په منځ کې روغه راوړئ او له الله ﷻ څخه ووېرېږئ ښايي چې پر تاسې رحم وکړای شي، اى مؤمنانو! نه دې نارينه پر نورو نارينه وو ټوکې او ملنډې وهي، کيدای شي چې هغوى له دوى نه غوره وي او نه دې ښځې په نورو ښځو پورې ټوکې او ملنډې وهي، کيدای شي چې هغوى له دوى نه غوره وي، په خپلو کې يو د بل عيب مه وايئ او مه يو بل په بدو نومونو سره يادوئ، له ايمان راوړلو وروسته فسق ډېر بد نوم دى او هغه کسان چې له دغه کار څخه توبه ونه کړي (رجوع و نه کړي) نو هغوى ظالمان دي.

تفسیر

سوله او ورورولي

ددې لوست مبارک آیت یو لوی اصل او قاعده ثابتوي چې د مسلمانانو ترمنځ د اسلامي اخوت او ورورولي څخه عبارت دی، ځکه ایمان مؤمنان خپل لور ته را ټولوي، لکه: څرنگه چې اصل او نسب وروڼه راجمع کوي او لکه: څرنگه چې وروري د نسب پر اساس د پیوند او اړیکو لامل دی، همدارنگه د دین په اساس هم وروري د پیوند او یوځای والي لامل گرځي، دیني او ایماني ورورگلي د مسلمانانو ترمنځ اصلاح ته بلنه ده او د مسلمانانو ترمنځ اصلاح، تقوی او د الله ﷻ څخه وېرې ته ضرورت لري، ترڅو یې اغیزې او پایلې تل وي او د الله ﷻ د پراخه رحمت مستحق شي.

د اسلامي ورورگلي د ټینگار او تایید په هکله ډېر احادیث راغلي دي، پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ» یعنې مسلمان د مسلمان ورور دی نه به په هغه ظلم کوي او نه به یې ظالم او دښمن ته سپاري. همدارنگه په بل صحیح حدیث کې راغلي دي «اللَّهُ ﷻ تر هغه د بنده مرستندوی او ساتونکی دی ترڅو چې بنده د خپل مسلمان ورور په مرسته کې لگياوي».

له سولې او دوستۍ څخه منافي صفتونه

الله پاک په لاندېني مبارک آیت کې اسلامي ټولنه له هغو ناوړو صفتونو څخه ژغوري چې سوله او مینه له منځه وړي او د ټولني د وگړو ترمنځ دښمني او اختلاف پیدا کوي، الله تعالی فرمایي: ژباړه: ای مؤمنانو! نه دې نارینه پر نورو نارینه وو ټوکې او ملنډې وهي، کیدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي او نه دې بنسټي په نورو بنسټو پورې ټوکې و ملنډې وهي، کیدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي، په خپلو کې یو د بل عیب مه وایي، او مه یو بل په بدو نومونو سره یادوي، له ایمان راوړلو وروسته په فسق کې نوم پیدا کول ډېره بده خبره ده او هغه کسان چې له دغه کار څخه توبه ونه کړي (را وانه وړي) نو هغوی ظالمان دي.

د پورتنی آیت د نازلیدلو لامل

مفسرینو د پورتنی مبارک آیت څه اسباب او لاملونه ذکر کړي چې ځینو ته یې داسې اشاره کېږي: ابن عباس رضي الله عنه روایت کوي چې صفیه بنت حی بن اخطب (د نبي کریم ﷺ مېرمن) پیغمبر ﷺ ته راغله عرض یې وکړ: ای د الله رسوله! بنسټي ماته پیغور راکوي، راته وایي: ای یهودی! ای د یهودیانو بچی! پیغمبر ﷺ ورته وفرمایي: ولې دې دوی ته ونه ویل چې پلار مې هارون - کاکا مې موسی او مېر مې محمد ﷺ دی.

همدارنگه روایت دی چې دا آیت د پیغمبر ﷺ د هغو بیبیانو په هکله نازل شوی چې ام سلمه رضي الله عنها ته یې د لنډې ونې (قد) پیغور ورکړی وو.

د ﴿ وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ ﴾ د نازلیدلو د سبب په هکله د سننو څلور وارو کتابونو د ابو جبیره بن الضحاک څخه روایت کړی چې وایي: (زموږ په منځ کې داسې کسان وو چې دوه یا

درې نومونه به يې درلودل او کله به په داسې يوه نامه سره ياديدل چې له هغه څخه به يې بد وړل نو پورتنی آيت نازل شو.

همدارنگه له ابو جبيره څخه روايت شوی چې د جاهليت په دوران کې خلک د داسې لقبونو خاوندان وو چې په هغو به ورته غږ کيده، نبي کریم ﷺ يوه کس ته د هغه په لقب غږ وکړ، يارانو يې عرض وکړ چې ای د الله ﷻ رسوله! هغه له دې لقب څخه بد وړي نو دا آيت ﴿وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ﴾ نازل شو.

د عيب پلټلو، سپکولو او ملنډې وهلو څخه ځان ژغورل

ياد شوي آيت کې اخلاقي او ټولنيز موضوعات رانغښتي دي چې د مسلمانانو د ټولنې د خوریدلو، بې اتفاقی او دښمنۍ مخه نیسي.

دا مبارک آيت مؤمنانو ته په غږ کولو سره پيل شوی ترڅو مؤمنان يو بل تحقير او مسخره نه کړي. ملنډې يا (تمسخر): دپته وايي چې يو انسان پر بل انسان باندي د خلکو پر وړاندې پر خپلې وينا او کړنې سره داسې ملنډې وهي چې نور خلک ورباندي وځاندي.

لمز: دپته وايي چې يو تن خپل مسلمان ورور په يوه خاصه وينا يا اشاره عيجن کړي، سمه ده چې خلک خدا ته هڅوي او که نه؟ د هغه په حضور کې وي يا د هغه په غياب کې.

څرنگه يو مؤمن پر بل مؤمن ملنډې وهي! کيدای شي هغه نر يا ښځه چې د مسخرو وړ يې گرځيدلې ده له مسخره کوونکي نر يا ښځې څخه بهتره او ښه وي. حضرت ابو هريره رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: «رب أشعث أغبر ذي طمرين تنبو عنه أعين الناس، لو أقسم علي الله لأبره»^(۱)

يعنی: ډېر خواره واره ويښتانو والا، گرد وهلی د زړې جامې لرونکی چې خلک يې له ليدلو څخه مخ اړوي، که چېرې هغه په الله ﷻ قسم ياد کړي نو يقينا الله پاک يې غوښتنه پوره کوي. نو امتياز او غوره والی يوازې په اخلاص، رښتينولي، د زړه په صفايي او د الله ﷻ لپاره د عمل په خالصولو لاس ته راځي نه په ظاهري نښو، بڼايي، رنگ، خپره، قوم او ژبې سره.

د ناوړو لقبونو له کارولو څخه مخنيوی

پورتنی آيت همدارنگه په ناوړو لقبونو د پيغور ورکولو څخه منع کړيده يعنې، تاسې يو او بل په بدو او ناوړو لقبونو مه يادوئ ځکه هغه کسان چې يو او بل په ناوړو لقبونو سره يادوي هغوی د منافقانو له ډلې څخه حسابيږي او فسق په اسلامي معيار کې لويه گناه ده.

همدارنگه دې مبارک آيت په ناوړو او بدو لقبونو سره د خلکو رابلل حرام گرځولي دي، لکه: داسې چې يو مسلمان، خپل مسلمان ورور په فاسق، منافق او داسې نورو الفاظو سره مخاطب کړي يا دا چې يو تن بل مسلمان ته د سپي، خوگ او داسې نورو الفاظو خطاب وکړي.

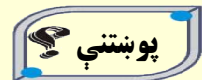
(۱) المستدرک

د اسلام علماء ټول هغه لقبونه چې انسان له هغه څخه بد وړي حرام گرځولي دي، برابره ده چې دا لقبونه په خپله د شخص لپاره استعمالوي يا د هغه د مور او پلار لپاره او يا د هر هغه چا لپاره چې له ده سره اړيکې لري، البته هغه لقبونه چې انسانانو ورباندې شهرت موندلی دی او له هغو څخه کرکه او بد نه وړي هغوی له دې تعبير څخه مستثنی دي. خو هغه القاب چې ښه او غوره وي د هغو ذکر کول پروا نه لري، لکه: د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه لقب چې (عتيق) ويل شوی، يا د عمر رضي الله عنه لپاره (فاروق) لقب ورکړ شوی، يا د عثمان رضي الله عنه لپاره (ذی النورين)، يا د علي رضي الله عنه لپاره (ابو تراب)، يا د خالد رضي الله عنه لپاره سيف الله، يا د عمر بن العاص رضي الله عنه لپاره (داهية الاسلام) لقب ورکړی شوی دی.

د لوست گټې او لارښوونې

له دې لوست څخه لاندې گټې او لارښوونې څرگنديږي:

- ❖ مؤمنان يو د بل وروڼه دي او ايماني وروړگلوې د نسبي وروړگلوې- څخه ډېره غوره او بهتره ده.
- ❖ د مسلمانو وروڼو ترمنځ سوله او پخلاينه د الله تعالی امر دی.
- ❖ اسلام د ټولنې په وحدت او يووالي ټينگار کوي، لکه: څرنگه چې قرآن کریم د ناوړو اخلاقو څخه چې د ټولنې وحدت او يووالي ته گواښ دی، منع کړې ده.
- ❖ د مؤمنانو ترمنځ يو پر بل ملنډې وهل او همدارنگه يو او بل په ناوړو لقبونو يادول چې هغه ورڅخه کرکه کوي، د قرآن کریم له نظره حرام دي.
- ❖ الله تعالی په ذکر شوي آيت کې درې شيان حرام کړي: سپکول او ملنډې وهل، د عيب څرگندولو په نيت اشاره کول او په ناوړو لقبونو سره پيغور ورکول.

- ۱- مؤمنان په څه شي راتوليدای شي؟
- ۲- وروړگلوې د قرآن کریم له نظره په څو ډوله ده؟
- ۳- سوله او پخلاينه د مسلمانانو ترمنځ څه حکم لري؟
- ۴- هغه درې ناوړه خصلتونه او صفات چې په دې لوست کې يې ممانعت بيان شوی دی څرگند کړئ او نومونه يې واخلي؟
- ۵- له نوموړو ناوړو او فاسدو اخلاقو څخه د منع حکمت څه دی؟
- ۶- که څوک خپل ځان له ناوړه اخلاقو څخه ونه ژغوري د هغه په هکله کومه اصطلاح استعمالولی شو؟

د ټولنيزو اخلاقو په هکله يوه مقاله وليکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (۱)

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿۱۳﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصْلَهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿۱۴﴾ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾ يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ حَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿۱۶﴾ [لقمان: ۱۳-۱۶]

د کلمو او جملو معنا وي

يَعِظُهُ:

هغه ته يې پند وركاوه، هغه ته يې نصيحت كاوه.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ:

او انسان ته مو دمور او پلار سره په نيكي كولو امر كړى دى.

وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ:

د كمزورى د پاسه كمزوري.

إِلَيَّ الْمَصِيرُ:

راستنيدل زما په لوري دي.

وَفِصْلَهُ:

د رضاعت څخه يې جدا كول (د شپډو نه يې بېلول).

سَبِيلَ:

لاره

أَنَابَ إِلَيَّ:

رجوع يې كړې زما په لور.

مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ حَرْدَلٍ:

د اوري د دانې په اندازه، د وړې دانې په اندازه.

ژباړه

او یاد کړه هغه وخت چې لقمان خپل زوی ته نصیحت کاوه، نو هغه ته یې وویل: زویه! له خدای سره شوک مه شریکوه، بې له شکه چې شرک ډېر لوی ظلم دی.

او مور انسان ته د خپل مور او پلار د حق پیژندنې امر کړی دی، د هغه مور د کمزورۍ د پاسه کمزورۍ په حال کې هغه بار کړی، (په خپله گیده کې یې وساته) او دوه کلونه یې په تې ورکولو ولگېدل. (له همدې امله مور هغه ته نصیحت وکړ) چې زما شکر وکړه او د خپل مور او پلار شکر پرځای کړه. همدا زما لوري ته ستا راگرځیدل دي.

خو که هغوی پر تا فشار راوړي چې ته له ما سره داسې څه شریک کړې چې تا ته د هغه معلومات نه وي، نو د هغو خبره هېڅکله مه منه، په دنیا کې له هغو سره غوره ملتیا کوه خو پیروي د هغه چا د لارې وکړه چې هغه زما لوري ته رجوع کړې ده، بیا ستاسو ټولو راگرځیدل همدا زما لوري ته دي. په هغه وخت کې به زه تاسې ته دروښیم چې تاسو څه عمل کاوه.

ای زویه! یوشی (نیکی یا بدی) که د اوري د دانې په اندازه هم وي او په کومه لویه تیره یا په اسمانونو او ځمکو کې پټه شوې وي، الله ﷻ به هغه راوباسي. الله ﷻ ښه لیدونکی (باریک بین) او باخبره دی.

تفسیر

لقمان شوک دی؟

الله تعالی په خپل کتاب کې مور ته خبر را کړی چې لقمان (علیه السلام) د الله ﷻ حکیم بنده وو چې په وینا او کړو وړو کې یې د الله ﷻ له ورکړې حکمت څخه گټه اخیستله او دا علم او حکمت د لقمان (علیه السلام) د ایمان د ترقۍ او د خپل پروردگار د ذکر او شکر د زیاتیدو لامل گرځیدلی و. همدارنگه لقمان علیه السلام له دې علم او حکمت څخه په استفادې سره نور خلک د الله ﷻ لوري ته رابلل او هغوی ته یې پند او نصیحت کاوه چې تر ټولو د مخه یې خپل پندونه او نصیحتونه خپل زوی ته متوجه کړل چې د نوم یادونه یې نه ده شوې. همدارنگه قرآن کریم د لقمان علیه السلام د ژوند د څرنگوالي په اړه په تفصیل بیان نه دی کړی وو او مور د ده د ژوند په هکله نه پوهېږو او دا معلومات هم نه لرو چې آیا لقمان علیه السلام د انبیاوو له جملې څخه دی او که یوازې یو مؤمن حکیم او نصیحت کوونکی و، نو د لقمان علیه السلام په هکله ښه دا ده چې د قرآن کریم په بیان بسنه او اکتفاء وکړو.

شرک تر ټولو ډېر ناوړه ظلم دی

د قرآن کریم دغه مبارک آیت د حکایت په توگه، خپل زوی ته د حضرت لقمان حکیم نصیحت په ډېرو لوړو مفاهیمو او معانیو سره بیان کړی دی. لقمان حکیم خپل زوی ته په توحید او د یو

الله ﷻ په عبادت كولو امر كړی او له شرك او د الله ﷻ له عبادت څخه پرته د نورو له عبادت څخه يې ویرولی دی او استدلال كوي چې شرك لوی ظلم او ستره گناه ده. ای بچیه! هېڅكله له الله ﷻ سره څوك شريك مه نیسه، ځكه شرك ډېر لوی ظلم دی. پېغمبر ﷺ هم د لقمان عليه السلام د وینا په استناد شرك ډېر ناوړه ظلم معرفي كړی دی. د عبدالله بن مسعود ؓ څخه روایت شوی چې فرمایلي يې دي كله چې د الله ﷻ دا وینا نازله شوه ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا اِيْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ﴾ [الانعام: آية: ۸۲].

يعني: په حقيقت كې خو امنيت د هماغو كسانو لپاره دی او هم هغوی پر سمه لاره برابر دي چې ايمان يې راوړی او خپل ايمان يې په ظلم نه دی ملوث كړی.

صحابه كرامو د دې آيت دروندوالی او سختوالی درك كړ او د پېغمبر ﷺ په حضور كې يې داسې عرض وكړ چې ای د الله رسوله! چا له مور څخه پر خپل نفس ظلم نه دی كړی؟ نبي كريم ﷺ وفرمایل: موضوع داسې نه ده، لكه: چې تاسو گمان كړی دی بلكې دلته له ظلم څخه شرك عبارت دی، آیا د لقمان وینا مو خپل زوی ته نه ده اورېدلې چې هغه ورته داسې نصيحت

وكړ: ﴿ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴾ .

يعني: له الله سره شريك مه نیسه، بیشكه چې شرك ډېر لوی ظلم دی.

له مور او پلار سره نيكي

وروسته له دې چې الله پاک د شرك د تحريم په اړه د لقمان عليه السلام نصيحت خپل زوی ته بيان كړ، انسان ته يې د مور او پلار د حقوقو په هكله پند او نصيحت پيل كړ. د مور او پلار په هكله انسان ته پند او نصيحت دا دی چې له هغوی سره نيكي وكړي، اطاعت او پيروي يې پر ځان لازم او حقوق يې ادا كړي، په ځانگړې توگه د مور حقوق، چې له زوی سره يې ستونزې گاللې دي، هو! مور ځكه پر زوی (اولاد) ډېر زيات حقوق لري چې دی يې په ډېر تكليف سره په گډه گرځولی او د توان او طاقت نه پورته ډېرې ستونزې يې د حمل، زېږون، شيدې وركولو او له شيدو بېلولو وروسته نورو مرحلو كې زغملي او گاللې دي.

الله تعالى مؤمن انسان ته امر كړی چې خپل پروردگار ته د هغو نعمتونو په مقابل كې چې په ده يې پيروزو كړي شكر وباسي او همدارنگه د مور او پلار سره بنيگنه او د هغوی مننه وكړي چې د ده پالنه او روزنه يې كړې ده او مور او پلار له الله ﷻ څخه وروسته ده ته د احسان او مهربانۍ سرچينه ده.

د مور او پلار پیروي د الله ﷻ په پیروي پورې تړاو لري

ددې لوست مبارک آیت همدارنگه حکم کړی دی چې د مور او پلار اطاعت او پیروي مطلقه نه ده بلکې د الله تعالی له پیروي سره تړلې ده. کله چې مور او پلار د الله ﷻ په نافرمانۍ امر وکړي، نو پیروي یې ساقطیږي، په دې معنا چې کله مور او پلار خپل زوی ته د الله ﷻ په نافرمانۍ او د الله ﷻ سره په شریک نیولو امر وکړي او کونښن وکړي چې خپل زوی کفر ته وهڅوي، نو په دې صورت کې پر زوی لازمه ده چې د هغوی د امر اطاعت ونه کړي، ځکه د مخلوق پیروي او امر منل د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې جواز نه لري.

هو! د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې د مور او پلار پیروي او امر منل نشته، خو بیا هم زوی مکلف دی چې د دنیا په ژوندانه کې له هغو سره نیکه کړنه ولري او له هغو سره نیکي او احسان وکړي. همدارنگه پر اولاد لازمه ده چې د حق لاره غوره کړي او له نیکو او صالحو مومنانو سره یوځای گام پورته کړي او پدې وپوهیږي چې د ټولو مخلوقاتو او خلکو ستندینه د قیامت په ورځ د الله ﷻ په لوري ده، ترڅو د نیک عمل خاوند ته د نیک عمل په بدل کې نیکه بدله او بد عمله ته د ناوړه عمل په بدل کې سزا ورکړي.

بیا قرآنی آیتونه د حضرت لقمان علیه السلام پند او نصیحت ته ادامه ورکوي چې خپل زوی ته یې د الله ﷻ د کامل علم په هکله خبر ورکړی او ورته وایي چې الله ﷻ په هر هغه څه چې په آسمانونو او ځمکو کې دي خبر دی، برابره ده که هغه شی وړوکی وي او یا لوی. همدارنگه د حضرت لقمان علیه السلام له ژبې څخه یې خپل زوی ته خبر ورکړی چې نیکي او بدې که هرڅومره وړه هم وي الله ﷻ په هغې خبر او عالم دی، حتی که د اوري د دانې په اندازه وړه او کم وزنه وي، د ځمکې په تل یا د غټې تیرې په منځ کې پټه شوې وي او یا د آسمانونو په لېرو کنارو او څنډو کې ځای په ځای شوې وي، الله تعالی پرې خبر او عالم دی او د قیامت په ورځ یې خاوند د محاسبې لپاره حاضرولی شي.

فعالیت

د اسراء سورت هغه آیت چې په ځمکه باندې په تکبر سره تلل منع کوي په خپلو کتابچو کې ولیکئ او بیا دا څرگنده کړئ چې دغه آیت د دې سورت (لقمان) له اتلسم آیت سره څه ورته والی لري.

د لوست گټې او لارښوونې

له دې مبارکو آیتونو څخه ځینې گټې او لارښوونې ترلاسه کېږي چې په لاندې ډول دي:

- ❖ پلار باید د خپلو اولادونو په پالنه او روزنه کې له همت څخه کار واخلي او له هغوی څخه خپل پند او نصیحت ونه سپموي او هغوی په سالمه عقیده او غورو اخلاقو وروزي.

- ❖ له الله ﷻ سره شریک نیول ډیر لوی ظلم دی.
- ❖ د مور او پلار سره نیکی او احسان د اسلام له بنسټونو او اساساتو څخه دی چې پر الله تعالی له ایمان راوړلو او د هغه له عبادت کولو څخه وروسته ذکر شوی دی.
- ❖ پر انسان لازم دي چې له هغه چا سره نیکی وکړي چې له ده سره یې نیکی کړې وي، البته مور او پلار تر ټولو کسانو لومړۍ مرتبه لري.
- ❖ د مور او پلار پیروي او امر منل د الله ﷻ په اطاعت پورې مقیده ده، ځکه د مخلوق پیروي او امر منل د خالق په نافرمانۍ کې ناروا ده.
- ❖ د مور او پلار سره ښه تعامل او ناسته ولاړه واجب ده، ان تر دې که چېرې هغوی کافر هم وي.
- ❖ الله ﷻ ډیر عالم ذات دی، علم یې هرڅه ته شامل دی او هېڅ شی د الله ﷻ له علم څخه پټ نه پاتې کېږي.

- ۱- د قرآني آیتونو په رڼا کې د لقمان حکیم په هکله خپل معلومات څرگند کړئ.
- ۲- ولي الله تعالی د مور او پلار سره نیکی په خپل عبادت پسې تړلې، ذکر کړې ده؟
- ۳- د دې الهي وینا: ﴿حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَنًا عَلٰی وَهْنٍ وَفِصْلَهُ فِي عَامَيْنِ﴾ معنا څه ده؟
- ۴- د مور او پلار پیروي او امر منل څه وخت واجب او په کوم حالت کې حرام دي؟ او کله چې د مور او پلار پیروي کول حرام شي، نو اولاد به له هغوی سره څرنگه تعامل کوي؟

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (۲)

﴿يُبْنِي أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿۱۷﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿۱۸﴾ وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿۱۹﴾ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَةَ وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿۲۰﴾﴾ [لقمان: ۱۷-۲۰]

د کلمو او جملو معناوې

لوی او مهم کارونه.

عَزْمِ الْأُمُورِ:

د تکبر او تحقیر په نیت خپل مخ له خلکو مه گرځوه.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ:

په فخر او غرور.

مَرَحًا:

تکبر کوونکی، پر ځان مین او ویاړ کوونکی.

مُخْتَالٍ فَخُورٍ:

په خپل تگ کې منځنی حال غوره کړه.

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ:

خپل غږ ټیټ کړه.

وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ:

بشپړ او کامل یې کړل.

وَأَسْبَغَ:

ښکاره او پټ.

ظَهْرَةَ وَبَاطِنَةً:

ژباړه

ای زما زویه! لمونځ قایم کړه، په نیکی امر وکړه، له بدۍ څخه منع وکړه او (که په دې لار کې هر مصیبت درباندي راشي پر هغه صبر وکړه، بيشکه دا له مهمو کارونو څخه دی، چې پر هغو ډېر تاکید شوی دی). او له خلکو سره په مخ اړولو خبرې مه کوه، پر ځمکه په ډیر خیال او کبر مه ځه! الله ﷻ هېڅ یو متکبر، په ځان مین او ویاړ بنسکاره کوونکی انسان نه خوبښوي. په خپل تگ کې منځنی حال (میانه روي) غوره کړه او خپل غږ تېټ کړه، بيشکه چې له ټولو آوازونو څخه ډېر بد آواز د خرو دی. آیا تاسې نه وینئ چې الله ﷻ د آسمانونو او ځمکې ټول شیان ستاسې لپاره مسخر (تابع) کړي دي او خپل بنسکاره او پټ نعمتونه یې پر تاسې تمام کړي دي؟ (خو حال دا دی چې) له انسانانو څخه ځینې خلک شته دي چې پرته له کومې پوهې، هدایت او روښنایي ښودونکي کتاب څخه د الله په هکله شخړې کوي.

تفسیر

د خیر په لار کې صبر او استقامت

په مخکینیو آیتونو کې په الله ﷻ باندي د ایمان راوړلو، له هغه سره د شریک نه نیولو، له مور او پلار سره د نیکی کولو او د الله ﷻ پر معصیت له امر کولو پرته د هغوی د اوامرو منل، د لقمان علیه السلام د نصیحتونو په ترڅ کې چې خپل زوی ته یې کړي دي بیان شول او ددې لوست په آیتونو کې هغه خپل زوی ته د الله ﷻ په عبادت، په نیکو اعمالو او په دنیوي ژوند کې د صبر او استقامت په غوره کولو نصیحت کوي او داسې فرمایي: ای بچیه! لمونځ قایموه په نیکو امر او له بدیو منع کوه او په هغه څه چې په دې کار کې درته رسېږي پر هغه صبر کوه چې دا په دنیوي چارو کې د عزت او ثبات له نښو څخه دي.

د لمانځه قایمول په دې معنا دی چې لمونځ په خالص نیت د فرایضو، واجباتو، سنتو، ادابو او وختونو په مراعاتولو سره ادا شي، بیا لقمان حکیم له خپل زوی څخه غواړي چې خلکو ته په نیکو امر وکړي او له بدیو څخه یې منع کړي. څرنگه چې داعي د دعوت په لار کې له ستونزو او رېږونو سره مخ کېږي، نو ځکه لقمان علیه السلام خپل زوی ته نصیحت کوي چې د دې مسؤلیت د ادا کولو لپاره چمتو شي، په دې هکله له سستی او ناراستۍ څخه کار وانخلي ځکه د لمانځه ادا کول، په نیکو امر او له بدیو څخه ژغورنه او په دې لار کې صبر او حوصله له خورا مهمو کارونو څخه دي چې الله تعالی پر هغو امر کړی دی.

بیا لقمان حکیم خپل زوی د غرور او کبر څخه منع کوي او داسې ورته وايي: ای بچیه! کله چې څوک خبرې درسره کوي یا ته ورسره خبرې کوي له هغوی څخه خپل مخ مه اړوه، بلکې عاجزي، تواضع او موسکا غوره کړه.

همدارنگه په لاره تللو کې د تکبر او وياړ څخه ځان ساته، ځکه الله ﷻ متکبر انسان نه خوښوي بلکې په لاره تللو کې د اعتدال اړخ غوره کوه. الله ﷻ هغه لاره تگ خوښوي چې په ساده گۍ، عاجزۍ او ميانه روۍ سره وي، لکه څنگه چې الله تعالی د فرقان سورت په ۶۳

آيت کې فرمايي: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا...﴾

او د الله خاص بندگان هغه دي چې په ځمکه کې په سادگۍ او عاجزۍ روان وي. مطلب دا دی چې په لاره تللو کې تقوی او ځاکساري څرگنده کړي نه ډېر سست روان وي او نه په ټوپونو، چې انسان پرې بې وقاره معلومېږي.

د خبرو کولو آداب

لقمان حکيم خپل زوی ته د نصيحتونو په ترڅ کې د خبرو کولو آداب هم ښيي او ورته وايي چې د خبرو کولو په وخت کې مه خپل آواز دومره ټيټوه چې وانه وریدل شي او مه په ډېر لوړ آواز خبرې کوه ځکه له حد او اندازې څخه آواز جگول اوریدونکي ته آزار ورکوي او په غرور او بې عقلۍ دلالت کوي. نو له دې کبله يې له ضرورت څخه پرته د غږ جگیدل بد معرفی کړی او د خره له آواز سره يې تشبیه کړی دی چې د خره غږ په ټولو غږونو کې ډېر بد دی.

ابو هريره ؓ روايت کړی چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي: «إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْلُوا اللَّهَ تَعَالَى مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا وَإِذَا سَمِعْتُمْ هَيْقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا».

يعني کله مو چې د چرگ غږ واورید، نو د الله ﷻ فضل او احسان وغواړئ، ځکه چرگ پرېشته لیدلې ده او که مو د خره غږ واورید، نو له شيطان څخه پناه وغواړئ، ځکه ده شيطان لیدلی دی.

بيا الله تعالی انسانانو ته د هغو نعمتونو چې پر دوی يې پيرزو کړيدي يادونه کوي او دوی ته دا وريادوي چې الله تعالی ټول هغه څه چې په آسمانونو کې دي لکه: لمر، سپوږمۍ، ستوري او څه چې په ځمکو کې دي، لکه: اوبه، بحرونه، سيندونه، مېوې، زراعتي پيداوار او داسې نور انسانانو ته مسخر کړي او نور محسوس او ظاهري نعمتونه چې په خپلو جسمونو او مالونو کې يې گورئ پيرزو کړي دي، همدارنگه معنوي نعمتونه، لکه: اسلام، علم، يقين، رضایت، نيکمرغي او نور بې شمېره نعمتونه يې دوی ته وربښلي دي، نو دا ټول نعمتونه چې انسانان يې په خپلو نفسونو، ځمکه او خپل چاپيريال او آسمانونو کې گوري د دې غوښتونکي دي چې بايد په مقابل کې يې د الله ﷻ شکر ادا کړي او ناشکري ونه کړي. په انسان لازمه ده چې د الله ﷻ عبادت وکړي او نافرمانی يې ونه کړي.

هو! ډېر انسانان شته چې د دې نعمتونو ناشکري کوي، د مؤمنانو سره په ناحقه جگړې کوي او د الله تعالی سره شریک نيسي، په داسې حال کې چې نه دليل او برهان لري او نه کتاب او لارښود.

فعالیت

خپل زوی ته، د لقمان حکیم هغه نصیحتونه چې په دې لوست کې مو ولوستل په لنډه توګه بیان کړئ.

د لوست ګټې او لارښوونې

له دې آیتونو څخه ځینې ګټې او لارښوونې ترلاسه کېږي چې په لاندې ډول دي:

۱- مسلمان مسؤلیت لري چې د خپلو مسلمانو وروڼو په مقابل کې د امر بالمعروف او نهې عن المنکر دیني وجیبه په سمه توګه ترسره کړي.

۲- مسلمانان چې د ستونزو او ناخوالو پر وړاندې له صبر او زغم څخه کار اخلي دا د هغوی له ډېرو سترو صفاتو څخه ګڼل کېږي، او دا صفت د مؤمن داسې زیرمه ده چې د دعوت او اصلاح د مسؤلیت په ترسره کولو کې ورسره مرسته کوي.

۳- متکبر او ځان ستر ګڼونکی انسان هم د الله ﷻ په وړاندې د قهر او غوسې وړ دی او هم د خلکو په منځ کې منفور او سپک دی.

۴- مسلمان باید د مسلمان ورور سره په ښو اخلاقو، خوشحالی او پراخ تندې مخامخ شي.

۵- د الله ﷻ په نزد ښه او مناسب تګ متوازن او درمیانه تګ دی. ځکه سستی او تېز تګ دواړه د وقار او عزت منافي دي.

۶- مسلمان باید له اندازې څخه زیات خپل غږ لوړ نه کړي، ځکه ښه آواز هغه دی چې د ورو او جهر په منځ کې وي.

۷- الله تعالی د آدم علیه السلام اولادې لپاره اسمانونه او ځمکې مسخر ګرځولي دي او د آدم علیه السلام اولاده یې د خپل عبادت لپاره پیدا کړې ده. الهي نعمتونه د انسانانو لپاره ډېر او بې شمېره دي، نو په انسانانو لازمه ده چې د الله ﷻ د ظاهري او معنوي نعمتونو شکر ادا کړي.

۱- د عزم الامور معنا څه ده؟ او کوم شیان چې مبارک آیت په عزم الامور یاد کړي دي، هغه کوم دي؟

۲- له درمیانه او معتدل تګ څخه مطلب څه شی دی، په دې هکله په یوه بل قرآني آیت استدلال وکړئ؟

۳- دا الهي وینا **﴿وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ﴾** معنا کړئ، د الله ﷻ په نزد د غږ او آواز ښه صفتونه کوم دي؟

۴- د خره آواز ولې د الله ﷻ په نزد بد او مکروه دی؟

۵- د الله ﷻ څلور ظاهري او څلور باطني نعمتونه د بنده ګانو لپاره بیان کړئ؟

له بدگمانی، غیبت او عیب پلټلو څخه ځان ژغورنه

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾﴾ ﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَمُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾﴾ [الحجرات: ١٢-١٣]

د کلمو او جملو معناوې

بیشکه ځینې گمانونه گناه ده.

إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ

او د نورو عیبونه مه پلټئ.

وَلَا تَجَسَّسُوا:

وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا: او غیبت دې نه کوي ځینې ستاسې د ځینو نورو.

په هر څه خبر دی.

خَبِير:

(جمع د شعب، خیلونه او قومونه، د خلکو لویه ډله چې واحد اصل

شُعُوبًا:

ته منسوبه وي).

ترڅو یو او بل وپېژنی او خپل پيوند وساتئ.

لِتَعَارَفُوا:

ژباړه

ای مؤمنانو! له ډېرو گمانونو کولو نه ډډه وکړئ بیشکه ځینې گمانونه گناه وي، د چا پټ عیبونه مه لټوئ او له تاسې نه دې څوک د چا غیبت نه کوي، آیا په تاسې کې داسې څوک شته چې د خپل مړ وروړ غوښې خوړل خوښ کړي، نو تاسو په خپله د دې نه کرکه کوئ، له الله ﷻ نه وویرېږئ، الله ﷻ ډېر ښه توبه قبلونکی او خورا مهربان دی. ای خلکو! موږ تاسې له یوه نارینه او ښځې څخه پیدا کړئ او بیا مو تاسې قومونه او قبیلې وگرځولئ ترڅو تاسې یو تر بله سره وپېژنئ، په حقیقت کې

د الله ﷻ په نزد له تاسې نه تر ټولو زیات عزتمن هغه څوک دی چې په تاسې کې تر ټولو زیات پرهیزگاري بیشکه الله ﷻ پر هرڅه پوهېدونکی او باخبره دی.

تفسیر

د بشر ترمنځ مساوات او برابري

د دې لوست په مبارکو آیتونو کې اخلاقي او ټولنیز موضوعات بیانېږي چې ټولنه له کرکې، کمزورۍ او دښمنۍ څخه ژغوري. په دې آیتونو کې الله تعالی د بشریت په اصل ماده کې مساوات او برابري تثبیتوي او ټینګار پرې کوي او د بهتریۍ او غوره والي معیار یوازې تقوی او نیک عمل معرفي کوي.

الله تعالی مؤمنانو ته خطاب کوي او هغوی له ډېرو گمانونو څخه چې د هغوی په زړونو کې د وسوسې لامل گرځي، منع کوي. دغه مبارک آیتونه بیانوي چې ډېر داسې گمانونه د هغه چا په هکله چې ظاهر یې په خیر، نیکۍ او امانت دلالت کوي، باطل او ناروا دي او د شیطان له وسوسو څخه دي چې انسان د گناه او نافرمانۍ لور ته بیایي.

خو هغه بدکاران او فاسقان چې په څرگنده توګه فسق، فجور او ناوړه کړنې ترسره کوي، د هغوی په هکله بدگمانی روا ده، ترڅو خلک له هغه څخه لرې واوسي او د کړو وړو پیروي یې ونه کړي، لکه: هغه کسان چې په عام محضر کې د بدکاره بنځو سره مجلسونه او ملتیا لري او یا په ښکاره او څرگنده توګه شراب او نور مخدر مواد استعمالوي او گناهونه کوي.

له بدگمانۍ څخه ځان ساتل

عبدالله ابن عباس رضی الله عنهما د پورتني آیت په تفسیر کې فرمایي: «**نهی الله المؤمن ان یظن بالمؤمن إلا خیرا**» یعنې الله ﷻ مؤمن له دې څخه منع کوي چې پر بل مؤمن له نیک گمان څخه پرته بل گمان وکړي.

ابو هریره رضی الله عنه روایت کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: «**إياکم و الظن، فإن الظن أكذب الحديث، و لا تجسسوا و لا تنافسوا، و لا تحاسدوا، و لا تباغضوا، و لا تدابروا، و کونوا عباد الله إخواناً**» یعنې: له (بد) گمان څخه ځانونه وژغورئ، ځکه (بد) گمان ډېره دروغجنه خبره ده، جاسوسي مه کوئ، د نورو عیبونه مه څېړئ، په بدۍ کې له یو بل سره رقابت مه کوئ، له حسد څخه کار مه اخلي، یو بل ته کینه مه ساتئ، له یو او بل څخه نفرت او لږوالی مه غوره کوئ او د ورونیو په شان ټول د الله ﷻ بنده گان شی.

د غیبت او عیب پلټلو بدې او ناوړتوب

دغو مبارکو قرآني آیتونو موږ له عیب پلټلو چې د نورو د رازونو ښکاره کول او د پردو برسیره کول دي، منع کړي یو، همدارنګه له غیبت څخه یې هم منع کړي یو.

غیبت: د یوه مسلمان ورور په هکله د هغه په غیاب کې د داسې شي بیانول او یادول دي چې هغه ورځنې بد وړي. دغه مبارک آیت د غیبت ناوړتیا داسې تعبیر او تصویر کړې ده چې گواکې غیبت کوونکی د خپل مړه ورور غوښې خوري او دا داسې شی دی چې انساني نفس ورڅخه کرکه او نفرت لري او ځان ورڅخه ژغوري.

له ابو برزه اسلامي څخه روايت دی چې وايي: نبي کریم ﷺ یوه خطبه وړاندې کړه او ویې ویل: ای هغه ډلې چې په ژبه مو ایمان راوړی! خو ستاسو زړونو ته ایمان نه دی ننوتلی، د مسلمانانو پردې مه لوڅوی، یقیناً څوک چې د مسلمانانو پردې ښکاره کوي، الله پاک به هغه د خپل کور په دننه کې رسوا کړي.

د تقوی پر بنسټ غوره والی

دویم آیت انسانانو ته خطاب کوي او دا حقیقت ثابتوي چې الله تعالی انسانان له یوه سرې او یوې ښځې څخه پیدا کړي دي او د ټولو انسانانو اصل یو دی، نو ټول انسانان برابر دي. الله ﷻ له یوه سرې او ښځې څخه ملتونه او قبیلې پیدا کړي دي، ترڅو په خپلو منځو کې پیژندگلوي او معرفت پیدا کړي، نه داچې ځینې په ځینو نورو ځان لوړ وگني او یا په خپلو کې جنگ او جگړې وکړي. بیا الله پاک د عزت معیار داسې ټاکي چې د خدای ﷻ په وړاندې تر ټولو زیات عزتمند هغه څوک دی چې تر ټولو زیات له خدایه وپرېدونکی وي.

دا مبارک آیت په دې الهي وینا ختم شوی چې فرمایي: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ یعنې الله د خپلو بندگانو او مخلوقاتو په هکله ښه عالم او د دوی په احوالو ښه خبر دی.

په دې هکله ډېر صحیح احادیث روايت شوي دي چې یو له هغو څخه د حضرت حذیفه رضي الله عنه حدیث دی چې له رسول الله ﷺ څخه یې روايت کړی دی چې هغه فرمایي: تاسو ټول د آدم اولاده یاست او آدم له خاورې څخه پیدا شوی دی، باید هېڅ قوم او ډله په خپل اصل او نسب فخر او ویاړ ونه کړي او که نه خو د الله ﷻ په وړاندې به د جعلان^(۱) څخه هم سپک او حقیر وي.

همدارنگه طبراني روايت کوي چې پیغمبر ﷺ د حج په موسم په منی کې د تشریق په ورځو کې په داسې حال کې چې په اویس سپور و خطاب وړاندې کړه او ویې ویل: ای خلکو! خبر اوسئ چې ستاسو پروردگار یو دی، پلار مو یو دی. خبر اوسئ چې عربي ته پر عجمي او عجمي ته پر عربي، تور ته پر سره او سره ته پر تور هېڅ ډول لورټیا او فضیلت نشته مگر په تقوی سره. آیا تاسو ته مې دین ورساوه؟ ټولو وویل هو، نو بیایې وفرمایل: حاضران دې غایبینو ته ورسوي.

د دې آیت، او نورو مبارکو آیتونو او نبوي احادیثو پر بنسټ هر ډول قومي، توکمي، سمتي او ژبني تعصب حرام دی، مسلمانان مکلف دي چې د شرعې وجیبې په توگه د جاهلي تعصباتو له ټولو ډولونو سره مبارزه وکړي او دا وپېژندوونکې ټولنیزه ناروغي له ټولنې څخه ورکه کړي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مبارک حدیث پر بنسټ انسانان (د رمنځې د غابنونو په څېر) سره برابر دي، هر څوک چې قومي، ژبني، نژادي او سمتي تعصبونو ته خلک رابلي په حقیقت کې د ناروا جاهلي عمل مرتکب شوی دی، دا ځکه چې د خور پیغمبر ﷺ له وینا سره سم تعصب د جاهلیت د زمانې له ناوړو خوینو څخه دی او په مبارک حدیث کې د (ناولي او بد بویه) شي په نامه یاد شوی. پر دې اساس مسلمانان باید دې خبرې ته متوجه وي چې تعصب د ایمان او اسلامي

۱- جعلان د جیم په کسره یوه وړه حشره ده چې د حیواناتو په خوشایو کې ژوند کوي او خوراک یې د حیواناتو نجاست دی او کله چې خوشبوی ورته ورسېږي نو مري.

شریعت سره په ټکر کې دی او حقیقي مومن هغه دی چې تل د هغو ناولو او بدبویه شیانو څخه چې د مسلمانانو تر منځ تفرقه رامنځته کوي او د مسلمانانو یووالي ته زیان رسوي، په کلکه ځان وساتي.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست گټې او لارښوونې په لڼډه توگه بیانېږي:

- ❖ **الله ﷻ غیبت حرام کړی او غیبت کوونکی او غیبت شوی یې داسې تمثیل کړی چې گواکې غیبت کوونکی د غیبت شوي غوښه په داسې حال کې خوري چې هغه مړ وي.**
- ❖ **له بدگمانۍ څخه د ځان ژغورنې ضرورت، ځکه دی چې بدگماني یو ناروا کار دی.**
- ❖ **ټول خلک برابر دي او ټول له یوه اصل څخه پیدا شوي او په دوی کې د الله ﷻ په نزد ډېر غوره هغه دی چې ډېر پرهېزگار وي.**
- ❖ **د مبارک آیت پر بنسټ په قومونو او ژبو کې د تنوع موخه د انسانانو تر منځ پېژندگلوي ده، نه یو پر بل لويي او ویاړ کول. په حقیقت کې پېژندگلوي د تفاهم او مرستې لامل گرځي. که مبارک آیت ته ښه ځیر شو، نو وینو چې همدا پېژندگلوي، تفاهم او مرسته د کورنیو، موسسو، ټولنیزو بنسټونو او بالآخره د تمدنونو اساس جوړوي.**
- ❖ **جاهلي تعصونه په هره بڼه چې وي د اسلام له نظره حرام او مردود دي.**
- ❖ **د مسلمانانو تر منځ یووالي ساتل او د تفرقي او اختلاف له عواملو سره مبارزه کول د هر مسلمان شرعي او ایماني دنده ده.**
- ❖ **د خلکو پټو خبرو ته غوږ نیول، د شخصي لیکونو لوستل، ټلیفوني اړیکو ته په غلا غوږ نیول، د کورنیو او افرادو د پټو رازونو پلټنه او داسې نور تجسس بلل کېږي او شرعاً حرام دي.**

- د مسلمان غیبت له څه شي سره تشبیه شوی دی؟
- د انسانانو ترمنځ د لوړتیا معیار او بنسټ څه دی؟
- د گمان کولو څخه ولې منع شوي ده؟
- په مختلفو قبیلو او ډلو باندې د انسانانو د ویشل کیدو لامل څه دی؟
- آیا رنگ، توکم یا ژبه دانسانانو ترمنځ د لوړتیا معیار کیدای شي او که څوک یې معیار وگڼي د هغه په هکله څه حکم کولی شو؟
- د اسلام پیغمبر ﷺ د حج په موسم کې د انسانانو د مساوات او برابری اصل څه معرفي کړی دی؟

زده کوونکي دې د قرآن او حدیثو په رڼا کې د (اسلام او جاهلي

تعصب) تر سرلیک لاندې شل کرښې مقاله ولیکي.

کورونا ته د ننوتلو آداب

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا
فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا
هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا
بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾﴾

[النور: ٢٧-٢٩]

د کلمو معناوي

تَسْتَأْنِسُوا: اجازه وغواړئ.

أَزْكَىٰ: ډېر پاک او سوتره

جُنَاحٌ: گناه.

مَتَعٌ لَّكُمْ: ستاسو د کار او گټې سامان وي.

ژباړه

ای مؤمنانو! له خپلو کورونو څخه پرته نورو کورونو ته تر هغه پورې مه ننوځئ، ترڅو چې اجازه تر لاسه نه کړئ او پر کورنۍ (اوسیدونکو) باندې یې سلام وانه چوئ، دا کړنلاره ستاسې لپاره ډېره ښه ده، ښايي چې تاسي پند واخلي.

نو که هلته مو څوک ونه موندل، نو مه ننوځئ تر هغه چې تاسې ته اجازه ونه شي او که تاسې ته وویل شي چې بیرته وگرځئ، نو: بېرته ولاړ شئ، دا ستاسې لپاره ډېره پاکه کړنلاره ده او الله ﷻ ستاسو په کړنو ډېر ښه پوهېږي.

پر تاسې کوم باک (گناه) نشته چې هغو کورونو ته يې له اجازې ولاړ شئ (ننوخئ) چې هلته څوک نه اوسي او هلته ستاسې څه گټې او اړتياوې پرته وي او الله بنه پوهېږي پر هغه څه چې تاسې يې ښکاره کوئ او پر هغه څه چې تاسې يې پټوئ.

تفسير

د استوگنځي يا کور محرميت

په دې آيتونو کې کورونو ته د اجازې اخيستلو او داخلېدلو ادبونه بيان شوي، ترڅو د مسلمانانو د کورونو د پردو او رازونو ساتنه وشي، مبارک آيت لومړی مؤمنان د ايمان په صفت چې د اسلامي لارښوونو څخه د التزام، پيروي او اطاعت بيانوونکی دی مخاطب کړي دي او فرمايي، چې: پرته له خپلو کورونو څخه د نورو خلکو کورونو ته چې په هغو کې دوی اوسېږي، مه داخلېږئ، ترهغه چې د کور خاوند اجازه نه وي درکړې او ستاسو په ننوتلو راضي شوی نه وي، نو تاسو د هغه کور په اوسېدونکو سلام واچوئ، ځکه ستاسې په اجازه غوښتلو او پر اوسېدونکو يې د سلام په اچولو کې ډېر خیر او ښېگڼې نغښتې دي او دا تاسو ته امرونه او لارښوونې دي چې د هغو په غوښتنو عمل وکړئ او هميشه ورته توجه ولرئ.

که کله په کورونو کې څوک ونه مومي چې تاسو ته د داخلېدو اجازه درکړي، نو بياهم پرته له اجازې مه داخلېږئ، ځکه د اوسېدنې کورونه د حرمت او عزت لرونکي او د آرام او مطمئن ژوند کولو لپاره دي چې بايد حرمت او عزت يې وساتل شي. کله چې کور والا له ستاسو څخه د بېرته گرځيدو غوښتنه وکړي بايد پرته له ځنډه راوگرځئ او په داخلېدو ټينگار ونه کړئ، ځکه دا بېرته ستاسو لپاره ډېر پاک او غوره کار دی.

پوه شئ چې الله تعالی (چې په ټولو پټو شيانو خبر دی نو) ستاسو په عملونو (هم) پوهېږي، نو د الله ﷻ په امرونو او حکمونو عمل وکړئ ترڅو بری او د الله ﷻ رضا ترلاسه کړئ.

له استوگنې څخه خالي کورونو ته د ننوتلو ادب

بيا قرآن کریم هغو کورونو او ځايونو ته د داخلېدلو احکام او آداب بيانوي چې په هغو کې کورنۍ ژوند نه لري، بلکې د اړو خلکو د استفادې لپاره تيار شوي وي، لکه: مدرسې، ښوونځي، هوټلونه، تجارتي خونې او داسې نور عمومي ځايونه چې د داخلېدلو آداب او شرطونه يې آسان او د اوسيدنې د کورونو په پرتله په دويمه درجه کې دي.

الله تعالی فرمايي: داسې کورونو او ځايونو ته (د روا استفادې لپاره) چې هلته يې د کار او گټې وړ سامانونه اېښي وي، پرته له اجازې داخلېدل روا دي، ځکه په عمومي توگه دارنگه کورونه او ځايونه د ټولو خلکو پر مخ پرانستي وي، خو بيا هم د آيت په پای کې موږ ته لارښوونه کوي چې داسې

ځايونو ته داخلېدل او له هغو څخه گټه اخېستل بايد د ضرورت، گټې او روا مصلحتونو مطابق ترسره شي او الله تعالى ستاسو په ښکاره او پټو نيتونو او مقصدونو بڼه خبر دی چې آیا تاسو د مشروع او روا منفعت او مصلحت لپاره دې کورونو ته ننوځئ او که د خبرو ټولولو او د اسرارو او رازونو د پلټلو يا نورو ناوړه مقصدونو لپاره؟! ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾. يعنې: الله پاک په هغه څه چې تاسو يې ښکاره کوئ او په هغه څه چې تاسو يې پټوي پوهېږي.

کورونو ته د داخلېدلو ځينې آداب

- درې ځله د اجازې غوښتنه، په داسې ترتيب چې د هر ځل اجازې په غوښتلو کې مناسبه زماني فاصله په نظر کې ونيول شي، ترڅو په کور کې اوسېدونکي د خپل مشغوليت او حاجت له حالت څخه فارغ شي.
- د دروازې ټکول يا د دروازې زنگ ته فشار ورکول او داسې نور د اجازې غوښتلو حيثيت لري چې نه ښايي له دريو ځلو زيات تکرار شي او نه ښايي د اجازې غوښتل يا پرله پسې زنگ وهل يا د دروازې ټکول د کور د اوسېدونکو د خپگان او نارامۍ لامل شي.
- کله چې له داخلېدونکي څخه د هغه د نوم پوښتنه وشي، د (زه يم) په کلمه بايد بسنه ونشي بلکې خپل بشپړ نوم دې ورته ووايي ترڅو د کور اوسېدونکي يې وپيژني.
- داخلېدونکي سپری بايد دروازې ته مخامخ ونه درېږي چې د دروازې د پرانستلو په وخت کې يې نظر په هغه شيانو ونه لگي چې د کور خلک يې نورو ته ښودل نه خوښوي، ځکه د اجازې غوښتلو له اساسي حکمتونو څخه يو حکمت دا دی چې د سترگو له نظر څخه مخنيوی وشي.

په يوه حديث کې رسول الله ﷺ فرمايلي دي «إِنَّمَا جُعِلَ الْأَسْتِذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ»^(۱)

يعنې: د اجازې غوښتنه د سترگو د نظر او ليدنې څخه د ژغورل کېدو له امله ټاکل شوي ده.

- خپل کور ته د ننوتلو لپاره هم د اجازې غوښتنه ضروري ده، ځکه امکان لري په کور کې ښځينه ميلمانه يا نور کسان وي او يا د کور خلک په داسې حالت کې وي چې نه خوښوي په هغه حالت کې يې څوک وويني.
- عمومي ځايونو، هوټلونو او يا داسې نورو ځايونو ته داخلېدونکي بايد د هغو ځايونو پر اوسېدونکو او موجودو خلکو سلام واچوي، ځکه په داسې ځايونو کې د اجازې غوښتنه نشته، خو سلام اچول نه ساقطېږي، بلکې واجب دي.
- د (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) د الفاظو مراعاتول، ځکه چې سلام ورکول د اسلام شعار او نښه ده او په ټولو وختونو کې مناسب او ضروري ده او په محبت، سلامتيا او دوستۍ دلالت کوي.

فعالیت

زده کوونکي دې د اجازې غوښتلو او یا کور ته د داخلېدلو په هکله د ځینو ناورو عاداتو او کړنو په اړه له یو بل سره بحث وکړي او د علاج لارې دې ورته ولټوي.

د لوست گټې او لارښوونې

- د دې لوست له مبارکو آیتونو څخه لاندې گټې او لارښوونې ترلاسه کېږي:
- ۱- هر څوک چې له خپل کور نه پرته د پردیو د استوگنې کورونو ته داخلېږي، پر هغه واجب ده چې اجازه وغواړي.
- ۲- د اجازې غوښتنې پر آدابو پابندي لازم ده، ځکه د داسې آدابو مراعاتول پر عالي اخلاقو او غوره آدابو دلالت کوي.
- ۳- که کله د کور اوسېدونکي، خپل کور ته، ستاسو له راتگ څخه معذرت وغواړي، باید خواهشيني نشي، ځکه انسانان ځانگړې حالتونه او ضرورتونه لري او کورونه د خاصو رازونو او حرمتونو لرونکي دي چې باید مراعات شي.
- ۴- عمومي ځایونو او محلونو، لکه: تجارتخانو، هوټلونو، رستورانونو او داسې نورو ته د داخلېدو لپاره اجازه غوښتنه ضروري نه ده.

- ۱- د لوست لومړي آیت له هغه چا څخه چې د استوگنې پردیو کورونو ته ننوځي دوه خبرې یا دوه کارونه غوښتي دي، دا دوه خبرې څرگندې کړئ؟
- ۲- کله چې ننوتونکی د کور د خاوند له لوري ونه منل شي او یا د هغه له ننوتلو څخه معذرت وغواړي، دغه مهال ننوتونکي ته څه په کار دي، په دلیل سره یې څرگند کړئ.
- ۳- کورته د ننوتلو اجازه څه وخت ساقطېږي، له دلیل سره یې بیان کړئ؟
- ۴- عمومي آبادیو ته ننوتل اجازې غوښتلو ته اړتیا نه لري، خو یو بل شی نه ساقطېږي، هغه څه دی؟
- ۵- د اجازې غوښتلو له آدابو څخه درې شيان ذکر کړئ؟
- ۶- هغه کلمه چې د سلام اچولو په وخت باید مراعات شي څه ده او ولې هغه کلمه د نورو کلمو په پرتله غوره ده؟

د خپلوانو، دوستانو، عمومي آبادیو او خپل کور ته د داخلېدو د آدابو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

د شرابو او قمار وهلو حراموالی

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿۹۰﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾ [المائدة: ۹۰ - ۹۱]

د کلمو معناوې

الْمَيْسِرُ:

جواري (قمار).

الْأَنْصَابُ:

بتان، هغه تېرې چې مشرکانو یې عبادت کاوه.

الْأَزْلَمُ:

د فال غشي، هغه غشي چې مشرکانو به د هغو په واسطه خپل

بختونه آزمویل (بسه او بد فال یې پرې نیوه).

رِجْسٌ:

ناپاکي، پليتي او چټلي.

فَاجْتَنِبُوهُ:

له هغه څخه ډډه وکړئ، ځان وژغورئ.

ژباړه

ای مؤمنانو! شراب، جواري (قمار)، (درول شوي) بتان او د فال نیولو غشي دا ټول ناولي او شیطاني کارونه دي له هغوی څخه ډډه وکړئ. هیله ده چې تاسې ته به بری درپه برخه شي. بیشکه شیطان خو دا غواړي چې په شرابو او قمار سره ستاسې په منع کې دښمني او کینه واچوي او تاسې د الله ﷻ له یادولو او لمانځه څخه منع کړي، نو آیا تاسې له دې چارو څخه لاس اخلئ؟

تفسیر

شراب او قمار د بت پرستی په قطار کې:

په دې آيتونو کې الله تعالى مؤمنان د حرامو شيانو له ضررونو او ناورو پابلو څخه وپرولي او هغوی ته يې امر کړی چې ځانونه ترې وژغوري.

د لومړي آيت د شان نزول په هکله په صحيح مسلم کې له سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه څخه روايت شوی دی چې هغه وويل: د قرآن کریم دغه آيت زما په باره کې نازل شوی دی، ويې ويل: زه د انصارو يوې ډلې ته ورغلم چې هغوی زه مېلمستيا ته بللی وم، په هغه وخت کې شراب څښل نه و حرام شوي.

نو زه په يوه باغ کې له دوی سره مېلمه شوم چې هلته کباب شوې غوښې او د شرابو کوزه ايښودل شوې وه. سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه وفرمايل: ما له دوی سره ډوډۍ او شراب وخوړل، بيا د مهاجرينو او انصارو خبره ياده شوه، ما وويل: مهاجرين له انصارو څخه غوره دي. په دې وخت کې د انصارو له ډلې څخه يوه تن د اوبن په هډوکي ووهملم او پوزه يې راته وپنې کړه، زه د رسول الله صلى الله عليه وسلم حضور ته ورغلم او دا پيښه مې ورته وويله، نو دا آيت نازل شو: ﴿يَأْتِيهَا

الَّذِينَ ءَامَنُوا اِنَّمَا اَلْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ .. ﴿

الله تعالى په دې آيتونو کې مؤمنان له څو شيانو څخه منع کړي دي:

- ۱- د شرابو له څښلو څخه چې عقل پټوي او د سالم فکر کولو مخه يې نيسي.
- ۲- الله صلى الله عليه وسلم له قمار وهلو څخه منع کړې ده چې د هغه له لارې پيسې او مالونه د بخت يا د تصادف له مخې لاس ته راځي او کومې هلې ځلې او زيار يې په ترلاسه کولو کې رول نه لري او نه هم انسانانو ته څه گټه رسولی شي.
- ۳- الله پاک د بتانو له عبادت څخه منع کړي دي چې د جاهليت د وخت مشرکانو به هغه د کعبې شاوخوا نصب کړي وو او د هغو په نومونو به يې د هغو په پښو کې قربانۍ کولې او په دې طريقه به يې په خپل گومان الله صلى الله عليه وسلم ته نژدې والی حاصلواوه.
- ۴- همدارنگه الله تعالى له هغه غشو څخه منع کړې ده چې مشرکانو به د هغو په واسطه د غيبو خبرې کولې او دې ټولو شيانو ته يې پلټي او چټلي ويلې ده چې سليم نفسونه ورته رغبت نه لري او له هغو څخه کرکه او نفرت کوي، ځکه دا ټول کارونه د شيطان عملونه دي چې د انسان دښمن دی، بناء الله تعالى مؤمنانو ته امر کړی دی چې له دې شيانو څخه ډډه وکړي، ترڅو په دنياوي ژوندانه کې کامياب او په آخرت کې له الهي نعمتونو څخه برخمن شي.

د شرابو او جوارۍ- (قمار) د حراموالي دليلونه

وروسته له دې چې قرآني آيتونو ډېر شيان منع او حرام وگرځول، په وروستني آيت کې يې بيا شراب او قمار ځانگړي کړل او د هغوی په حرمت يې ټينگار وکړ او د دې حرمت اسباب او دلايل يې بيان کړل.

دې مبارک آيت مؤمنان د شرابو او قمار له ناروړو پايلو څخه وپرولي او تاکيد يې کړی دی چې شيطان د منکراتو په بنایسته کولو سره غواړي ستاسو ترمنځ دښمني او بدبيني پيدا کړي. ستاسو ترمنځ د دوستۍ اړیکې وشلوي او د شرابو او قمار په وسيله ستاسو په نفسونو کې کينې او دښمنۍ ژوندۍ کړي، ځکه کله چې شراب د شرابي پر عقل غلبه وکړي، نو د هغه د عقل او پوهې په سلامتۍ کې خلل رامنځته کوي او هغه دپته هڅوي چې د هغو کسانو په مقابل کې چې له ده سره يې نيکي کړې ده بدې وکړي او يا په خپلو خپلوانو تېری وکړي چې دا کار د خلکو ترمنځ د سختې دښمنۍ لامل گرځي.

همدارنگه جوارگر ډېر وختونه خپل مال او پانگه د قمار په ميدان کې له لاسه ورکوي، څرنگه چې انساني نفس له مال او سرمايې سره مينه لري، نو جوارگر د مال او سرمايې د بايللو په خاطر له هغه چا سره چې له ده څخه يې مال او سرمايه په جوارۍ کې گټلې ده دښمني کوي او حتی کله يې وژني ته هم اقدام کوي چې په دې سره په ټولنه کې د دښمنۍ، بدۍ او فتنې اور په شغلو راځي.

د شرابو او جوارۍ (قمار) ديني او معنوي ضررونه

هغه شيان چې مخکې ذکر شول د شرابو او قمار مادي او دنيوی ضررونه او فسادونه وو، خو د دې ترڅنگ شيطان هلې ځلې کوي چې د دې مفاسدو او پليتيو په عملي کولو سره مسلمانان د الله ﷻ له ذکر او لمانځه څخه غافله او له الله ﷻ څخه يې لرې کړي، ځکه شراب څښونکی (شرابي) په دروغجنه نښه او د عقلي سلامتيا په زوال سره، د الله ﷻ د حکمونو له پيروۍ او د فرايضو او ديني مسؤوليتونو له ادا کولو څخه لرې کېږي، همدارنگه جوارگر له دې پليتي او حرامې لارې څخه د سرمايې په حاصلولو او د روحي او ديني سالمې عاطفې د نشتوالي په سبب، نور د ديني وجايبو او مسؤوليتونو د ترسره کولو په فکر کې نه وي. چې په دې سره د الله ﷻ له عبادت او د هغه له تقرب څخه لرې کېږي.

د شرابو او قمار صحي او اقتصادي زيانونه

بايد وپوهېږو چې شراب د روغتيا له نظره د انسان لپاره ډېر ناوړه، ضررناک او بدې پايلې لري. شراب د ډېرو خطرناکو ناروغيو لامل کېږي، د زړه او ځيگر ځينې ناروغۍ د شرابو د څښلو له امله منځته راځي.

قمار وگړو او ټولني ته ډير زيات زيانونه اړوي او ډېر ځلې د اقتصادي ستونزو او مشکلاتو لامل گرځي. څرنگه چې قمار کوم سم اقتصادي بنسټ نه لري، ترڅو د وگړو او ټولني په اقتصادي وده او د پيسو په چلن او دوران کې مرسته وکړي، نو ځکه يو ناوړه او ناسم کار بلل

کېږي. اسلام د فطرت دین او د الله له خوا رالېږل شوی نظام دی او ټول هغه شیان یې چې د انساني فطرت سره په ټکر کې دي حرام کېږي. څرنگه چې شراب او قمار دواړه ضررناک او له انساني فطرت سره مخالف عملونه دي، نو ځکه اسلام هم حرام او ناروا بللې دي.

د لوست گټې او لارښوونې

- د دې لوست له آیتونو څخه دا لاندې گټې او لارښوونې ترلاسه کېږي.
- ❖ د قمار، شرابو، بتانو، غشو او نور هغو شیانو حراموالی چې په نامشروع لارو د مال او پانگې په ترلاسه کولو کې ورځنې استفاده کېږي.
- ❖ شیطان د انسان د گمراه کولو لپاره د ډېرو لارو او چارو څخه کار اخلي، نو هوښیار انسان له دې لارو څخه ډډه کوي او ځان د شیطان په منگولو کې نه ایساروي.

۱. لاندې کلمې او مفردات معنا کړئ:
 - «المیسر، الأنصاب، الأزلام، رجس، جناح».
۲. له قرآني آیتونو څخه د لاندې چارو په اړه دلیل ذکر کړئ.
 - ❖ د شرابو حرمت.
 - ❖ د قمار حراموالی.
 - ❖ شیطان په دې هڅه کې دی چې مسلمانانو ته زیان ورسوي.
۳. د شرابو مادي او معنوي تاوانونه بیان کړئ؟
۴. (جوارگر خپل ځان او ټولني ته ضرر رسوي) دا مقوله شرحه کړئ.

د (شرابو او قمار) د ضررونو او مفاسدو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له دوو مخونو څخه کمه نه وي او په خپله مقاله کې له قرآني آیتونو او احادیثو څخه دلیلونه راوړئ.

به عدل او احسان امر کول

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
 الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ وَأَوْفُوا
 بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ
 اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾ [النحل: ٩٠ - ٩١]

د کلمو او جملو معناوې

انصاف ، د یوه شي ایښودل په خپل ځای کې.

الْعَدْلُ:

بښيگنه، په سمه توگه د یوه کار سرته رسول.

الْإِحْسَانُ:

بې حیايي، فاحش کارونه.

الْفَحْشَاءُ:

بدې، هغه چې شریعت بد گڼلې دي.

الْمُنْكَرُ:

تېری، ظلم.

الْبَغْيُ:

خپلې لورې مه ماتوی. قسمونه مه ماتوی.

لَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ:

ژباړه

بیشکه الله ﷻ د عدل، بښيگنې او خپلوئ پالنې حکم کوي او له بدۍ، بې حیايي، زور ظلم څخه منع کوي، هغه تاسې ته نصیحت کوي، ترڅو تاسې عبرت واخلي. د الله ﷻ ژمنه پوره کړئ که تاسې له هغه سره ژمنه کړې وي او خپلې لورې له پخولو څخه وروسته مه ماتوی چې کله تاسې الله ﷻ پر خپل ځان شاهد نیولی وي، الله ﷻ ستاسو په ټولو کړنو عالم دی.

تفسیر

د امر بالمعروف او نهې عن المنکر په هکله تر ټولو جامع آیت

الله تعالیٰ مسلمانانو ته امر کوي چې: ای مسلمانانو! الله تعالیٰ تاسو ته امر کوي چې په خپلو معاملو کې په عدل او انصاف عمل وکړئ، همدارنگه تاسو ته د احسان امر کوي چې خپل

کارونه او دندې په غور، توجه او نښه توگه ترسره کړي. همدارنگه الله ﷻ تاسې ته امر کوي چې د خپلوانو سره صله رحمې او زړه سوي وکړئ، حقوق يې ادا او نيکي ورسره وکړئ او له محتاجانو سره مرسته وکړئ.

سره له دې چې صله رحمې يا خپلوي پالنه د احسان په ضمن کې داخله ده، خو په مستقلة توگه يې ذکر کول د هغه په ارزښت او غوره والي دلالت کوي.

لکه څنگه چې دا آيتونه مسلمانانو ته خطاب کوي چې الله تعالی تاسو له فحشاوو څخه چې له ناوړو کړو وړو او بدو ويناوو څخه عبارت دي، منع کوي، همدارنگه الله تعالی تاسو پر نورو باندې له ظلم او د هغوی پر حقوقو له تېري کولو څخه هم منع کوي.

بيا قرآن کریم فرمايي: الله تعالی تاسو ته پند درکوي چې پند او عبرت واخلي ﴿يَعِظُكُمْ

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ يعنې: الله تعالی تاسې ته د داسې چارو په هکله معلومات درکوي چې

ستاسو ژوند ښايسته کوي او گټې در رسوي ترڅو تاسې د الله ﷻ فضل او احسان در ياد کړئ.

ابن مسعود رضي الله عنه د دې مبارک آيت په هکله داسې فرمايلي دي چې (دا آيت په نيکيو د امر او له بديو څخه د منع په هکله) تر ټولو زيات جامع آيت دی.

فعاليت: زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د احسان او د هغه د گټو په هکله د قرآني آيتونو په رڼا کې بحث او څېړنه وکړي.

په ژمنه وفا کول

الله تعالی د دې آيتونو له مخې مسلمانانو ته د وعدې ساتلو په هکله امر کړی دی.

عهد: د وعدې او ژمنې په معنا دی او د الله ﷻ وعده هغه ده چې له انسانانو څخه يې اخيستي

ده، ترڅو د الله په عبادت او پيروي-ژمن واوسي او موږ دا وعده او ژمنه د لمانځه په هر رکعت

کې له الله ﷻ سره کوو او وايو (اياک نعبد) يعنې ای پروردگاره! موږ يوازې ستا عبادت کوو.

په دې آيت کې ټول هغه څه چې بايد په هغه وفا وشي داخلېږي، لکه: اسلامي احکام، د الله

تعالی سره وعدې او ژمنې، له انسانانو سره وعدې او يا له خپل نفس سره وعده او په دې

ترتيب د دې قرآني لفظ جامع والی ثابت او روښانه کېږي. الله ﷻ له ټولو پيغمبرانو او د هغو

له پيروانو څخه ژمنه اخيستي ده چې د ده عبادت او پيروي وکړي.

په دې آيت کې الله ﷻ ته د وعدې منسوبول د وعدې د تاکيد او اهميت لپاره دي، نو کله چې

انسان وعده او ژمنه پرځان لازمه کړي بايد په هغې وفا وکړي ﴿وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ

بَعْدَ تَوْكِيدِهَا ﴿﴾ يعني: د الله ﷻ په نامه چې لوړې كوي هغه مه ماتوي، ځكه د مؤكدو قسمونو ماتول د الله سره ژمنه ماتول گڼل كېږي.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿﴾ يعني: الله تعالى په وعدو، ژمنو او د هغو په ماتولو چې له ځانه په جوړو شويو خپلو او پلمو ترسره كېږي، باخبره دی او تاسو ته د خپلو كړو وړو مطابق سزا دركوي.

د لوست گټې او لارښوونې

له پورتنیو آیتونو څخه لاندې گټې ترلاسه كېږي:

- ❖ د عدل او احسان واجبوالی او د خپلوانو د حقوقو ادا كول.
- ❖ د هر ناوړه او بد عمل حراموالی چې شریعت او عقل هغه بد او ناخوښ وگڼي.
- ❖ د ظلم او د نورو په حقوقو د تېري كولو حراموالی.
- ❖ په وعده، ژمنه او قسم باندې د وفا واجبوالی.
- ❖ په ځان كې د دې حس او شعور ژوندي كول چې الله ﷻ د ټولو اعمالو څارونکی دی.

لاندینيو پوښتنو ته ځوابونه وركړئ:

- ۱- (۹۰) آیت په دریو شیانو امر او له دریو شیانو څخه منع كړې ده. دا اوامر او نواهي څرگند كړئ؟
- ۲- ابن مسعود رضي الله عنه د دې آیت په هكله څه فرمایلي دي؟
- ۳- په دې مبارك آیت كې له وعدې څخه مراد څه دی او د وعدې نسبت الله ﷻ ته د څه شی افاده كوي؟
- ۴- دا لاندې كلمې څه معنا لري:
الاحسان - الفحشاء - الايمان.

په ژمنې باندې د وفا كولو او له خپلوانو سره د نيكۍ په هكله يوه مقاله وليكئ چې له لسو كړنښو څخه كمه نه وي.

دوه ويشتم لوست:

د مور او پلار حقوق

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ
 الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍّ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا
 قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ
 أَرْحَمَهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ
 تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾﴾ [الإسراء: ٢٣-٢٥]

د کلمو او جملو معناوي

قَضَى: پرېکړه يې کړې ده، امر يې کړی او حکم يې کړی.

أَفٍّ: هغه اواز يا هغه تعبير چې د رتيې لپاره کارول کېږي.

لَا تَنْهَرُهُمَا: دوی مه رټه، دوی مه خوروه.

وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ: د دوی دواړو د خدمت لپاره خپل د تواضع وزر (اوږه) تپت
 کړه (ځان مهربانه او عاجزي کونکی جوړ کړه).

لِلْأَوَّابِينَ: د الله ﷻ لوري ته رجوع کوونکو لپاره.

ژباړه

او ستا رب پرېکړه کړې ده چې تاسې د بل هیچا عبادت مه کوئ، مگر یوازې د هغه، له مور
 او پلار سره نیکي او ښه تعامل وکړئ، که له تا سره د هغو نه یو یا دواړه زړښت ته ورسېږي،
 نو هغه ته اف قدرې مه وایه او مه رټه دوی دواړه، بلکې له هغو سره په درناوي خبرې کوه او
 په نرمۍ او رحم سره د هغو په وړاندې مات غاړی اوسه او دا دعا کوه چې پروردگاره! پر دوی
 رحم وکړه، لکه: څنگه چې دوی له زړه سوي او خوا خورۍ سره په ماشومتوب کې زه پاللی

وم. ستاسې رب ښه پوهېږي چې ستاسو په زړونو کې څه دي. که تاسې صالحان (نيکان) یاست، نو هغه د رجوع کوونکو لپاره ښوونکی دی.

تفسیر

د الله په عبادت امر

الله تعالیٰ په دې آیتونو کې خپلو بندگانو ته یوازې په خپل عبادت امر کړی دی او د الله ﷻ امر د (قضی) په کلمه کې راغلي چې په ډېر تاکید دلالت کوي. یعنې الله ﷻ په غوڅه توګه حکم کړی چې پرته له هغه د بل چا عبادت ونه کړئ، ځکه الله ﷻ د ټولو خالق او پیدا کوونکی دی او یوازې هغه د عبادت مستحق دی، نو ټول امر خاص هغه الله ﷻ لره دی چې د کایناتو خالق او پالونکی دی.

له مور او پلار سره په نیکۍ کولو امر

وروسته له دې چې الله تعالیٰ په خپله بنده ګۍ او عبادت امر کوي، سمدلاسه یې د مور او پلار سره په نیکۍ او احسان کولو هم امر کړی دی، ترڅو له هغوی سره د نیکۍ ارزښت او د هغوی لوړ مقام او منزلت څرګند شي، نو کله چې مور او پلار دواړه یا یو له دوی څخه د بوداتوب او بیوسۍ عمر ته ورسېږي، نو په دغه وخت کې دې داسې کلمه یا لفظ د دوی په وړاندې استعمال نشي چې د دوی زړه پرې وځورېږي او یا دوی د خواشینۍ او خفګان احساس پرې وکړي مثلاً (اف) کلمه که څه هم دا وړه کلمه ده، خو د مور او پلار د رنج او درد سبب ګرځي، نو د اسلام او قرآن له مخې مردوده او ناخوښه ده.

مبارک آیت د مور او پلار د بوداتوب او بیوسۍ عمر خاص کړی، په داسې حال کې چې د دوی خدمت په ټولو حالتونو کې واجب دی، خو دا تخصیص په دې دلالت کوي چې دوی د بوداتوب او بیوسۍ په حالت کې تر هر وخت زیات پاملرنې او خدمت ته ضرورت لري، نو الله ﷻ انسان ته امر کوي چې د دوی خدمت ته په عاجزۍ او نرمۍ ځان تیار کړه او په مهربانۍ او خاکسارۍ له دوی سره معامله کوه.

او الله تعالیٰ له دوی سره د نیکې معاملې تعبیر د مرغه د وزرونو له راتیتولو سره تشبیه کړی دی ځکه کله چې خپل بچیان په غیره کې رانیسي، نو خپل وزرونه ورته تیتوي، همدارنګه کله چې وغواړي له هوا څخه ځمکې ته راتیتېږي، نو خپل وزرونه ښکته کوي نو دا د وزرونو تیتول د مور او پلار سره د نیکۍ او احسان، نرمۍ او مهربانۍ له معاملې څخه کنایه ده، نه یوازې دا

بلکې الله ﷻ امر کړی چې انسان دې خپل مور او پلار ته دعا هم کوي او داسې دې وايي: ای زما پالونکيه! زما مور او پلار ته د خپل بې اندازې رحمت په سيوري کې خای ورکړې، لکه: څنگه چې دوی د ماشومتوب په حالت کې په ما شفقت او مهرباني درلوده. په دې دعا کې دې خبرې ته اشاره ده چې اولاد که په هره اندازه د مور او پلار په وړاندې وفادار او خدمت کوونکی اوسي بياهم نشي کولای چې د دوی حق ادا کړي، نو پردې اساس بايد له الله ﷻ څخه ورته د رحمت غوښتنه وکړي.

د والدينو د عاق له گناه څخه د توبې تشويق

بيا الله تعالى فرمايي: ﴿رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنَّ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ

لِلْأَوَّلِينَ عَفُورًا ﴿﴾

الله تعالى د خپلو مخلوقاتو په نفسونو چې د مور او پلار سره د نيکۍ او بدۍ په هکله وجود لري ښه باخبره دی، نو څوک چې له مور او پلار سره د نيکۍ او احسان اراده وکړي او له هغې کوتاهۍ او تقصير چې مخکې يې د دوی په وړاندې يا د نورو خلکو په وړاندې کړی دی، توبه وباسي، نو الله تعالى توبه قبلوونکی دی او الله ﷻ يې گناهونه په خپل فضل او مهرباني سره ښيي.

فعاليت: زده کوونکي دې دوه ډلې شي د مور او پلار د حقوقو په هکله دې خبرې وکړي. بيا دې يو يو تن د خپل گروپ په استازۍ د ټولگي مخې ته راشي او د بحث غوره مطالب دې په دريو دقيقو کې شرح کړي.

د لوست گټې او لارښوونې

له پورتنیو آیتونو څخه لاندې گټې لاسته راځي:

- ❖ د مور او پلار سره د نيکۍ واجبوالی او د دوی په وړاندې عاجزي او مهرباني، خصوصاً د هغو د بوډاتوب په حالت کې.
- ❖ دا چې مور او پلار لوی حقوق لري، نو له دې امله الله ﷻ د خپل حق څخه وروسته د دوی حق ذکر کړی دی.

❖ د هغو الفاظو مراعاتول چې اولاد یې د والدینو په وړاندې وایي. باید هېڅ داسې کلمه په ژبه استعمال نشي چې د دوی د رنځ او تکلیف باعث گرځي، که څه هم پرته له قصده وي.

❖ د مور او پلار لپاره دعا، د دوی په ژوند او پس له مرگه یې.

❖ د مور او پلار د حقوقو د تقصیر په صورت کې د توبې ایستلو لپاره هلې ځلې او په خپل نفس کې څه نه پتول.

۱- دا چې د الله ﷻ په عبادت، د مور او پلار سره د نیکۍ امر عطف شوی دی دا په څه دلالت کوي؟

۲- د مور او پلار یا له دوی څخه د یوه په وړاندې د (اف) کلمې د منع لامل او سبب څه شی دی؟

۳- هغه چارې چې اولاد یې د والدینو لپاره ترسره کوي، په مبارک آیت کې ورته اشاره شوې ده، هغه څه دي، واضح یې کړئ؟

۴- له والدینو سره په خبرو کولو کې اولاد باید له کوم اسلوب څخه کار واخلي، دا حکم له ذکر شویو آیتونو څخه راوباسئ؟

۵- اولاد د مور او پلار په حق کې باید څرنگه دعا وکړي؟

د قرآني آیتونو او نبوي احادیثو په رڼا کې له مور او پلار سره د نېکۍ په اړه یوه مقاله ولیکئ چې له پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

درويشتم لوست:

د خپلوانو، مسکينانو او مسافرانو حقوق

﴿ وَءَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذِرْ تَبْدِيرًا ﴿٣٠﴾
 ﴿ إِنَّ الْمُبْدِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٣١﴾
 ﴿ وَإِنَّمَا تَعْرِضَنَّهُمْ لِنُزُولِ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُل لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ
 الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿٣٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ
 وَيَقْدِرُ ۗ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٤﴾ [الإسراء: ٢٦-٣٠]

د کلمو او جملو معناوي

نرمه، پسته او خوړه خبره.

قَوْلًا مَّيْسُورًا:

په ځنځيرونو تړلي، له بخل څخه کنایه ده.

مَغْلُولَةً:

د لاس پراخول، پرانیستل، له اسراف څخه کنایه ده.

تَبْسُطُهَا:

پنښیمانه، بېوسی.

مَّحْسُورًا:

ژباړه

د خپلوانو، مسکينانو او مسافرو حق پوره ورکړه او بې ځايه لگښت مه کوه، بې ځايه لگښت کونکي د شيطان وروڼه دي او شيطان د خپل رب ناشکره دی. که ته له هغو اړو خپلوانو، مسکينانو او مسافرو څخه مخ اړوې، په دې اساس چې تر اوسه د الله ﷻ د هغه رحمت (مال) په لټه کې يې چې ته يې هيله من يې، نو هغو ته ښه او نرم ځواب ورکړه، مه خپل لاس تر غاړې تړه او مه يې بيخي داسې غځولی پرېږده چې په خپله بېوسی پاتې شي، ستا رب چې چاته غواړي روزي پراخوي او چاته يې چې خوښه شي تنگوي يې، هغه د خپلو بندگانو له حاله باخبر دی او هغوی ويني.

تفسیر

له خپلوانو سره نیکي

په دې آیتونو کې الله تعالی خپلو بندگانو ته ډېرې لارښوونې کړې دي ترڅو د هغو په واسطه خپل نفسونه پاک کړي او خپله ټولنه له هر ډول بدیو او ناوړو پایلو څخه وژغوري.

الله تعالی فرمایي: ﴿وَأَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذِرْ

تَبْذِيرًا﴾ الله تعالی په دې آیت کې په نیکي، احسان، صله رحمی او د خپلوانو محتاجانو او

تش لاسو سره په مرسته امر کړی دی.

په دې آیت کې نورو مستحقینو باندې د خپلوانو مخکې کول د دې لپاره دي چې خپلوان پر نورو د لومړیتوب حق لري، ځکه له خپلوانو سره احسان او نیکي، پر هغو باندې صله رحمی او صدقه ده.

له اسراف څخه ډډه کول

الله تعالی له اسراف او زیات لگښت څخه منع کړیده، پرته له ضرورته او بیخایه د مال او پانگې مصرفولو ته اسراف یا تبذیر ویل کېږي په دې آیت کې له اسراف څخه د منعي علت داسې بیان

شوی دی: ﴿إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ ط وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا﴾.

یعنې: مبذرين او اسراف کوونکي یې د ناوړو صفتونو په لرلو سره له شیطانانو سره تشبیه کړي دي، ځکه شیطانان د الله د نعمتونو په وړاندې شکر نه باسي او یو شی بیخایه او په نامناسب ځای کې ږدي، په ځمکه کې فساد خپروي او خلک گمراه کوي. په همدې ترتیب اسراف کوونکی په دې صفتونو کې له شیطانانو سره شباهت او همغږي لري، البته په دې تشبیه کې اسراف او تبذیر بد او ناوړه معرفي شوي او پرېښودلو ته یې ترغیب او تشویق ورکړل شوی دی، ځکه عاقل انسان په هېڅ صورت نه غواړي چې د شیطان په شان وي.

له تنگلاسو او مسکینانو سره خوږې خبرې کول

په تېر شوي آیت کې الله ﷻ بډایان د خپلوانو او محتاجانو سره نیکي او احسان ته تشویق کړل په وروستیو آیتونو کې د هغو کسانو بیان دی چې سخاېې عادت وي، خو دا مهال د نفقه کولو او مال لگولو وس نه لري او له الله تعالی څخه دا هیله کوي که چېرې ده ته څه پانگه او پیسې لاس ته ورشي، نو هغه به صدقه کوي. الله ﷻ ددوی په هکله داسې فرمایي: په داسې حالت

کې له خپلوانو او محتاجانو څخه په لطف او نرمۍ بڼه وغواړئ، ترڅو د هغوی زړونه دردمند نشي.

﴿وَأَمَّا تَعْرِضْنَنَ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّنَ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا﴾

يعني که ته له دغو خپلوانو او مسکینانو او مسافرو څخه په دې اساس مخ اړوې چې تر اوسه د خپل رب د هغه رحمت (مال) په لټه (انتظار) کې یې چې ته یې هيله من یې، نو هغوی ته نرم ځواب ورکړه، له هغو څخه بښنه وغواړه او خوږه خبره ورته وکړه، ترڅو له تا څخه خپه او خواشینی نشي. په دې مبارک آیت کې د هغو مؤمنانو لپاره لارښوونه ده چې د اړو کسانو سره د مرستې کولو څخه عاجز دي، نو دوی دې د الله ﷻ در بار ته دعا وکړي، ترڅو الله ﷻ ورته دولت او پراخه روزي نصیب کړي چې بیا یې د الله ﷻ په لاره کې ولگوي او د خپلوانو او بیوزلو له مرستې څخه مال ونه سپموي، خو په هغه صورت کې چې له دوی سره د مرستې لپاره څه نه وي، نو له دوی څخه دې په خوږه او نرمه ژبه معذرت وغواړي.

د مال په مصرفولو کې اعتدال او منخلاریتوب:

الله تعالیٰ بندگان له اسراف او بخل څخه منع کوي او په لگښت کې ورته د اقتصاد او میانه روی لارښوونه کوي، الله تعالیٰ فرمایي: ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ

الْبَسِطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا﴾

يعني مه خپل لاس د بخل او شومتیا له وجې په خپلې غاړې پورې ټینګ تره او مه یې ډېر پراخه چې په دواړو صورتونو کې به له پښیمانتیا او ملامتیا سره مخ شي.

مطلب دا دی چې مؤمن انسان باید له اعتدال او میانه روی څخه کار واخلي، بخیل ونه اوسي لکه د چاچې لاس په ځنځیر د غاړې سره تړل شوی وي او ونه شي کولای چې انفاق او صدقه ورکړي، همدارنگه مسرف او مبذر هم ونه اوسي، لکه: هغه څوک چې خپل لاس پرانیزي او هېڅ شی یې په لاس کې پاتې نشي.

نو د بخل او اسراف دا پایله ده چې خاوند یې هم د الله ﷻ له لوري، هم د خلکو له لوري او هم د خپل نفس له لوري د ملامتۍ وړ گرځي، نو دا دواړه (بخل او اسراف) بد او ناوړه صفتونه دي چې د الله ﷻ رضا پرې نشي حاصلیدای.

په روزۍ کې پراخي او تنگي

بیا الله تعالی فرمایی: **إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ**

خَيْرًا بَصِيرًا ﴿﴾

یعنی: پوه شه، ستا پالونکی چې هر چا ته وغواړي هغه ته پریمانه روزي ورکوي او هر چا ته چې وغواړي د روزی-دروازې یې تنگوي. هغه د خپلو بنده گانو پر حال ښه خبر دی او هغوی ویني. بندگانو ته د روزی-پریماني او کموالی د الله ﷻ په ارادې او د هغه په حکمت او بشپړ علم پورې اړه لري. الله ﷻ د خپلو بندگانو په حالاتو ښه خبر او لېدونکی دی. الله تعالی ښه پوهېږي چې چا ته د روزی-پراخي مناسبه ده او څوک دی چې فقر او تنگلاسي یې فاسدوي. همدارنگه الله ﷻ پوهېږي چې څینو بندگانو ته یې یوازې فقر او تنگلاسي مناسبه ده. کله کله د روزی-پریماني او تنگلاسي د بندگانو لپاره آزموینه وي، نو الله ﷻ د خپلو بندگانو په ټولو حالتونو ښه خبر او لېدونکی دی.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د مرستې او صدقې د ښیځنیو، او همدارنگه د بخل د ناوړو پایلو په هکله د آیتونو او نبوي احادیثو په رڼا کې بحث وکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

- ❖ د خپلوانو د حقوقو د ادا کولو واجبولی، له هغوی سره صله رحمي او د بېوزلو او مسافرانو مرسته.
- ❖ د اسراف او تبذیر حراموالی، له اسراف څخه کرکه او د مسرف تشبیه کول له شیطان سره.
- ❖ هغه څوک چې د انفاق او صدقې ورکولو وس او توان نه لري هغه ته په کار ده چې په نرمو او خوږو خبرو سره معذرت وغواړي.
- ❖ له الله ﷻ څخه د مال غوښتنه، ترڅو یې د الله ﷻ په لاره کې ولگوي.
- ❖ په انفاق او صدقه کې میانه روي او اعتدال، له بخل او اسراف څخه ډډه کول.

- ۱- هغه حقوق چې خپلوانو، تنگ لاسو، محتاجانو او مسافرانو ته یې ورکول واجب دي کوم دي؟
- ۲- د تذبذب معنا څه ده، د هغه د نهې علت څرگند کړئ؟
- ۳- څوک چې سوالگر ته د ورکړې لپاره څه ونه لري، څه باید وکړي؟
- ۴- د لاندنيو چارو لپاره له قرآني آيتونو څخه دليل راوړئ؟
الف- اسراف د خپل خاوند لپاره د ملامتۍ او پښیماني لامل گرځي.
ب- د روزۍ کموالی او تنگ لاسي د الله ﷻ له پلوه پر خپل بنده، د قهر او غوسې په معنا نه دی.

- د خپلوانو، مسکینانو او مسافرانو حقوق په لنډه توګه په خپلو کتابچو کې وليکئ.
- د بخل او شومتیا ناورې پایلې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

به معاملاتو کي عدالت او مسؤوليت

﴿وَأَوْفُوا بِالْكَيْلِ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿ كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿ ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿ [الإسراء: ٣٩-٣٥]

د کلمو او جملو معناوي

بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ: په عدل او انصاف، په برابرې تله.

تَأْوِيلًا: نتيجې او پایله.

لَا تَقْفُ: پيروي مه کوه.

مَرَحًا: په خيال او تکبر.

مَدْحُورًا: رټل شوی، شړل شوی، او د الله له رحمتې لرې.

ژباړه

او پوره کړې پیمانې کله چې پیمانې کوي، او تول په سمه تله وکړي، دا سمه کړنلاره ده او ښه پای لري، په هغه څه پسې مه ځه چې تا ته د هغه په اړه علم او پوهه نه وي.

بیشکه غوږ او سترگه او زړه هر یو له دغو (دریو واړو) دي له هغه څخه پوښتنه کړې شوی (په قیامت کې چې ولې دې په دنیا کې گناه کوله) او مه گرځه په ځمکه کې په خیال (او تکبر) بیشکه چې ته به ځمکه څېرې نه کړې او له سره به ونه رسېږې (د) غرونو (سرونو) ته له جهته د اوږدوالي. ددې ټولو کارونو بد اړخ ستا د رب په وړاندې خورا ناکاره (ناخوښه) دی. دا هغه د حکمت خبرې دي چې ستا رب تا ته وحې کړي دی او له الله ﷻ سره کوم معبود مه نیسه، که نه نو په دوزخ کې به ملامت شوی او رټل شوی وغورځول شي.

تفسیر

په پوره پیمانانه ورکولو امر

الله تعالی خپلو مؤمنو بندگانو ته امر کوي: ﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾.

کله چې مو نورو ته څه شی پیمانانه کول نو پوره یې پیمانانه کوئ او که څه مو وزن کول، نو هغه هم پوره وزن کړئ، ځکه دا کار په دنیا او آخرت کې ستاسو په خیر او ښېگڼه تمامېږي، خلک له تاسو سره معاملاتو ته تشویقېږي او اخروي ثواب هم پرې ترلاسه کېږي. په دې ځای کې نوروته پوره ورکول ځانگړي شوي دي، ځکه دلته د پلورلو خبره ده چې زیاتره په هغه کې کمی واقع کېږي، خو د اخیستلو پر مهال انسان حریص وي او نه غواړي چې حق یې کم شي.

په مجهولو شیانو پسې نه تگ

بیا الله تعالی انسان ته امر کوي: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ یعنی د څه شي په هکله چې علم او اطمینان نه لرې هغه شی هیڅکله مه تعقیبوه، ځکه غوږونه، سترگې او زړه ټول مسؤول دي، نو انسان باید د خپل علم په حدودو کې واوسېږي او د هغه څه په هکله چې نه پوهېږي خبره ونه کړي،

لکه: څرنګه چې انسان د بې فايده خبرې په اورېدو، دروغو او غيبت کولو د سوال او محاسبې لاندې راځي، همدارنګه به د منکراتو او عورتونو په کتلو ورسره محاسبه وشي. د انسان اعضا او غړي، لکه: غوږ، سترګې، زړه او داسې نور له پوښتنې لاندې راځي، دا ټول غړي به په قيامت کې په خبرو راشي او د انسان په ګټه يا تاوان به ګواهي ورکوي. نو پر انسان لازم دي چې هونبیار اوسي، له رانده تقلید څخه ځان وژغوري، کوم کار چې ترسره کوي په هغه کې د الله تعالی ویره په نظر کې ونيسي او پرته له بشپړ باور او يقين څخه دې حکم نه کوي او پر څه چې نه پوهیږي له هغه څخه دې ډډه وکړي.

له تکبر څخه ځان ژغورل

الله تعالی انسان وپروي، چې له ځان لوی ګڼلو او تکبر څخه ډډه وکړي، نو فرمایي:

﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾

یعنې: ای انسانه! په نخرو، کبر او بې اندازې زیاتې خوشالی په ځمکه کې حرکت مه کوه، په خپل قوت، مال، دبدبه او چوکۍ د ویاړ او لوړوالي احساس مه کوه، ای انسانه! څرنګه په ځمکه کې تکبر کوي په داسې حال کې چې نشې کولای په خپلو قدمونو ځمکه وشلوي، څرنګه د خلکو په وړاندې تکبر کوي په داسې حال کې چې په ځان لوی ګڼلو او لوړ الوتلو سره نشې کولای د غرونو څو کو ته ورسېږي، ته له کمزوري او بېوسي مخلوق څخه پرته بل څه نه یې، نو له تا سره نه ښايي چې تکبر وکړي، ته په خپل تګ او خپله راشه درشه کې له نورو سره عاجزي او خاکساري غوره کړه، الله ﷻ فرمایي: ﴿كُلُّ ذَالِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ یعنې له ټولو هغو کړو وړو څخه چې الله ﷻ منع فرمایلي هغه ټول د الله ﷻ په وړاندې ناوړه او ناکاره دي، نو باید له هغو څخه ځان وژغوري، ترڅو د الله ﷻ رضا حاصله کړي.

﴿ذَالِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَى فِي

جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا﴾. یعنې دا ځینې حکمتونه دي چې الله ﷻ درته د هغه وحې کړې ده

او هېڅکله د واحد الله ﷻ سره څوک شریک مه نیسه، کله نو ملامت به شي او دوزخ ته به واچول شي.

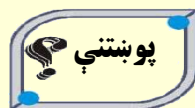
ددې آیت عامه معنا دا ده چې الله تعالی پېغمبر ﷺ ته خطاب کوي او فرمایي: هغه څه چې په هغه مې تا ته امر کړی او یا مې له هغه څخه منع کړی یې هغه د الله ﷻ محکم کلام دی، نو هغو کسانو ته چې له تا څخه پیروي کوي لارښوونه وکړه چې په هغو شيانو چې پرې تشویق شوي عمل وکړي او له هغو شيانو چې ورڅخه منع شوي ځانونه وژغوري.

بیا الله تعالی له شرک څخه منع کوي او دا څرگندوي چې هر څوک له الله تعالی سره شریک نیسي، نو هغه به په داسې حالت کې دوزخ ته واچول شي چې هم به د خپل نفس له لوري او هم به د نورو خلکو له لوري په ده ملامتي ویل کېږي او د الله ﷻ له رحمت څخه به لرې وي.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست گټې دا ډول دي:

- ❖ د الله ﷻ په اوامرو عمل او التزام کول، ډیرې زیاتې دنیوي گټې او په آخرت کې د الله ﷻ په وړاندې انسان ته ستر اجر ورپه برخه کېږي.
- ❖ د پیمانې پوره ورکول واجب دي باید په تلو او پیماننه کولو کې عدالت او انصاف مراعات شي او له کمولو څخه یې ډډه وشي.
- ❖ په یوه مسئله کې پرته له علم او پوهې خبرې او حکم کول، له منکراتو څخه دي چې انسان باید له هغه څخه ځان وژغوري.
- ❖ په لاره تلوو کې پر ځان ویاړل، نخرې او تکبر کول حرام دي.

۱- په دنیا او آخرت کې د پیمانې پوره کولو گټې څه دي؟

۲- د هغه څه چې انسان ته پرې پوهه حاصله نه وي، د هغه له پیروي او عمل څخه د منع

سبب څه دی؟

۳- د انسان غړي او اندامونه د قیامت په ورځ له څه شي څخه پوښتل کېږي او بیا څرنگه ځواب وایي؟

۴- متکبر انسان ته د یادونې سبب چې ځمکه شلولی نشي او د غرونو لوړوالي ته رسیدلی نشي څه دی؟

په مطفین سورت کې د اندازې او تلې د کمولو کیفیت ذکر شوی، نوموړي آیتونه تلاوت او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

**وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و علی آله و أصحابه أجمعین، و آخر دعوانا أن الحمد لله
رب العالمین**

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**